

HRVATSKI TJEDNIK

novine za kulturna i društvena pitanja

NAKLADA MATICE HRVATSKE

zagreb,
19. studenoga 1971.
godina I.
broj 31.
cijena 2 dinara

HRVATI I USTAV

USTAV NADE III USTAV STREPNE?

Ustav, država, suverenitet, samoupravljanje, socijalizam — sve su to odrednice naše suvremenosti. A ona se opet utemeljuje u NOB-i i socijalističkoj revoluciji. Karakter te naše suvremenosti prema tome određen je karakterom te naše NOB-e i socijalističke revolucije.

To od nas traži da se vratimo tome svome temelju, da u svome izvorištu sagledamo naše istine i pouzdanja, ukratko da socijalističku revoluciju promatramo u njenom HISTORIJSKOM interesu, viziji i poruci.

Recimo odmah: mi Hrvati nemamo »kompleks grijeha«; mi smo snažno, aktivno i masovno sudjelovali u vodstvu i članstvu i Partije i Pokreta; mi smo pri tomu bili vodenim tradicionalnim hrvatskim idealizmom: idejama pravde, humanosti i slobode, a ne nuždom samoobrane; nas nije pokretala mržnja, nego odluka da budemo ljudi u nevremenu, solidarni i historijski djelatni; Hrvatska nije bila naš zaborav i naša pokora, nego naša istina, naša svrha, naše opredjeljenje; mi smo bili čvrsto uvjereni da je to jedini put da svoje ima obliče ljudskog, a ljudsko da ima obliče svoga; mi smo znali da je u takvim sudbonosnim vremenima i pri takvoj odluci biti Hrvat značilo biti karakter, tj. borac za novu istinu i svjetlij dan. Kada tako ne bi bilo, onda bi one strašne i slavne naše hekatombe diljem naše lijepe i izvan nje bile iznevjerene.

S tog aspekta, naše je duboko uvjerenje da su hrvatski komunisti, poimence KPH, svojim junaštvođem samozataje, svojom moralnom snagom do veličine, svojim strašnim žrtvama ravnim martiriju, spasili hrvatsko ime, hrvatsku čast i hrvatsku slobodu, time i hrvatsku državu — naspram jednog pakla što se dizao u danteovskim vizijama ustaške politike genocida, kao i naspram zbuњenog, nesposobnog i situaciji nedoraslog užeg vodstva HSS-a. Taj herojski čin hrvatskih komunista bio je na razini najvišeg nacionalnog zadatka. Oni su stoga bili sva nuda, sav san i sva istina svoga naroda — bio narod toga svjestan ili ne, i bili oni toga svjesni ili ne. Kako zato potresno snažno odjekuju Nazorove riječi pri otvorenju III. zasjedanja ZAVNOH-a u Topuskom: »U ove sudbonosne, historijske dane, kad sami sebi kujemo zajedničku budućnost, dignimo se visoko iznad svih ličnih težnja, iznad svih ličnih sklonosti i odvratnosti, simpatija i antipatijsa, iznad svake plašljive susuzljivosti ili nametljive ambicije, i dajmo svu tjelesnu i umnu snagu za svaj narod — za čitavo čovječanstvo uopće. Dignimo uvijek na više ugled toga našeg Hrvatskog sabora.

Nismo mnogobrojan narod, sreće do sada nismo nikad imali, ali' eto, stignu napokon i za nas sretan čas, da — poslije tolike borbe i stradanja — zapremimo vidljivo časno mjesto u povijesti ljudskoj.« Kako se onda čini suhoporno ciničkom i neljudski sumornom teza što nam se danas nudi kao temeljna teza hrvatske nacionalne sudsbine i državne (smije li se to još rabiti?) opstojnosti, teza da su se komunisti u NOB-i i socijalističkoj revoluciji borili prvenstveno za vlast i da s tog aspekta valja promatrati sve, pa i značenje nacionalne egzistencije, a i esencije! Jednostavno nije pravedno toliki idealizam cijelih pokoljenja revolucionara, tolike čiste snove o Univerzalnoj Republici Pravde i Bratstva što su tisuće hranili u gluhim noćima sveopćeg ništenja, tolike uložene energije plemenitih samoprijegora što svijetle poput putokaza na našem putu do boljeg Sutra — dakle, kažemo, jednostavno nije pravedno sve to svesti na tu sumorno makijativističku formulu borbe za vlast. To bi značilo revoluciju i revolucionare lišiti svakog idealja, svake motivacije, svake unutrašnje vatre.

Koliko stoga ljudštosti i topiline struji iz riječi druge Tita Što ih je izrekao u jednom surovom vremenu, na II. zasjedanju AVNOJ-a: »Nas su klevali i još uvijek kleveću sa svih strana — ali po jedinstvenom planu. Svi okupatori, njihovi kvislinci... govorili su i govore da je naša narodnooslobodilacka borba u Jugoslaviji čisto komunistička

Hrvatski komunisti bili su najvjerniji sinovi svoga naroda i spasili su mu ime, čast i slobodu, time i državu.
Pravo na samoodređenje nisu napisali na svojoj olujnoj zastavi iz nekih taktično-pragmatičkih interesa, nego u ime principa svoje revolucionarne borbe, tj. u ime ravnopravnosti, slobode i solidarnosti, dakle u ime humane i demokratske biti socijalističke revolucije.

stvar; boljševizacija zemlje, pokušaji komunista da uzmu vlast, ukidanje privatne svojine, uništenje crkve i vjere, uništenje kulture, itd., itd. Ali u te laži malo tko još vjeruje, a najmanje narodi Jugoslavije. Naša borba za opstanak suviše je krvava i teška, mnogo i prenogu su naši narodi u toku ove tri godine prepatali da bi ih, takvim otrancim klevetama, itko mogao skrenuti s puta ove velike i slavne borbe za nezavisnost, za bolju i sretniju budućnost. Prošla su ona vremena kada je šaka reakcionara pripisivala, ponekad s uspjehom, komunistima Jugoslavije takve i slične stvari, da bi ih izolirali od naroda. Kroz ovu veliku oslobođenju borbu narodi Jugoslavije uvjeli su se da su komunisti najvjerniji sinovi svog naroda, uvijek spremni na najveće žrtve za njegovu sreću.«

Eto prave riječi! Eto zašto hoćemo reći i opetovati: hrvatski komunisti bili su najvjerniji sinovi svoga naroda i spasili su mu ime, čast i slobodu, time i državu. Pravo na samoodređenje nisu napisali na svojoj olujnoj zastavi iz nekih taktičko-pragmatičkih interesa, nego u ime principa svoje revolucionarne borbe, tj. u ime ravnopravnosti, slobode i solidarnosti, dakle u ime humane i demokratske biti socijalističke revolucije.

Zato valja evocirati NOB-u i socijalističku revoluciju kao temelje naše suvremenosti. I nije slučajno lansirana ideja o kontinuitetu revolucije. Ne znači ona samo podržavanje jedne legende, nego nešto mnogo dublje: obnovu humane i demokratske biti socijalističke revolucije i one Titove misli o ulozi komunista kao »najvjernijih sinova svog naroda«. U tu raspravu o kontinuitetu revolucije uporno se i gotovo tupoglavo nastoji ugurati etatističko razdoblje u nas. Prijе svega se započinje s »objektivnom nužnošću«, što implicira UKIDANJE HISTORIJSKE ODGOVORNOSTI; jer kada je nešto objektivno nužno, nitko osobno ne odgovara. Sto se sve ne poteže da bi se etatističko razdoblje s njegovim birokratičkim autoritarizmom opravdalo: materijalna baza, klasični neprijatelj, vanjski pritisci, geopolitički razlozi, nerazvijenost klase, unutarnji neprijatelji, potrebe jedinstva itd., itd. I sve samo da bi se etatizam progurao kao kontinuitet revolucije! A kako prihvati birokratizam s njegovim

eksploratorskim erosom kao izraz ili element kontinuiteta revolucije? Ili centralističku praksu, koja je izravno proizvodila žive probleme nacionalne ne-ravnopravnosti? Ili unitarističku opserviju, koja je činila nacionalno ranjivim i bolesnim cijele narode naše zemlje? Ili njegov duh asocijalnog indiferentizma, što je goleme mase radništva pretvarao u žive temelje svoga parazitizma? I tako dalje. Istina je da je utvrđivanje radničkog samoupravljanja kao djelatno-revolucionarnog antistaljinizma bilo suprotno i duhu, i praksi, i osnovi toga sistema i da se u njemu prepoznae hod kontinuiteta revolucije. Ali budimo objektivni i umjereni: prvo, to nije nadrastalo razinu programske orientacije; a drugo, koliko će još morati vremena proći dok samoupravljanje prestane biti djelotvorna ali slabanska nit toga kontinuiteta? Uime nje podcijeniti ili zabaciti ili čak negirati etatistički realitet bilo bi — da parafraziramo — ne zločin, jednostavno pogreška.

A on u svojoj snažnoj masivnosti, ukorijenjenoj i STALNO REPRODUCIRANOJ u sferi društvene proizvodnje, u centralnoj državnoj i partijskoj moći, u rigidnoj političkoj metodologiji, u unitarističkom duhu, te u primitivnim strukturama što čvrsto drže sve svoje položaje, zasada nenarušene i determinante — jest ono što prijeti revoluciji, i to upravo njezinim načelima, historijskim interesima i njenoj istini.

Zato se etatizam ne može, a i ne smije, svrstavati u kontinuitet revolucije jer on to jednostavno nije. Naprotiv, ON JE DISKONTINUITET NAŠE REVOLUCIJE, jer je birokratističko izopačenje njezine humane i demokratske biti: i pravde, i slobode, i ravnopravnosti, i solidarnosti. Kontinuitet naše revolucije drži se i razvija samo na onoj djelotvornoj ali slabašnoj niti samoupravljačke orientacije, što se, čak u redovima naše avangarde — SKJ i SKH — mora stalno iznova potvrđivati i oživotovraviti; on je sadržan i u onoj pritisnutoj ali snažnoj volji i energičnoj svijesti revolucionarne radikalizacije što u jedan, od dana NOB-a nepoznati potlet zajedništva nade i djela spaja narod i revolucionar, kojima revolucija nije prigoda i tehnika osvajanja vlasti, nego velika promjena života i čovjeka na temeljima pravde, slobode, ravnopravnosti i solidarnosti. I na tome se on drži i u tome je sva njegova šansa. A ona se nije postigla na bazi etatizma, nego NJEMU USPRKOS. Zato se s pravom govori o obnovi, a ne o regularnom tijeku, jer to jest OBNOVA načela, zastave i svrhe Revolucije, temeljno narušenih i obezvrijedjenih od etatističke pasije samovlašća, te socijalnog parazitizma i hegemoničkog nasilja što su mu u temelju. Ne može se dakle biti i staljinist i antistaljinist; i eksplorator i revolucionar; i opsjednut strašeu vladanja i pobornik demokracije. Valja izabrati. Sto prije, to bolje.

U motivaciji, duhu, pa i tekstu Nacrta amandmana za Ustav SRH prepoznali smo održanje te žilave i opasne simbioze starog i novog, taj čudesni naš hrvatski nagodbeni patos, taj lakounski i idealistički politički pragmatizam koji obezvredjuje i samu politiku, pretvarajući je u polarnu svjetlost jednog oportunističkog manirizma, koji se ne pita i ne želi pitati za principe.

A naša intencija tnaš doprinos u raspravi o hrvatskom ustavu potječala je, upravo obrnuto, iz inspiracije i volje da se podsjeti kako humani i demokratički duh Revolucije nije mrtav. Što je drugo značilo pokretanje pitanja o originalnoj konstituantskoj vlasti hrvatskog naroda, tj. o njegovu revolucionarnom pravu ili, jednostavno rečeno, o njegovu pravu na samoodređenje, koje je sudbonosno ali REGULARNO — ZAKONITO sraslo sa samoupravljačkom demokratizacijom naše zemlje, sa socijalno-revolucionarnom orientacijom? A ovo pravo znači, kao što je Lenjin zagovarao, samo jedno: »... da 'samoodređenje nacija' u programu markista NE MOŽE imati, s historijsko-ekonomskog (Nastavak na str. 3.)

2 pisma čitatelja

MILICIONAR
BR. 22792

Zapanjena sam postupkom milicionara broj 22792 i pitam se: postoje li netko u ovoj državi Hrvatskoj tko bi nas zaštitio? Izgleda da ne postoji, jer od konstatacija, dijiskusija unedogled, pustih obećanja i prijevara — dalje se ne miče. Gotovo je nevjerojatno da u srcu grada Zagreba, usred bijela dana, zaradujući svoj kruh, sa izgleda samo zbog toga što taj kruh dobivate prodajom HCG-a) bude premačeni, legitimirani kao zadnji kriminalac i nakon toga izbačeni kao pseco. Zar je onda čudo sve ono što se u zadnje vrijeme događa u Posušju, Hercegovini, i drugim manjim mjestima?

Nakon svega što se u zadnje vrijeme događa, gubimo vjeru sudeći po svemu zakoni su za nas samo mrtvo slovo na papiru, jer kad se pozivamo na tiskane zakone, pravdini — postajemo krivci.

Ništa ne pišete o poduzetim mjerama nakon ovog žalosnog slučaja: je li student I. S. liječnički pregledan? Je li podnjeta tužba sudu? Doduše, možda su vaša ova pitanja suvišna jer se vrlo lako može dogoditi da I. S. povrh toga što je premiljen bude i osuden (slučaj Makarska).

M. R. Zagreb

Zar da se na ovaj način oduzima svečilištarcima kruh, pa ma koje narodnosti bili. Što možemo očekivati mi gradani koji kupujemo HGG i HT da te netko ne dočeka iza ugla i premiljeti te zato što kupeš ove listove?

Zar se pojedincima i njihovim ispadima ne može stati na kraj? Molim vas, obavijestite preko svog lista HT javnost hoće li milicionar br. 22792 i njegovi sudionici za to odgovarati.

Z. JAZVIC, Zagreb

STANJE GORE OD »PREBRO- JAVANJA«

Članak »Što je sporno?« ponukao me je da u vezi sa zaključcima Srpskog kulturnog društva »Prosvjeta« s njihovog sastanka Glavnog odbora od 17. listopada ove godine u nastupom Milana Zjalica uputim nekoliko primjedbi.

Naprijde pitanje Miljanu Zjalicu,

predsjedniku »Prosvjete« i potpredsjedniku hrvatske vlade: Druže Milane, što su to za vas »političke prilike u Hrvatskoj. Kad ih optužujete? Mislite li možda na političke neprilike i ekscese koji se događaju u zadnje vrijeme u Hrvatskoj? Pitam vas, ako mislite na ove zadnje: tko te »prilike ili »neprilike« pravlj? Ponovo Vas pitam: tko ih pravlj? Dajte argumente, druže Zjalici.

Druge, vi, druže Milane, optužujete »političke prilike u Hrvatskoj da su nastale u atmosferi »nacionalnog prebrojavanja« i »antisrpske histerije«. U vezi s »nacionalnim prebrojavanjem« dat će vam jedan primjer: u općini Belli Manastir (Baranja) prema zadnjem popisu stanovništva struktura po nacionalnosti stoji ovako: 23% Madari, 24% Srbi, 49% čine Hrvati i ostali.

Medu funkcionalima općinske uprave dva su Madara, dva Hrvata i osam Srba. Pitam Vas, druže Zjalicu, je li to realno?

Treće, druže Milane: Što je to za Vas »antisrpska histerija«? Da li su možda negdje poderali srpsku zastavu gdje nije bila istaknuta hrvatska? Možda su negdje istrgli srpski grb? Ja to ne znam. Za tko slučajevi ne znam.

Nije li možda »antisrpska histerija« pjevanje hrvatske himne i ostalih hrvatskih rodoljubnih pjesama? Da nije možda, druže Milane, »antisrpska histerija« isticanje hrvatskih nacionalnih simbola? Ili je batinanje hrvatskih mladića od milicionara u Karinu antisrpska histerija? Ili je, možda, pravosvakog naroda, pa i hrvatskoga, na svoj vlastiti jezik »antisrpska histerija«? Zar je pravo hrvatskog naroda na svoju nacionalnu državu »antisrpska histerija«? Meni se, druže Milane, čini da je to sve »antihrvatska histerija«. Možda ste pogriješili termin. Ako niste, onda dajte takve argumente, druže Milane.

M. PERAN, Batina

HRVATI U BAČKOJ

Poštovani drugovi,
Molim Vas da u jednom od narednih brojeva objavite i ovaj moj prilog povodom rasplasalih »dobračinarnih strasti, kojima se ogradjuju od vašega članka »Hrvati u Bačkoj« i, među ostalim, ukazuju da neki stavovi toga članka »zadiru u medunarodne pa i u oblast medunarodne politike«.

Dragi moj GYURKI, e jesu nase...! Sad pak samo ne znam da li si se poveo željom za nekom političkom atraktivnošću (i prisutnošću) ili te netko iz tvog »budnog kolektiva« odredio za transmisioni remen ili je pak taj »netko« želio da se ne zamijeti onaj dio inkriminiranog članka o nama, Hrvatima-Bunjevcima, u kojima je pisac postavio neka (samo neka) pitanja o nama.

Budući da se sjećam da si na nekom sastanku u komitetu ono pogodavno rekao (otprilike, bar kako sam ja čuo od prisutnih) ... da

je ipak žalosno što ti dobri Bunjeveci skoro ništa nemajte — to Tvoj istup na sastanku »komunista-direktora i glavnih i odgovornih urednika novinsko-izdavačkih kuća i RTV u SAP Vojvodini« zbijala moram smatrati transmisijom Tebi tudi pogleda i zaključaka o nama Hrvatima-Bunjevcima, makar da je u pitanju bio samo nas Jaša i »Hrvatski tjednik«.

P. S.
Ukoliko se uopšte i usudite objaviti ovaj napis, to možete sami, ako ga objavite neokrenjeno i u predočenom pismu; nadam se da »ekavština« neće biti preprekom. Prispomena uredništvu: Nama, za razliku od Vas, ekavština nije prepreka da se razumijemo!

V. F. S. »Sotar«

MRAČNA KRONIKA

»Slučaj« Podravska Slatina, Karinški »slučaj«, Batinanje, »Slučaj s pismima«, Novinski klevete, Mržnja, lukavost, brutalnost, Batinanje u Opuzenu, Makarski »slučaj«. Pa opet batinanje, i to usred Zagreba! Pa valjda uskoro opet neki »slučaj« i — možda novo batinanje! Akteri se, dakako, smjenjuju, samo je objekt uvijek isti: Hrvatska! Nihil novi sub sole. Citajući iz tjedna u tjedan, iz dana u dan, tu mračnu hrvatsku kroniku, čovjeka počinje hvataljku malo dušnost i nedoumica Dokle će, doista biti tako? Dokle ćemo glavninu naših energija trošiti na samobranu od izmišljenih napada? Dokle će se hrvatski građani morati čuvati od čuvara reda? I braniti se od vlastitih branitelja? I — zašto to baš uvijek Hrvatska? Zašto samo Hrvatska? Smijemo li uljedno zamoliti sve te »zemisare« naoružane batinama i otrovnim perima da nas puste na miru u našoj socijalističkoj domovini?

Ako ni to nismo u stanju isposlovati, onda smo mi možda tudinci na ovom tlu.

Jakov BUBALO, Split

čuje i na ulici, u autobusu i na drugim mjestima gdje Hrvati pišu jednog drugog jesu li kupili Hrvatski tjednik. Ja mislim da je ovo jedna novina koja je toliko zanimljiva za čitanje da ju je ne moguće izostati i ne pročitati je od početka do kraja.

Zato ću vas moliti da u Hrvatskom tjedniku objavite i ono što vi možda nenamjerno niste pisali ili možda nije moguće pisati. Nacionalna svijest u hrvatskog naroda nije nikakva šteta niti za narod, a niti za Republiku, jer to je rekao i Tito na zadnjem posjetu Hrvatskoj da je Hrvatska jedinstvena i da u njoj nema šovinizma. Onda ne znam što se imamo bojati, pa ne pišemo ono što smo sve preživjeli i doživjeli u petsto godina hrvatske povijesti. Ovom prilikom moram kritizirati i Jugoton u Zagrebu, jer i njihove ploče s hrvatskim pjesmama ne sadrže autentične tekstove. Mi smo u tudini i volimo svirati naše narodne pjesme, zato bili molio Jugoton da izda bolju ploču s hrvatskom himnom.

Ante RADMAN

»HRVATI IZVAN DOMOVINE«

Veoma poštovana gospodo!

U članku vašeg suradnika Mate Talijančića u »Hrvatskom tjedniku« od 12. studenog 1971. (strana 8: »Hrvati izvan domovine«), među ostalim se navodi da od ukupnog broja radnika iz SFR Jugoslavije, zaposlenih u SR Njemačkoj, udio hrvatskih radnika prema službenim njemačkim podacima koje smo dobili u njemačkom konzulatu, iznosi oko 51%. Suprotno tome želio bih ukazati na to, da Generalni konzulat Savezne Republike Njemačke u Zagrebu Vašem suradniku nije spomenuo takav postotak. Generalnom konzulatu nije poznata nikakva službena njemačka statistika u kojoj bi jugoslavenski državljanini, zaposleni u Saveznoj Republici Njemačkoj, bili obuhvaćeni brojčano ili procenuto prema njihovom porijeklu iz pojedinih Republika ili prema njihovoj narodnosti.

Za odgovarajući ispravak bio bih vam zahvalan.

Sa iskrenim pozdravima

Kurt LAQUEUR
generalni konzul

Pripomena uredništvu:

Mate Talijančić nije naš stalni suradnik. On je momentalno u inozemstvu. Kad se vrati predmetno mu ovaj ispravak na odgovor od kojeg će, naravno, zavisiti mogućnost naše daljnje suradnje. No, bez obzira na izvor njegovih podataka, moramo pripomenuti da svih dosada objavljenih podataka upućuju na zaključak da se među radnicima iz Jugoslavije privremeno zaposleni u Saveznoj Republici Njemačkoj doista nalazi oko 50% Hrvata. Na taj zaključak upućuje i ovogodišnji popis radnika privremeno zaposlenih u inozemstvu.

VANCOUVERA

Stalni sam čitatelj vašeg dragog lista Hrvatski tjednik, koji je tako omiljen ovdje u Vancouveru te se

G. Karl Kiseli (Canberra, Australija) poslao je »Hrvatskom tjedniku« na dar 50 australskih dolara. Uredništvo najšrađnije zahvaljuje.

OBAVIJEŠT ČITATELJIMA

Budući nam u ionako ogromnoj pošti stiže sve veći broj pisama bez punе adrese pošiljaoca i budući nam se takvi »suradnici« sve češće obraćaju s podsjećanjima da njihov »prilog« nismo objavili, prisiljeni smo, upozoriti sve naše čitatelje da pismo bez punе adrese pošiljaoca, nepregledana, bacamo u koš! Uredništvo je bilo, a i u budućnosti će biti voljno postaviti zahtjev svakog onog čitatelja koji traži da mu pismo u slučaju objavljuvanja potpišemo samo inicijalima.

HRVATSKI TJEDNIK

Novine za kulturna i društvena pitanja

Naklada: Matica hrvatska Zagreb Matice hrvatske 2, tel. 39-393.

Ureduju: Zvonimir Berković, Vlado Gotovac, Jozo Ivičević, Zvonimir Lisiński, Ivo Skrabač, Hrvoje Sošić, Vladimír Vuković

Stalni suradnici: Bruno Bušić, Ivan Cerovac, Dubravko Horvat, Srečko Lipovčan, Franjo Manković, Zlatko Markus, Zlatko Posavac, Petar Selem, Tvrko Šerča

Glavni urednik: Vlado Gotovac

Odgovorni urednik: Jozo Ivičević

Istinski uredništvo: Marija Funes

Tehnički urednik: Drago Cvrljak

Fotografija: Ranko Karabelli

Lektor: Roman Turčinović

Služba organizacije: Bariša Grgić i Zlatko Šašerić

Uredničko vijeće: Zdravka Ašperger, Stjepan Babić, Zvonimir Bartoli (Cakovac), Nikola Bašić, Vlado Benković, (Dubrovnik), Tihomir Bošnjić, Stjepan Čučić, Zarko Domljan, Branimir Donat, Šime Đorđan, Nedjeljko Fabrio, (Rijeka), Vid Filjan (Varaždin), Ljubica Filipović-Ivezić (Pula), Vladimir Filipović, Cvito Fisković (Split), Miljenko Foretić (Dubrovnik), Ivo Frangeš, Ivica Gaži,

Drago Ivičević, Hrvoje Ivetović, Dubravko Jelčić, Ljudevit Jonke, Vjekoslav Kaleb, Radoslav Katičić, Igor Kuljerić, Ivan Kušan, Tomislav Landan, Trpimir Mačan, Ante Marin, Ranko Marinović, Daniel Marušić, Dragan Mucić (Osijek), Zdenko Munk, Ivan Mužić (Split), Stjepo Obadić (Zadar), Vlatko Pavletić, Danilo Pejović, Strahimir Primorac, Stjepan Radić, Vladimir Ruždak, Željko Sabol, (Biograd), Ante Sekulić (Delnice), Aleksandar Štrčević, Ivan Supek, Ante Sviljić (Split), Petar Segedin, Šerif Sehović, Krešimir Šipus, Fabijan Šovagović, Miroslav Šutej (Kutina), Dionize Švagelj (Vinkovci), Dragutin Tadićanović, Duško Iandar (Imotski), Mirko Tomović (Split), Franjo Tuđman, Jelena Uskoković, Miroslav Vuapetić, Marko Veselica, Vice Vukov, Franjo Zenko, Igor Židić, Bože V. Žigo

Rukopisi se ne vraćaju.

Stranke se primaju utorkom i četvrtkom od 12 do 14 sati.

Novine izlaze svakog petka

Tisk: »Vjesnik«, novinsko-izdavačko i štampar

sko poduzeće, Zagreb, Ljubice Gerovac 1.

Preplata: godišnja 104,00 D., polugodišnja 52,00 D.

Za inozemstvo dvostruko

Cijene inozemnih preplatnih: SR Njemačka: go

dišnja 52 DM, polugodišnja 26 DM, USA: godi

šnja 14\$, polugodišnja 7\$.

Dinarske dozvole uplatiti u korist računa: Kre

ditna banka Zagreb 301-8-2185, Zagreb, Matica

hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK)

Devizne dozvole uplatiti u korist računa: Kre

ditna banka Zagreb 301-520/1001-32000-523, Za

reb, Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK)

Cijena oglasa: cijela stranica 8000 D., polovica

stranice 5000 D., četvrtina 3000 D., 1 cm² 40 D.

Poštirino plaćeno u gotovu.

USTAV NADE ILI USTAV STREPNJE?

(Nastavak sa str. 1.)

gledišta, drugog značenja osim — političko samoodređenje, državna samostalnost, formiranje nacionalne države». Upravo ono isto što je u tijeku NOB-a i socijalističke revolucije, bilo neprijeporno i na čemu se ona temeljila. Tako je odluka II. zasjedanja AVNOJ-a o izgradnji Jugoslavije na federalnom principu počinjala: »Na temelju prava svakog naroda na samoodređenje...»; u Proglasu AVNOJ-a narodima Jugoslavije govor se da su istinski predstavnici naroda »... donijeli svoje odluke u duhu narodnog samoodređenja»; a dr. I. Ribač u uvodnom govoru na istom zasjedanju upravo inzistira na »narodnom pravu» i tvrdi: »Ovo pravo naših naroda je originalno. Ono je samo naše. Ono nije nastalo na osnovu kompromisa, ugovora, zasluga, trampe i darovanja, već samo na osnovu borbe i samo borbe za nacionalno oslobođenje». A jednako će u svome pozdravnom govoru na III. zasjedanju ZAVNOH-a biti još decidirani: »Težnja i zahtjevi naših naroda, usmjereni u pravcu organiziranja Demokratske Federativne Jugoslavije, unutar koje oni suvereno, ravnopravno i sporazumno izgradjuju svoje nacionalne federativne države, našli su punu potvrdu u odlukama II. zasjedanja AVNOJ-a, održanog u Jajcu.« U službenom referatu na tom istom zasjedanju, koji je podnio tadašnji politički sekretar CK SKH, utvrđuje se: »Nova se Jugoslavija izgrađuje na demokratskim načelima samoodređenja, nacionalne slobode i ravnopravnosti svih njenih naroda...«, a tako i: »HRVATSKA JE SVOJOM BORBOM STEKLA PRAVO NA SAMOODEREĐENJE...« Prema tomu nema dvjube da pravo na samoodređenje predstavlja temelj i načelo naše revolucije. Nema dvjube stoga ni o pravu na samoodređenje hrvatskog naroda, tj. pravu hrvatskog naroda na vlastitu nacionalnu državnost. Iz toga slijedi DA JE OVO PRAVO KONSTITUTIVNI PROGRAMSKI I PRAKTIČKI ELEMENT NAŠE REVOLUCIJE I TIME KONSTITUTIVNI ELEMENT NJEZINA KONTINUITETA.

Zato reforma federacije — i uvjet i posljedica reforme našeg društva u cjelini — na temelju oživljavanja i daljeg razvoja nacionalne državnosti znači obnovu kontinuiteta revolucije i snažan je politički prilog tomu.

Ako sada Načrt amandmana za Ustav SRH sadri odredbe što dovode u pitanje i čak negiraju pravo hrvatskog naroda na samoodređenje, kako onda ne doživjeti to kao zabacivanje temeljnog načela Revolucije, narušavanje njezina kontinuiteta i etatičku centralističko-unitarističku natruhu u političkoj reformi našeg sistema?

Eto zašto smo tako zabrinuto, s osjećajem tjeskobe i povrijedenosti zbog nepravde doživjeli federalističku definiciju SRH u načrtu amandmana I. Zar mi koji — da opetujemo Nazorove riječi s III. zasjedanja ZAVNOH-a — »sreće do sada nismo nikad imali, zar, kažemo, taj naš nesretni narod nema prava ne samo na svoju historiju, nego evo ni na svoju revoluciju?«

Vjerovali smo — i vjerujemo da se nismo prevarili — da su mu komunisti spasili ime, čast, slobodu, a time i državu. Čak u tmurnim danima etatističkog nasilja, koji je hrvatski narod značio augustinijski pelegrinaj i golemu strepnju, čak onda kada su tako marno-uvjereno radili na procesima prisilnog ujedinjavanja, njihova prisutnost bila je ipak jamtvo za našu opstojnost, iako je ona — istina — bila više bolest nego život.

Iz te naše hrvatske bolesti stasali su ipak novi značaji, protisnuti kroz gustu muku svoga naroda, oni kojima Titova poruka o komunistima kao »njevernim sinovima svog naroda, uvijek spremnim na najveće žrtve za njegovu sreću« nije bila put do Vlasti, nego istinski zadatak viši princip, moralno opredjeljenje.

I započela je obnova revolucije, oživljavanje njezina moralnog kapitala, njezine historijske poruke, istine i svrhe. U Hrvatskoj je njezino proglašenje bila 10. sjednica; ona je, s pravom je rečeno, bila PRVENSTVENO SAMOKRITIKA HRVATSKE POLITIKE. Samokritika što implicira: KRITIKU SOCIJALNE NEPRAVDE i ciničke eksploatacije koja joj je u temelju i KRITIKU NACIONALNE NEPRAVDE i unitarističkog nasilja što joj je u temelju. S 10. SJEDNICOM REVOLUCIJA JE OCUVANA ZA HRVATSKI NAROD, A HRVATSKI NAROD ZA REVOLUCIJU. Ponovno su, kao u doba NOB-a, hrvatski komunisti spasili hrvatsko ime, čast, slobodu, a time i hrvatsku državu. To je njihova neumjiva i historijska zasluga. Ali je to istodobno i njihova viša moralna obveza da budu na visini tog zadatka, što traje snagom svoje poruke i smisla svoje istine.

Zaoštrevajući pitanje prava hrvatskog naroda na samoodređenje i time nacionalne državnosti, mi smo vjerovali da dajemo pozitivni doprinos njihovoj najvišoj nacionalnoj zadaći, koja u sebi sadrži strašnu obvezu ispravljanja i prevladavanja 14 stoljeća hrvatskih pogrešaka i iluzija. Znamo da su oni nesretni baštinici te naše duge i preduge hrvatske kobi. Ali znamo i to da su »njavjerniji sinovi svog naroda«. I to nas hrabri i nagoni na san, bez kojeg bi sloboda bila siračnija za ljudsku mjeru i našu istinu.

(Nastavit će se)

BARANJA, POLITIČARI I EKSTERITORIJALNOST

Cunda je istina naših dana da legalni rukovodioči SR Hrvatske moraju voditi nekakve pravne i taktičke bitke za Baranju, koja je 1952. dobila uistinu eksteritorijalni status unutar granica Hrvatske. Ili točnije, da povrate baranjske vrijednosti. Njezin novac, Devize, Baranja, to je dio najbogatijih šuma i najplodnijih oranica Hrvatske. Ali Baranja, to je i nešto više. Velik dio Baranje europske je vrijednost s biološkog, hidrološkog, vegetacijskog, zoološkog, ekološkog, kulturno-prirodnog, lovno-turističkog i rekreativno-turističkog gledišta. Taj je dio već odavno poznat u svijetu pod nazivom Kopački rit. (Nekada, prije izgradnje »obrambenih nasipa« 1965. Rit je bio mnogo veći.) Mijenjan riječnih plima i oseka tisuće hektara Rita pretvoreno je prirodnom igrom u čudesni fenomen faune i flore, rezervat koji spada među najbogatije u Evropi, među najlepše na svijetu. Više od 250 ptica močvarica čini Rit rijetkim staništem ornitologije, a množina rascinjih jelena lovištem svjetskog glasa. (Od 1945. do ovogodišnje Svjetske lovačke izložbe u Budimpešti Jugoslavija je bila službeni svjetski prvak s trofejem jelena iz Belja, a i sadašnji je madarski rekord »nategnut.«) Samo jedan jelenski rog plaćaju bogati strani lovci upravi »Jelena« do dvadeset, trideset tisuća dolara!

Vremenoplov

Nije stoga neobično što su zbog baranjske faune i flore zazubice mnogim vlastodršcima. Koliko se zna, već je Austro-Ugarska uvidjela neobičnost Baranje, njezinu privlačnost. Europsku javnost upoznaje s vrijednostima Kopačkog rita 1880. god. prof. August Mojsisović, a kraljevska Jugoslavija rezervirala je Rit kao lovište-park za svoj dvor, njegove goste i diplomatske prijatelje. Kad su Baranju okupirali Madari 1941., Kopački je rit odmah proglašen nacionalnim parkom, podređenim Nacionalnom muzeju u Budimpešti i osnovana je biološka stanica. Poslije oslobođenja Baranja je pripala PIK-u »Belje«, ali ne zadugo. 1952. god. u »Službenom listu FNRJ« (br. 18) objavljeno je da je područje Kopačkog rita, zajedno s poljoprivrednom upravom Zlatna greda, IZDVOJENO područje »Belja« i PRIPOJENO području Gazdinstva »JELEN« iz Beograda.

Suradnja

Kopački je rit time potpao u nadležnost uprave koja nije bila stručno sposobljena da očuva i zaštiti taj prirodnji fenomen, pa je zadaču da se Kopački rit ipak kako-tako sačuva preuzeo Konzervatorski zavod Hrvatske, a kasnije Republički zavod za zaštitu prirode u Zagrebu. I dok su Madari, odmah nakon okupacije, Kopački rit proglašili nacionalnim parkom, zagrebački Zavod borio se za taj status četvrtna godina! Od 1953., kad je započeo akciju da se taj park i zakonski prizna onim što jest, mnogi su akti, traženja i dopisi odbacivani, ponajčeš bez rasprave. Godine su tako prolazile i tek je godine 1967. donesen zakon kojim se Kopački rit proglašava »UPRAVLJANIM PRIRODNIM PARKOM« (kategorija, u terminologiji »zaštitara«, viša od »nacionalnog parka«). No, i taj uspjeh zagrebačkog Zavoda bio je samo formalne prirode. Gospodarstvo »Jelen« naime ne priznaje ingerenciju Zavoda za zaštitu prirode u Zagrebu i odbija bilo kakvu suradnju s njim. Ne obavještava Zavod ni o bitnim promjenama na području Rita i one se zbijavaju bez suglasnosti Zavoda, nestručno i radi sumnjičivih ciljeva i pretenzija (podizanje baranjskog nasipa, produbljivanje kanala, nekontrolirano provođenje lovničkog turizma, itd.).

Posljedice

Stetne se posljedice ovakvog poslovanja ne mogu prikriti: — zagaduju se bogate »erne vode« i riblja fauna nestaje jer nema zaštite od otpadnih voda. Osim otpadnih voda iz »Belja« još veća opasnost u tom pogledu prijeti od predviđene tvornice u Apatinu; — lovni turizam, nesavjesno organiziran, uništava rijetka i posljednja staništa nekih ptica, koja su se održala upravo u Kopačkom ritu;

— preuzevši 1952. god. upravu beogradsko je gospodarstvo donijelo odluku da je u području Kopačkog rita dopušte no kretanje svakome. Ta odluka nije ukinuta ni danas. Time su otvorena vrata lovokradicama, ribokradicama, lovcima na krzna, preparate, kraljivcima drva i pjesaka, te žabama za prodaju ugostiteljstvu, svima onima koji samovoljno vode »svjeze gazdinstva« a nikome ne polaže račun. Pristup rezervatu pogotovo je olakšan nakon izgradnje baranjskog nasipa 1965. godine, izgrađenog također samovoljno. Umjesto da se nasip nasuo prema prvoj varijanti uz cestu Belje-Osijek, trasa je pomaknuta istočnije, čime je Kopačkom ritu oduzet znatan dio prirodnog mrijestilišta i glijezdilišta.

Informacija

Iznesećenje navedene su, među ostalim, iz informacije koja je upravo predviđena skupini znanstvenika u Zagrebu. Predočilo ju je Republički zavod za zaštitu prirode na sjednici Republičkog savjeta za zaštitu prirode, kome je predsjedavao akademik Gusić.

»Iz iznesenog vidimo da su problemi brojni i upravo katastrofalni za rezervat, te je potrebno hitno prići riješavanju. U ovoj bi nejasnoj i nerazjašnjoj situaciji na relaciji Skupština općine Beli Manastir — PIK 'Belje' — 'Jelen' najkratki kraj mogao izvući upravo rezervat evropske vrijednosti, koji smo dužni sačuvati za pokoljenja.«

Informacija, radi ilustracije, navodi još neke brojke: »Jelen« obuhvaća 130.000 ha, a 40.000 ha otpada na Hrvatsku. Od preostalih 90.000 ha više od 60.000 pripada teritoriju Kosova, a jedan manji dio u Vojvodini. No lovno područje na obroncima Prokletije (Kosovo) radije s gubicima i likvidirano je na sjednici »Jelena« 20. IX. 1971. U teškom finansijskom položaju nalazi se i »Jelenov«, pogon u Dobanovicima kod Beograda, dok je pogon u Fruškoj gori na granici rentabiliteta.

Ukupan prihod gospodarstva »Jelen« iznosio je prošle godine 58.667.242 n. d., od čega je na šumarstvo otpalo 22.278.000 n. d., a 75% »Jelenovih« šuma nalazi se u SR Hrvatskoj! Na poljoprivrednu otpalo je 10.152.000 n. d., a na lov 9.556.000 n. d. (Sredstva su uglavnom ostvarena u SR Hrvatskoj.)

Baranja i Belje nisu nikakva eksteritorijalna područja — čula su se odlučna upozorenja na toj sjednici stručnjaka i znanstvenika — nego dio područja SR Hrvatske, pa o njima moraju odlučivati organi ove republike.

»Baranja nije danas samo stručno i prirodoznanstveno, nego možda ponajprije političko pitanje i dok ovu diskusiju kome da pripadne upravljanje Baranjom ne riješe političari, znanstvenici mogu raspravljati i upozoravati u beskraj.«

Mladen Hanzlovsy

POLICIJA KAKVU ZASLUŽUJEMO

Stoljećima nismo imali policiju kakvu zaslužujemo, znamo da ona još i danas nije onakva kakvu želimo i trebamo. U ovim povijesno prijelomnim trenucima formiranja republike državnosti treba spoznati da probleme policije moramo rješavati i sami, shvaćajući bit i važnost čitave stvari.

Policijска организација nedvojbeno je jedna od bitnih karijatida svake državne gradevine. U svijetu je opća pojava stanovita veća ili manja nepopularnost te službe, što je u prvi mah apsurno jer je njen temeljni zadatak ipak — zaštita građana. U zemljama u kojima su vladali ili još vladaju protunarodni režimi — nepopularnost prerasta u duboki, jedva premostivi jaz koji ostavlja teške posljedice i nakon mijenjanja političkih prilika. Ljudi izbjegavaju suradnju, a u doba nacionalnog ugjetavanja rad u policiji smatra se izdajom. Desetljećima ostaje negativan stav prema toj službi. Svaka policija ima kadrovski problemi, no oni će biti svojevrsni i osobito složeni kad je u narodu ukorijenjeno nepovjerenje prema policiji.

Jedno od zrcala koje pokazuje kakva je policija u nekoj državi jest upravo dnevni tisak. Policija je svemoćna tamo gdje se u novinama mogu naći samo obavijesti o policijsima koji su primili državna odlikovanja i članici koji nerealno veličaju tu organizaciju. O njenim nezakonitim postupcima i ispadima tek se šapuće u krugu bližnjih. Međutim kad se u tisku mogu naći informacije o protuzakonitim policijskim postupcima, to je svakako dobar znak zdravije političke klime u kojoj policija ne predstavlja »tabu temu« kao glavni oslonac državne vlasti. Tada je policija vezana propisima, pa su i njeni ekscesi rjeđi, ali se o njima više govori i zna.

Zanimljivo je proučiti stanje u mladim, nedavno oslobođenim afričkim državama koje su tek u naše doba izgradile svoju državnost. Tamo će politička vlast pozvati i rado primiti strane stručnjake da obavljaju savjetnicke funkcije u policiji i vojski, ali će svim silama nastojati stvoriti vlastiti, izrazito nacionalni naredbodavni i izvršni kadar. To je svakako posljedica toga što još peku rane zadobivene od tudinske, kolonijalističke policije u borbi za nacionalnu slobodu i socijalni napredak.

NAŠA ISKUSTVA

I u hrvatskoj je prošlosti policija igrala izrazito mračnu ulogu u mnogim povijesnim razdobljima. U doba habsburške monarhije osobito je tamno razdoblje vladavina grofa Khuenha Hedervaryja koji je u ime madarskog nacionalizma nastojao zatruti našu narodnu snagu, i to — uz ostalo — i davolskim sijanjem razdora između Hrvata i Srba. »Policija uopće nije kod nas ustanova za javnu sigurnost, već vladino oružje proti opoziciji... Policiji je jedini opasnici zločinac u zemlji opozicija... Gospodati i lupeži su danas sigurniji za svoju osobnu slobodu od poreznika i građana nagodbene Hrvatske« (A. G. Matoš, 1911.).

Još neusporedivo brutalniji teror uslijedio je od godine 1918. Ubijanja i batinjanja hrvatskog pučanstva počela su već na sam dan osnutka države SHS. Kakva je bila popularnost policije u staroj Jugoslaviji, najbolje govori nadimak »Kundak« koji je narod dao jednom od ministara unutrašnjih poslova, Boži Maksimović, omraženom osobito neopisivom teroru u doba izbora.

No tek što je narod odahnuo nakon propasti Kraljevine Jugoslavije počinje četverogodišnja strahovlada ustaške policije. Čije su žrtve tisuće znanih i neznanih Hrvata i Srba. Upravo su ti nečovječni postupci najviše pridonijeli omraženosti ustaša u golemoj većini hrvatskog naroda. U svim tim razdobljima narod je policiju doživljavao kao tudinsko zlo koje je teško trpit, i uvijek ju je mrzio. Kao stari, stoljećima podjarmljivan europski narod — Hrvati su osobito osjetljivi na svaku nepravdu i teško zaboravljaju onoga tko im je nanosi. Povijesno iskustvo ostavilo je dubok trag u hrvatskom mentalitetu, što se pokazalo i odnosom prema policiji. Stare predrasude nisu sasvim nestale ni u novim političkim prilikama nakon oslobođenja, a podgrajivane su zloporabama u poslijeratnom, predbjurinskim razdoblju, te pojedinim »slučajevima« o kojima saznajemo i danas.

ŠTO TREBAMO?

U ovom času postoji jasan i čvrst stav o tome kakva nam policija treba. Potrebna je stručna, suvremena i znanstveno utemeljena policija koja će se dosljedno pridržavati slova zakona, služiti istinskim interesima naroda i koja će po svom sastavu odgovarati nacionalnoj strukturi SR Hrvatske.

U policiji postoji velik broj nepopunjivih, vrlo raznovrsnih radnih mjestih za sve stručne kvalifikacije: potrebiti su pravni, intelektualni i drugih struka. Dosta radnih mjestih još uvijek zauzimaju ljudi bez propisane stručne spreme, a upravo predstoji opsežna prirodna smjena generacija jer je veliki broj ljudi, osobito rukovodilačkog kadra, pred umirovljenjem.

Cinjenica je da još uvijek postoji stanovita zatvorenost te službe i otpor promjeni str

4 tjedan u svijetu

STUDENI	PONEDJELJAK	UTORAK	SRIJEDA	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDJELJA	Piše:
	8	9	10	11	12	13	14	

Glosator

AZIJA BEZ JALTE

Na obje granice između Indije i geografski podijeljenog Pakistana vlada nešto kao »predratno stanje«. Ovaj pojam ne treba dakako dovoditi u vezu s onim europskim uzdasima nostalzije za dobrim starim vremenima koja su vladala »prije rata« — to prije što se u Aziji i ne zna točno kad je započelo dugotrajno razdoblje ratovanja koje nikako ne prestaje — nego ga gotovo doslovno moramo shvatiti kao upozorenje da novi rat tek što nije započeo, premda se čini da ga zapravo nitko ne želi. O ratnim operacijama vijesti stižu već danima, ali prešutni optimizam svih koji bi željeli obuzdavanje situacije uskraćuje im naziv rata. Ipak, najnovije žarište opasnosti po svjetski mir tek se razgorjava, a posljednje diplomatske inicijative obiju suočenih strana nisu sasvim razjasnile da li se više aktiviraju snage koje će ga raspiriti ili gasiti.

Indijska se predsjednica vlade upravo vratila s turneve po Zapadu na kojoj je neumorno upozoravala na tragediju naroda Bangla Desha — odakle je već oko deset milijuna ljudi prebjeglo u Indiju — i na nemogućnost rješenja golemog humanitarnog i političkog problema sve dok pakistska vlada generala Yahya Khana ne udovolji odlučnoj volji bengalskoga naroda da bude gospodar vlastite sudbine. Kako su Indija i Pakistan od samoga nastanka međusobno suprotstavljene (što je naslijede britanske kolonijalne politike razdvajanja), to i unutarnji problem Pakistana dobiva međunarodni aspekt. Zapadne sile, a posebno Amerika (ionako previše zaglubljena u Aziji), ne pokazuju mnogo volje da se upliču u nerješive probleme indijskoga potkontinenta, pa je stoga vlada u New Delhibu ovoga ljeta sklopila pozнати ugovor sa SSSR koji joj daje potporu i malo više sigurnosti, a trenutno i stanovitu konkretnu pomoći: upravo sad prema Indiji plavi 5000 tona sovjetskog oružja. Ipak, ni Sovjetskom Savezu ne ide u račun bilo

kakvo zaoštravanje bilo gdje u svijetu u vrijeme novih miroljubivih inicijativa tempiranih u razdoblje priprema za putovanja američkog predsjednika Nixona slijedeće godine (u Peking i Moskvu), a sam ugovor s Indijom više je bio dio političke igre za stavljanje protuteže kineskom utjecaju nego što je smislen kao način aktivnog upletanja. Indri Gandhi je stoga bila potrebna i podrška Zapada (barem u obliku razumijevanja), a čini se da ju je u stanovitoj mjeri i dobla — ako je suditi po američkoj obustavi isporuke oružja Pakistansu (ionako dobro naoružanom) i po povećanom interesu za izbjeglice iz Bangla Desha koji umiru od gladi bez ikakvih izgleda da se vrati kućama.

Pakistski odgovor na indijsku akciju mobiliziranja svjetskog javnog mnijenja trebao je doći iz Pekinga. Nekadašnji ministar vanjskih poslova, koji je svojedobno proveo približavanje Kine i Pakistana, a kasnije hapšeni šef policije, lijevi političar koji je ipak u pakistanskim prilikama žestoki unitarist, Zulfikar Ali Bhutto, otkupovao je u kineski glavni grad na čelu jake delegacije sastavljene od najjačih vojnih ličnosti da bi tamo, kako se s razlogom prepostavlja, ispitao dokle i koliko će Kina ići u svojoj podršci zemlji koja joj je u dugim godinama izolacija bila jedan od glavnih »prozora u svijet«. Na povratku Bhutto se pohvalio velikom podrškom kineske vlade, ali o njegovu posjetu nije izdanikako službeno saopćenje, pa se može opravdano zaključiti da su Kinezzi pokazali veliku suzdržljivost prema ratobornim pakistanskim raspoloženjima — što dokako nije nimalo čudno kad se zna da je u ovome trenutku Kini mnogo važnija legitimacija ozbiljne i odgovorne velike sile koja se spremi zauzeti svoje mjesto u svjetskoj obitelji negoli izbijanje nekoliko nevažnih poena u južnom dijelu azijskoga kontinenta. Nekadašnja konfrontacija Kine s Indijom (što je dovelo

čak i do lokalnog rata 1962.) bila je možda više izraz potrebe da se pred svijetom posvjeđoči snaga negoli postupak u skladu s trajnim pravcima djelovanja. Pravi kineski problemi nalaze se na sjeveru, a i za njih je sada efikasnije zauzeti mjesto u Ujedinjenim narodima nego se upustiti u pustolovinu sumnjivih šansi. To prije što je pakistanski stav koji nije osnovna prava bengalskom narodu doista tesko braniti. Kina nije doduše okrenula leđa Pakistansu, ali mu nije ni čvrsto pružila ruku.

U takvoj situaciji, kad nijedna od suočenih strana ne može računati na bezrezervnu podršku, logično bi bilo očekivati smirivanje. No, glad i umiranje teško se mogu uklopiti u bilo kakvu logiku, pa stoga bengalska tragedija — sa svim svojim popratnim strastima — može, unatoč međunarodnoj sceni, dovesti do eksplozije. Najmanje šanse u tome ima narod i zemlja Bangla Desha, ali njihova je dilema i inače očajnička: smrt od gladi ili od zapadnopakistanskog masakra.

Azija sve više postaje eksplizivno poprište najvažnijih zbijanja našega vremena, gdje se rješava sudbina rata ili mira u svijetu. Izrasla nakon dekolonizacije u prostor gdje se suočava nekoliko istinskih velikih (premda ne i snažnih) država — da ne govorimo i izvanaziskim upletanjima, kakvo je američko — Azija već četvrt stoljeća traži konsolidaciju, ali je ne nalazi, među ostalim i zato što se velike sile o njoj nikad nisu složile čak ni onako kao što su to u Jalti učinile za Europu. Pokušaj u Ženevi 1954. bio je kratkoga vijeka, a kineska inicijativa u Bandungu došla je možda prerano, dok se još ni sama Kina nije sredila. Sadašnji izlazak Kine na svjetsku pozornicu, što izaziva i opće prestrojavanje, utjecat će i na Aziju kao na kontinent koji tek traži svoju osnovnu ravnotežu, tako potrebnu najnapučenijem dijelu zemaljske kugle gdje se gotovo ostvaruju Malthusova pesimistička predviđanja o fatalnom nerazmjeru porasta i pučanstva i načina da ono bude prehranjeno.

U tom okviru logika vojuje protiv istinskog vojevanja između Indije i Pakistana, ali — upravo zato — »predratno stanje« može svaki čas postati ratno. Naime, sve su mogućnosti otvorene, a nijedna od njih ne obecava trajna i povoljna rješenja. U Aziji se može desetićeći ratovati i protiv svake logike.

ANAKRONIZAM ILI PRESEDAN?

**Američki kongresmeni protiv
članstva Ukrajine i Bjelorusije
u UN**

Premda je američka vlada dostojevno podnijela svoj poraz u Ujedinjenim narodima prigodom glasanja o predstavništvu Kine (to prije što joj taj poraz može biti i koristan u novoj orientaciji globalne političke strategije), neki su krugovi američkog političkog života neskriveno ogorčeni prizorom spontane euforične radosti koju su one historijske noći izražavali mnogi delegati u Staklenoj palaci. Iz tog ogorčenja proistječe i neke reakcije, od kojih je najdaleko-sežnija ona u Senatu kad je bio odbijen Nixonov program pomoći inozemstvu. Premda ima izgleda da naknadno ipak bude oboren jedan reducirani prijedlog o produženju gospodarske i vojne pomoći zemljama i organizacijama koje su je i dosad primale, ipak je Senat svojim glasanjem pokazao da se mnogi u Americi ne mire s povećanom ulogom malih zemalja u Ujedinjenim narodima i s mogućnošću da Sjedinjene Države u svjetskoj organizaciji budu često nadglasane.

U povodu odluke o isključenju delegacija s Taiwana iz Ujedinjenih naroda — koju mnogi u Americi smatraju nepravednom i suprotnom težnji za univerzalnošću svjetske organizacije — skupina od 54 zastupnika Predsjedničkog doma američkog Kongresa podnijela je rezoluciju u kojoj se traži isključenje Bjeloruske i Uirajinske SSR iz Ujedinjenih naroda. U obrazloženju te rezolucije navodi se da dvije od 16 republika koje sačinjavaju SSSR nisu prave, nezavisne zemlje, pa stoga i nemaju nikakvog prava da budu u svjetskoj organizaciji kojoj su po Povelji članice samo suverene države.

Premda ova rezolucija — čak i kad bi bila izglasana — ne može obvezivati Ujedinjene narode, pa čak ni američku vladu, koja ne bi bila dužna ni pokrenuti taj problem u svjetskoj organizaciji, potez američkih zastupnika privukao je pozornost ne toliko zbog raspoloženja gnjeva koje ga je potaklo nego više stoga što podsjeća na jednu anomaliju u ustrojstvu Ujedinjenih naroda i otvara pitanje međunarodne osobnosti federalnih jedinica u suvremenim političkim i pravnim shvaćanjima.

U prvoj redu treba napomenuti da inicijativa kongresmena ne bi imala nikakve šanse u UN (i kad bi liza nije stala američka vlast) već i zato što Povelja (u čl. 6) poznaje isključenje iz svjetske organizacije samo za sustavno kršenje načela Povelje, a odluku o tome

donosi Opća skupština na prijedlog Vijeća sigurnosti, gdje je — kako iz iskustva dobro znamo — potrebna jednoglasnost pet stalnih članica, što drugim riječima znači da veto svake velevlasti može spriječiti takvu odluku. A Sovjetski je Savez, dakako, velevlast s pravom veta i bogatom praksom u njegovu korištenju...

Treba se prisjetiti i okolnosti u kojima su Ukrajina i Bjelorusija postale članice utemeljiteljice Ujedinjenih naroda. Svjetska je organizacija nastala kao proizvod pobjede antihitlerovske koalicije u drugom svjetskom ratu, a njezina su temeljna načela dogovorena na sastancima »trojice velikih« u Jalti i Potsdamu. Staljin je tada postavio zahtjev da svih 16 sovjetskih republika uđe u UN (što bi mu davalо 17 glasova), opravdavajući to činjenicom da će i zemlje Britanske zajednice naroda postati punopravne članice, misleći naravno (no budućnost ga je demantirala) da će to Velikoj Britaniji donijeti automatski veći broj glasova u svakoj prilici. Doista, u tom času Indija i Filipini nisu još bile nezavisne države, a ipak su ušle u sastav UN (Indija je bila i članica Lige naroda, premda bez ikakve samostalnosti), pa je bilo neke osnove za Staljinov zahtjev ili barem za natezanje oko njega. Staljin je brže-bolje dao u Vrhovnom svetu izglasati zakon o pravu sovjetskih republika da imaju svoja ministarstva vanjskih poslova, ali to im ipak nije dalo nikavu realnu samostalnost, pa stoga ni međunarodni identitet i dignitet. Roosevelt se usprotivio i nije prihvatio Staljinov ponudu da i Sjedinjene Države kao federacija imaju više glasova u UN. Napokon je, kao i uvijek, postignu kompromis o dva dodatna glasa za SSSR u obliku članstva Ukrajine i Bjelorusije. U tom kompromisu nije bilo mnogo logike (ako mogu dvije, zašto ne i ostalih četraest republika?), ali to već pripada logici kompromisa...

Kasniji razvitak pokazao je da su se članice ondašnje Britanske zajednice naroda — današnje labavog Commonwealtha — potpuno osamostalile i često zauzimale stavove suprotne svojoj bivšoj metropoli, a broj država u UN narastao je od 51 na 131, dok su Ukrajina i Bjelorusija ostale kakve su i bile: bez ikakve samostalnosti i u vanjskoj i u unutarnjoj politici. Njihovo je člansvo ipak neprijeporno, jer — premda protuslovno temeljnim načelima Povelje o organizaciji država — nema načina, a ni stvarne potrebe, da jedna kompromisom rođena konvencija bude izmijenjena. Stoga se to može smatrati kao usvojen anakronizam, a nikako kao presedan za proširenje Ujedinjenih naroda federalnim jedinicama drugih saveznih država, čak i u slučajevima kad one po svom ustavnom poretku doista imaju široku i samostalnu ovlaštenja u unutarnjoj i vanjskoj politici. Pa prema tome i stanovitu međunarodnu osobnost. Današnje je ustrojstvo međunarodne zajednice takvo da daje prednost suverenim državama — ma kako male i slabe bile — a o učlanjenju u

Ujedinjene narode odluku donosi dvočetinskom većinom Opća skupština, ali — na prijedlog Vijeća sigurnosti, u kojemu velevlasti, naravno, imaju pravo veta.

Međunarodnu osobnost i stvarnu ulogu u međunarodnom životu članstvo u Ujedinjenim narodima ipak niti automatski osigurava, niti automatski sprečava. Pokazuje to i primer NR Kine koja je izrasla u supersilu i bez UN, a tako i primer Savezne Republike Njemačke koja kao »podijeljena zemlja« nije još u svjetskoj organizaciji a ipak igra i te kakvu ulogu u svijetu. Realnosti su današnjeg svijeta takve da se stvarne promjene ne postižu samo formalnim priznanjima. Zato će Ukrajina i Bjelorusija ostati u UN, a neke druge države neće u njih ući. Ali svijet se ipak mijenja...

USPJEH: IZ LUDNICE U ZATVOR

U posljednje vrijeme u javnosti je bilo dosta govora o navodnom upućivanju ljudi optuženih za političku kaznenu djelu u SSSR-u u psihijatrijske klínike, umjesto u zatvor. Premda je to bilo demantirano u »Izvestijama« (o čemu smo javili u HT br. 28), slučaj Vladimira Bukovskog, uhapšenog 29. ožujka ove godine, koji je bio smješten u psihijatrijsku kliniku »Serbski«, privlačio je pozornost javnosti, zbog upornosti njegove majke Nine Bukovske koja je upućivala apele za sina na razne adrese u svijetu (čak i gospodi Pompidou). Njoj je priteže u pomoći i skupina od 52 ugledna sovjetska grada, koji su 9. studenog uputili apel »svim organizacijama za obranu ljudskih prava i svim ljudima dobre volje« sa zahtjevom da se objelodani medicinska ekspertiza o mlađem piscu za kojega se vjeruje da je mentalno potpuno zdrav. Među potpisnicima apele nalaze se imena dvojice uglednih sovjetskih učenjaka, akademika Andreja Šafarovića, koji su nedavno osnovali »Odbor za ljudska prava«. Cini se da uporni prosvjedi koji puti i nisu uzauđeni. Samo dan nakon što su inozemni dopisnici u Moskvi dobili tekst apele za Bukovskog, istražni organ kapetan Korkah telefonski je obavijestio majku uhapšenog pисца da su liječnici psihijatrijskog zavoda došli do zaključka da joj je sin mentalno zdrav i da će istražiti protiv njega biti dovršena do kraja mjeseca. Bukovski je uhapšen pod sumnjom da je povrijedio čl. 70 Kaznenog zakona Ruske Federacije (u SSSR je kazneno zakonodavstvo decentralizirano), koji obuhvaća »antisovjetsko agitiranje i propagandu«. Nije još poznato kad će biti održano sudske, ali majka i prijatelji Bukovskog smatraju uspjehom što su svojom upornosti postigli njegov premještanju iz ludnice u zatvor...

NOVI TITOVI SUSRETI

Državnik velikog svjetskog ugleda i utjecaja objektivno ne može imati predaha. Tek što je naš Predsjednik završio ciklus od šest tjedana intenzivne djelatnosti na međunarodnom planu, posvetivši svega nekoliko dana svojoj omiljenoj rekreaciji — lov, već se u svjetskoj javnosti javljaju kombinacije slijedećim njegovim susretima koji bi se logično nadovezali na kontakte koje je imao na raznim stranama o raznim svjetskim problemima.

Već u vrijeme boravka Leonida Brežnjeva u Beogradu i Karadorđevu javljali su se navještaji o blisko predstojećem susretu Tita i rumunjskog predsjednika Ceausescua. No, kalendar našega Predsjednika bio je tako popunjeno da su se dvojica državnika samo protokolarno pozdravila u šatorskom naselju u Persepolisu, a do susreta u kojem bi porazgovarali o međusobnim iškustvima i dojmovima nakon nove Beogradske deklaracije, trebalo bi doći — nepotvrđenim glasovima koji se dosta uporno pronoze — 28. ili 29. studenog negdje na jugoslavensko-rumunjskoj granici ili blizu nje. Nesvrstana Jugoslavija i u vanjskoj politici izrazito samostalna Rumunjska dvije su susjedne i socijalističke zemlje koje dijele mnoge brigade i slična gledanja na svjetsku situaciju, pa bi radni susret njihovih šefova država mogao biti zanimljiv i koristan.

Premda je Tito izričito zanijekao da bi igrao ulogu posrednika na Bliskom istoku, od njega se očito očekuju novi doprinosi za rješavanje napete situacije. S tim u vezi su i nagadanja o mogućem dolasku predsjednika Sadata u Beograd još prije isteka godine, za koju je on odredio da bi moralu biti odlučujuća. Bejrutski lijevi list »Al hadaf« čak je iznio i kombinaciju da bi »novi Rodos« mogao biti održan na Brijunima, podrazumijevajući pod tim indirektne pregovore između Izraela i arapskih država kakvi su 1948./49. održani na grčkom otoku. Bio bi to svakako velik korak naprijed u raspletanju zamršenih odnosa na području koje predstavlja trajnu pogibelj za mir.

STUDENI	PONEDJELJAK	UTORAK	SRIJEDA	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDJELJA
	8	9	10	11	12	13	14

Hrvatski jezik - između dogovora i zaborava

Novine su nedavno objavile izjavu predsjednika Prosvjetno-kulturnoga vijeća Sabora Mirka Božića da valja definirati što je to hrvatski jezik, te da će »... kad se svi složimo što je to hrvatski jezik, sve drugo biti lakše«. Takva je izjava, naravno, morala iznenaditi sve one koji druga Božića poznaju kao istaknutoga hrvatskoga književnika, jer ako je suditi po njoj, onda on ne zna kojim je jezikom napisao sva svoja djela. Mnogi su zbog toga bili skloni posumnjati u autentičnost njegove proze koja je napisana hrvatskim jezikom, pitajući se — nakon njegove izjave kako ne zna što je to hrvatski jezik — nije li autor »Kurlana« i drugih knjiga za koje se oduvijek mislilo da su Božićeve netko tko je pišući hrvatskim jezikom koji poznaće uzeo tek kao pseudonim ime Mirka Božića. No oni koji znaju kako se u nas lako i nekažnivo manipulira pitanjima jezika u političke i politikantske svrhe, nisu bili toliko iznenadjeni izjavom predsjednika Prosvjetno-kulturnoga vijeća Sabora jer su već mnogi javno kazali i pokazali kako im množe jasne stvari nisu jasne, ili kako ne žele da im budu jasne. U vrijeme kad je još uvijek dosta onih koji iskoristavaju svaku priliku i nepriliku da onemoguće brži razvoj samoupravnog socijalizma i konstituiranja hrvatske

državnosti, jezik — a posebice hrvatski — zahvalno je sredstvo »zamućivanja« međunalacionalnih odnosa i eksploracije otpora konstituiranju hrvatske državnosti. Jer od teze da nije poznato što je to hrvatski jezik pa do teze da toga jezika i nema — samo je kratak razmak, koji je lako prijeći još jednom malom, bezobzorn akrobacijom apsurna kakva je bila potrebna za izvodjenje prve teze. A nema li hrvatskoga jezika, tko zna ima li uopće hrvatskoga naroda?

Kao što je protivnicima politike SKH potrebno izmišljati »ekscese« i »slučajevе« tobožnje nacionalne nesnošljivosti između Hrvata i Srba, tako im je naravno i neotuđivo pravo hrvatskoga naroda da svoj jezik zove svojim imenom potrebno proglašiti, bez obzira na svaku logiku, ugrožavanjem prava Srba u Hrvatskoj. Ono što se nije uspjelo Novosadskim »dogovorom« — to jest kad se nije umjetnim konstituiranjem jedinstvenosti-dvojnosti uspjela oporeći činjenica postojanja hrvatskoga jezika — valjalo bi sada postići nekako drugačije, nekim novim »dogovorima«, koji će najprije dovesti u sumnju, a zatim i zanijekati opstojnost hrvatskoga jezika. Tako su se javile i birokratski perverzne ideje o tome da se o jeziku trebaju međusobno dogovoriti stručne, kulturne i

političke ustanove triju republika, odnosno s čitavoga područja na kojemu se govori »srpsko-hrvatskim« odnosno »hrvatsko-srpskim« jezikom. A dotle, dok se »odgovornik« ne dogovore, dotle valjda jezika neće biti, što li?! Dotle će narod sjetiti, jer jezika nema dok ga birokrati ne stvore, odobre i »puste u promet!« Kako se birokracija osjeća božanski svemoćnom u svojoj političkoj svemoći! Ona i znanosti i povijesti znanosti može pridonijeti neprocjenjiv obol. Jeziku što bi ga ona sporazumno stvorila i odobrila znao bi se i datum nastanka i tvorac. Birokrati bi i egotističku maksimu Luja XIV: »Après moi le déluge« — preobratili u božansku samouvjerenost: »Prijе nas ničega...« (dopunjeno vjerojatno: »... a poslije nas ni hrvatskoga jezika»).

Jezik nije pitanje političkoga i birokratskoga voluntarizma. No to ne žele priznati birokrati koji tvrde kako valja čekati da Ustav SR Hrvatske rješi jezično pitanje. Kao da opstojnost i značaj nekoga jezika može ovisiti o ustavu, kao da jezik nije naravna nacionalna, kulturno-povijesna i znanstvena činjenica o kojoj ustav mora voditi računa i registrirati je, a ne volontaristički određivati je. Stoga je nenaravno i birokratski »rad na pravopisu... uskladiti s donošenjem novoga Ustava SR Hrvatske«, kao što je zahtijevao drug Veseljko Velčić, član Izvršnoga vijeća Sabora, odgovarajući u Saboru na zastupničko pitanje o sudbini hrvatskoga pravopisa. Jer pravopis nije stvar ustavnopravnih normi, već stvar znanosti o jeziku, a ustav tek mora regulirati jezičnu politiku u skladu sa stvarnim i znanstvenim jezičnim činjenicama. Ne mogu ustavnopravne odredbe o jeziku prejudicirati pravopisne i druge jezične norme, već znanstveno utvrđene pravopisne i druge jezične norme moraju biti temeljem ustavnog utvrđivanja jezične politike.

Pitanje jezika ne može biti prijeporno zbog nedostatka raznih »dogovora«, kao što ne može biti prijeporno ni pitanje postojanja nekoga naroda kojemu je jezik jedan od medija kojim očituje i izražava činjenicu svoga opstojanja. Raspravljati o jeziku kao o nečemu neutvrđenom — i to nakon najmanje pet stotina godina njegova književnoga konstituiranja i književnoga postojanja — može se samo u političke, to jest u politikantske svrhe. A to u Hrvatskoj u ovom trenutku znači u svrhu stvaranja nesigurne političke atmosfere, pokušaja manipuliranjem međunalacionalnim odnosima, izazivanja političkih »ekscesa« i svega onoga što koči sveopći napredak SR Hrvatske i što zasjenjuje i bučno prikriva njezina osnovna životna pitanja.

BATINASI

Dugo smo mislili da su dani balkanskoga političkog primitivizma i fašističkoga političkog terora prošli otkad su prošla vremena »orjunaških« batinaša. No u posljednje smo vrijeme sve češće svjedoči terora i »batinašenja« kojemu je duhovno podrijetlo primitivizam a ideoološka provenijencija bliska »orjunaškoj«. Kao da se duh i praksa batine »Organizacije jugoslavenskih nacionalista« (ORJUNA) bude, ne bi li se još jednom na isti način suprotstavili svemu što ugrožava njihove unitarističke ideale. Za svoju nezakonitu praksu »specifičnoga političkog pritiska« barjaktari političkoga primitivizma i »gerilici unitarizma služe se često maskom anonimnosti. Tako je »Večernji list« od 11. XI. 1971. donio vijest koja pokazuje kako se »baranjski slučaj« razvija na svim, pa i na »najprizemnijim« razinama. Anonimni su napadači u dva navrata presjekli put sekretaru Međuopćinske konferencije Saveza komunista za Slavoniju i Baranju Stjepanu Horvatu i pretukli ga. No teror nije uvijek anoniman. Primitivizam se očituje i kao arrogancija uverena u pravo javnog terora. Učestali javni napadaji na kolportere »Hrvatskog tjednika« u po bijela dana i nasred ulica ili trgova, kao neki dan u Zagrebu (o čemu su izvjestili »Vjesnik« i »Večernji list«), govore o tome da se »batinaši« ne boje blagih kazna što ih izriču suci za prekršaje. Bjesnilo primitivizma i političkoga terora nije poštedjelo ni školske učionice i djecu. U reportaži Radio-Zagreba saznali smo da je nastavnik fizičkoga odgoja pretukao svojeg učenika rukama i nogama tako da je dobio potres mozga — samo zato što mu je priopćenuo da umjesto »fudbal« valja reći »nogomet«.

Ali nisu samo osobe žrtve političkoga terora: o sve češćem političkom vandalizmu govoriti i anonimni nočni napad na prostorije Matice hrvatske u Bjelovaru, gdje su porazbijani prozori i uništen amblem Matice hrvatske. Na zidovima

jedne škole pojavile su se parole što vrijedaju samoupravni kurs razvoja SR Hrvatske. Iz Medicinskoga središta poskidane su i uništene slike naših rukovodilaca.

Nekad mladi batinaši »Orjune« sad su većinom starije osobe, a među njima su mnogi i ugledni i uglađeni ljudi od kojih svaki primitivizam izgleda neizmjerno daleko. Međutim, ideologija unitarizma, koja je ostajela mnogo manje no njezini nekadašnji batinaški barjaktari, ne odriče se usluga primitivizma i terora. Unitarizam u nastajanju služio se politikom batinjanja i terora: čini se da on svoj kraj nastoji odgoditi što više može istom »politikom«.

ODGOVOR KRCAT PITANJIMA

Izveštaji o radu saborskog vijeća što su ih 10. studenoga donijeli dnevni listovi sadržavali su i neka zastupnička pitanja i odgovore na njih. Između ostalih tisak je prenio i pitanja i odgovore na njih. Između ostalih tisak je prenio i pitanje zastupnika Josipa Bačića, koje je glasio: »Je li istina da je bivši potpredsjednik Izvršnog vijeća Dušan Reljić poslan u London da uči engleski jezik uz mjesecnu stipendiju od 1000 funti?«.

Naši stalni čitatelji lako će se prisjetiti, a neki listovi su to i naznačili, da je spomenuto pitanje, još 8. listopada o. g. bilo postavljeno u našem listu, u rubrici »Karte na stol«. Od zastupničkog pitanja razlikovalo se utoliko što nismo tvrdili da Dušan Reljić prima 1000 funti sterlinga kao mjesecni iznos i što smo upozoravali na nesklad između poziva nacija na opću štednju i dodjeljivanja devizne stipendije za nešto što je »već odavno privatna stvar svakog građanina«!

Ne spominjemo to vlastitog zadovoljstva radi. »Karte na stol« i nemaju tu svrhu. Nisu zamišljene kao puka provokacija,

nego žeje javnu djelatnost učiniti odgovornom javnosti. U preuzimanju »našeg« pitanja i odgovaranju na njega na razini Sabora — nalazimo satisfakciju zbog uvažavanja javnosti sa strane njezinih političkih predstavnika. Utoliko nam je i odgovor važniji od pitanja.

Prema izveštajima »Vjesnika« i »Večernjeg lista«, koji se lijepo nadopunjaju, član Izvršnog vijeća Sabora Zvonko Špoljar odgovorio je: »Reljić je stvarno poslan u London i odobreno mu je 1000 funti. On je, međutim, upućen u London da usavršava znanje engleskog jezika, ali da se i stručno usavršava za rad na novoj dužnosti za koju se priprema«. (Vjesnik). — »Zvonko Špoljar napomenuo je da takav zaključak nije

UZORAN STAV

Zastupnici u Odboru za savezni proračun Vijeća naroda Savezne skupštine na sjednici od 9. studenoga raspravljali su o prijedlozima za zakon o financiranju federacije. Bilo je riječi o tome kako utvrditi osnovu za republički i pokrajinski doprinos federaciji. Tom je prilikom predsjedavajući sjednici, Marin Cetinić, predložio da se donošenje zakona uvjetuje prethodnim usvajanjem novoga deviznog sustava i propisa o poslovanju s inozemstvom. Marin Cetinić je tom prilikom također izjavio da on osobno neće glasati za proračun federacije za slijedeću godinu dok se ta pitanja ne riješe. Iako se s Cetinićevim prijedlogom složio ing. Drago Lipić, zastupnik Slovenije, usprotivili su mu se neki zastupnici iz Srbije, Crne Gore, Kosova i Makedonije, te će Cetinićev prijedlog biti upućen Saveznom izvršnom vijeću, tek kao »jedna od sugestija«.

Usprkos zahtjevima radničke klase SR Hrvatske da se konačno riješe njezina životna pitanja, usprkos energičnoj podršci samoga predsjednika Tita tim zahtjevima, otpori promjeni deviznog sustava ne jesu našavljani. No tjebalo bi da svi predstavnici SR Hrvatske u saveznim organima, svjesni opravdanosti svojih zahtjeva i interesa radničke klase, budu konzervativni i nepokolebljivi kao što je to — za sebe — najavio Marin Cetinić.

donesen na zahtjev Dušana Reljića, nego na temelju vlastite ocjene Izvršnog vijeća Sabora da treba pružiti materijalnu pomoć u stručnom usavršavanju koje će koristiti Dušanu Reljiću na njegovoj novoj dužnosti u privredi. Nije točno (...) da Reljić prima 1000 funti mjesечно. To je iznos pomoći za višemjesečni boravak, nakon kojeg će Reljić podnijeti obračun troškova« (Večernji list).

»Slanje u inozemstvo na stručno usavršavanje i usavršavanje znanja jezika (...) u nas nije nikakva novost. To već rade i neke radne organizacije. Ta odluka Izvršnog vijeća zapravo je početak nove prakse koja će postati sastavni dio nove kadrovske politike. No, trebat će izraditi precizne uvjete i kriterije« — nastavlja »Vjesnik« izlažući Špoljarov odgovor.

»Josip Bačić zadovoljio se dobivenim odgovorom« — zaključuje »Večernji list«.

Nažalost, mi ne možemo to zadovoljstvo podijeliti sa zastupnikom Josipom Bačićem. Po našem mišljenju odgovor Zvonka Špoljara ne zatvara, već još više otvara postavljeno pitanje. Ako se tako može reći: njegov je odgovor puniji pitanjima od samog pitanja na koje »odgovara«!

Potaknut ćemo tek ona od veće specifične, čitaj — društvene težine: Po kojоj logici Izvršno vijeće Sabora treba pružiti materijalnu pomoć za stručno usavršavanje »koje će koristiti Dušanu Reljiću«, a ni po čemu samom Izvršnom vijeću? Po čemu i otkad su politička tijela dužna pripremati svoje bivše članove za njihove »nove dužnosti u privredi«? Na temelju čega je Izvršno vijeće Sabora donijelo odluku o pružanju pomoći Dušanu Reljiću, jer — prema izjavi njegovog člana Zvonka Špoljara — tek treba izraditi precizne uvjete i kriterije, odnosno donijeti pravilnik o tome! Naposljetku, ne smatraju li drugovi iz Izvršnog vijeća da je iznos od 1000 funti (po kursu: 3,600.000 st. din!) ipak malo pretjerano visok izdatak za »višemjesečni boravak«, čak ako je dan i jednom bivšem članu hrvatske vlade? Tā to se i u Velikoj Britaniji smatra posebno pristojnim polugodišnjim prihodom!

6 gospodarstvo

Kritika ing. Mirana Mejaka, donedavna člana Ribičićeve viade, iako se osim na Ribičićevu vladu odnosila i na Šipljakovu i sadašnju Bijedićevu, gotovo je potpuno motivirana nezadovoljstvom gospodarskim politikama tih vlasta i, još preciznije, rukovodiocima timova zaduženima u njima za područje gospodarstva.

Sekretar za informacije SIV-a Dragoljub Budimovski službeno je izjavio da Mejaku nije ponudeno novo mjesto u Bijedićevoj vladi (članak s Mejakovom kritikom u listu »Delo« nosio je naziv »Zbog toga sam napustio saveznu vladu«, a što se tiče njegovih naknadnih kritika vlade kojoj je bio i sam članom, spomenuto je i njegovu mjeru ukusa i odnos prema istini. Mejak je na to reagirao tvrdnjom kako su nepotrebne devijacije na područje estetike, jer po njegovu mišljenju estetika nije u vezi s obvezama saveznog poslanstva da kritički javno izražava svoje mišljenje o radu organa koji je izabrala Savezna skupština. Mejak čak misli da je njegov postupak konstruktivniji i estetskiji od raznih naklapanja na ulici i po kuloarima. Od »estetskih« ocjena Budimovskog i vlastitog Mejakova mišljenja o svom kritičkom istupu, čime se sada tisak pretežno bavi, mnogo je zanimljivije pozabaviti se samom biti Mejakove kritike koja se odnosi na djelovanje onih organa i pojedinaca u saveznoj vladi o čijem je djelovanju do sada najviše ovisilo hoće li se provesti odluke najviših političkih organa ove zemlje ili se neće provesti u očekivanim rokovima, kao što je to osobito slučaj posljednjih godina.

Iz onoga što je objavljeno u »Delu«, bez obzira na naslov, o kojem Mejak kaže da ga je stavila redakcija, čini se da je Mejak ipak uvjeren da je sam odbio sudjelovanje u Bijedićevoj vladi. Naime, na posljednje pitanje »Dela«: »Ako dozvolite: vi ste se time, što ste izrazili svoju nespremnost da biste sudjelovali u Bijedićevoj vladi odrekle također svoje suodgovornosti za stvari koje će se dogadati, ili niste?« Mejak je prema »Delu« odgovorio: »Za stvari koje će se dogadati suodgovorni smo svi, svih 20 milijuna stanovnika. Odrekao sam se zato jer mi se čini da ne mogu biti dvoživka: ne mogu sjediti u vladi, a na drugoj strani ne slagati se s gospodarskom politikom.« U jednom od prethodnih pitanja Mejak je odgovorio kako se ne bi postavljalo pitanje da ostane ili ne ostane u vladi kad bi kao mandator ostao drug Mitja i kad bi se formirao gospodarski tim o kojemu bi Mejak imao osjećaj da se gospodarsko područje pokriva tako da se daju sanse za realizaciju onoga što Mejak zamišlja kao odgovarajuće.

Premda se čini da Mejak ima i program i koncept gospodarske politike, s obzirom na njegove prigovore odstupanjima od bitnih elemenata reforme, od onoga konkretnoga s čime se nije slagao ostalo je samo njegovo tvrdjenje da je neprestano s Markom Bulcom glasovao protiv ograničenja retencione kvote, i prigovor da su ih htjeli slati u Skupštinu da brane prijedloge, iako su bili protiv njih, te da bi bilo perverzno kad bi ih na to sili.

Iako se u Mejakovu intervjuju može naći čitav niz prigovora i kritika na prethodne i na sadašnju vladu, ipak se ne vidi u čemu su Mejakovi stavovi bili dijametralno suprotni Sirotkovićevim, koji je — po svemu se čini — zajedno s Miljanjićem glavni krivaci za sve. Utoliko više što sadašnjoj vladi predbacuje da podcjenjuje i zanemaruje »nužnu potrebu da se prijeđe na treću reformu«. Koliko je poznato, Mejak nikada i nigdje, pa ni sada u »Delu«, nije iznio ni same osnove svog koncepta »treće reforme«. No zato je sasvim jasan u kritici Sirotkovića, za koga kaže da ga nije mogao uvjeriti kako bi mogao biti na čelu tima koji bi mogao uspiješno rješavati zadatke jugoslavenskog gospodarstva. Njegova kritika Miljanjića još je kraća: »Miljanjić nije bio nikada posebno raspoložen da bi sa srcem i dušom to obavljao, iako je znao.« Takva kritika Miljanjića dana je u nastavku Mejakove

MEJAK I GOSPO- DARSKA POLITIKA

tvrđnje kako je glavni hendikep Ribičićeve vlade bio taj što nije bio sretne ruke pri izboru prve osobe koja bi vodila tekuće gospodarske poslove. »Kako bi teško bilo, na primjer, Stambolić bez Krajgera ili Miki Šipljaku bez Kire Gligorova.«

Uz negativne ocjene Sirotkovića i pozitivne Krajgera, Gligorova i Bulca Mejak sadašnjeg i bivšeg sekretara za finansije (Janka Smolea) spominje kao čovjeka »koji danas najviše radi.«

No Mejak istodobno sadašnji pristup propisima u vezi s nelikvidnošću kritizira, kao ilustrativan primjer »liječenja raka s aspirinom umjesto operacijom«, te kaže da oko toga sadašnja savezna vlada »pravi veliki show« iako se radi o marginalnim stvarima. S tim u vezi Mejak objašnjava da su prijedlozi Sekretarijata za finansije sada pred Skupštinom zato što je sekretar za finansije onaj koji danas najviše radi; a ako je »pet ili šest institucija manje aktivnih i ako je jedna među njima najviše aktivna i najviše naredi, dogada se da su njeni prijedlozi prvi pred Skupštinom.«

Ovaj naoko sasvim nevažni stav i pohvala Sekretarijatu za finansije i njegovom sekretaru kako su najviše aktivni i kako najviše naredi, premda upravo za taj isti rad na propisima u vezi s nelikvidnošću Mejak na istom mjestu kaže da su marginalnog značenja, otkriva samu bit problema nezadovoljavajućeg funkcioniranja sadašnjeg i prijašnjih gospodarskih timova u Saveznom izvršnom vijeću. Ostajući kod Mejakova primjera, moramo spomenuti materijal Saveznom sekretarijata za finansije od 16. IX. 1969. o problemima nelikvidnosti, u kojem se jasno govori o tome da je javljenje problemom nelikvidnosti bilo nedovoljno, da su »tržena uglavnom privremena rješenja koja nisu ni imala pretenuju da ovaj problem radikalnije riješi« i da nedostatak sistematskog i znanstvenog pracevanja i nedostatak znanstvenih analiza »otežava utvrđivanje uzroka aktualnih problema likvidnosti u privredi i redoslijed njihove važnosti za društveno-ekonomiske odnose i razvoj.«

Ako se — nakon dvije godine bez uskladenja djelovanja pet, šest institucija — pred Skupštinom opet prvi pojavljuje Sekretariat za finansije, onda je jedino obrazloženje da mu se pristup ne razlikuje od onoga u 1969. godini.

Na XXII. sjednici CR SKH Sirotković kaže da sadašnje privredne mjere ne rješavaju ništa bitnoga i da je nedostatak Nacrtu srednjoročnog plana u tome što nije dao rješenja za osnovne sistemske elemente, kao što su devizni i bankovni sustav. Sirotković je bio prva osoba kod nas žestoko napadana još prije nego što je postao potpredsjednik SIV-a. Sada to čini i Mejak, opet bez pravnih argumenata. Sirotkovićev program, ideje i koncepte bile su poznate i prije negoli je postavljen na današnju visoku dužnost. U tom pogledu njegov je slučaj gotovo identičan sa sadašnjim guvernerom Narodne banke Jugoslavije Ivom Perišinom. Obojica su znanstveni radnici, doktori znanosti, profe-

sori poznati po svojim teoretskim radovima u zemlji i inozemstvu. Stručnost se ne može formalno osporavati ni Mejaku (završio Tehnološki fakultet — rudarski odjek, rođen 1927.), a ni sadašnjem sekretaru za finansije (završio gimnaziju i studirao prava, rođen 1921.), ali je razlika u tome što su Sirotković i Perišin ušli u vladu kao tipični »jajoglavlji« čiji su koncepti i ideje svakom poznati.

Kad bi se djelovanje Miljanjića, Sirotkovića i Perišina na temelju njihovih dosadašnjih neuspjeha svakako došlo u pitanje i na dnevni red stanje u našoj znanosti i njena podobnost da praktično rješava nagomilane probleme u našem gospodarstvu i našoj gospodarskoj politici. Sirotkovićeve negativne ocjene do sada donesenih mjera i Nacrtu srednjoročnog plana sasvim jasno pokazuju da on nije šef gospodarskog tima u federaciji i da prema tome mjeru koje se donose nisu i njegove. Cini se da je njegov položaj sličan Perišinovom, koji se nije slagao s odlukama koje je sam potpisivao, ali na temelju izričitog naloga Ribičićeve vlade. Poznato je i njegovo neslaganje da Narodna banka Jugoslavije radi međunarodnog ugleda zemlje plaća dospjele neplaćene obveze federacije, a tako i njegova ocjena da je knjigovodstvo federacije na razini knjigovodstva seljačke radne zadruge, što je neposredna kritika institucije koju Mejak ocjenjuje da je najaktivnija i da najviše napravi.

U vezi sa Sirotkovićem poznato je da je potkraj rujna zadržao paket prijedloga propisa s preko 70 novotarija, od čega je samo dio dobio vizu za prolaz.

Tek nedavno je postala javna stvar činjenica da za dočenje punovažnih odluka Saveznom izvršnom vijeću nije bio obvezatan kvorum. Sada bi SIV trebao biti povećan na 28 članova, s time da se zadrži paritetno sudjelovanje republika i pokrajina, uz postojanje medurepubličkih organa u federaciji za uskladivanje stavova kada je to Ustavom predviđeno.

Zato je u ovom času Mejakova kritika sposobnosti i djelovanja gospodarskog tima SIV-a izuzetno zanimljiva. Ona nedvosmisleno pokazuje, kao i izneseni primjeri u ovom komentaru, da je temeljni uzrok nezadovoljavajućeg djelovanja savezne vlade i takvih ustanova, kao što su Savezni zavod za privredno planiranje, Narodna banka Jugoslavije, Služba društvenog knjigovodstva, Savezni zavod za statistiku i drugi — u tome što godinama ostaju neriješena prava i odgovornosti tih institucija i njihovih šefova, posebno šefa gospodarskog tima, potpredsjednika Saveznom izvršnom vijeću. Mejak naime kaže kako bi pod Ribičićevom vladom, da je on pokušao stvari voditi s nekim drugim gospodarstvenim, bilo sasvim drukčije nego što jest, jer je »drug Ribičić odredene stvari, recimo s područja vanjske politike, blistavo vodić.« Svakako, ova Mejakova osobna ocjena nije mjerodavna, no i Sirotkoviću i Perišinu je jasno da odgovornost za neuspjeh gospodarske politike mora po samoj prirodi stvari pasti na njih, a na njima je da pronadu odgovarajuće načine da ideje koje su zastupali prije svog dolaska pretvore ne samo u propise već i u djelo u praksi.

Predsjedništvo SFRJ jest organ koji će u tom pogledu imati svakako odlučujuću riječ. Na Sirotkoviću i Perišinu jest da postave prave zahtjeve i podnesu prave prijedloge. Slučaj s propisima o revalorizaciji i zahtjevom da se neki troškovi (i praktično i teoretski neprijepono je da se radi o troškovima) pretvore u novostvorenu vrijednost ili dohodak — jasno pokazuju da ima, jako malo »tehničkih propisa« i da su se baš tehničkim propisima do sada izigravale temeljne političke odluke, da bi onda krivnja za neadekvatnu gospodarsku politiku pala na osobe samo nominalno odgovorne, s obzirom na opseg njihovih prava i realne mogućnosti djelovanja.

Oeconomicus

SJEDIŠTE SAVEZA EKONOMISTA JUGOSLAVIJE

Na posljednjem Kongresu ekonomista Jugoslavije izvršene su i izmjene statuta. Ekonomisti iz Hrvatske predložili su da se statutu na nov način regulira i pitanje sjedišta Saveza ekonomista Jugoslavije, i to tako da se ono svake četvrtne godine ponovno utvrduje. Predstavnici ekonomista iz svih ostalih republika bili su protiv takvog prijedloga koji je iznio Zvonimir Baletić navodeći prvenstveno probleme tehničkih naravi. Baletić se složio s tvrdnjama da su dosadašnji odnosi u pogledu republike zastupljenosti bili korektni, ali da se zbog nekih problema smještaj administracije ne može narušavati princip.

Konačno se ipak došlo do kompromisa, i to tako da na prijedlog predsjedništva Skupština Saveza ekonomista Jugoslavije odlučuje o promjeni sjedišta Saveza.

NASTAVLJA SE VRTOGLAVI RAST INFLACIJE

Premda posljednjim obavijestima Savezne zavoda za statistiku, u listopadu su cijene na malo porasle u odnosu na mjesec rujan za 2,4 %. U odnosu na listopad 1970. godine ovogodišnje su cijene na malo porasle za 17,2%.

Rast cijena još je viši u odnosu na prosječne cijene na malo u 1970. godini. U odnosu na prošlu godinu cijene na malo bile su više za 22,4%.

I troškovi života vrtočasto su rasli tijekom proteklog mjeseca. Troškovi života, prema načinu kako ih izračunava Savezni zavod za statistiku, porasli su u listopadu ove godine u odnosu na mjesec rujan za čitavih 2,6%, a troškovi u listopadu ove godine u odnosu na prosječne troškove života u 1970. godini bili veći za katastrofalnih 22,5%.

Nastavak vrtočavog rasta cijena i troškova života u mjesecu listopadu zabrinjava utoliko više što još nema izgleda da će biti zaustavljen i što se nastavlja i u ovom mjesecu.

Sve na račun riječke luke

Iz dobro obaviještenih izvora saznajemo da je pred otvaranjem kontenerska željeznička linija Šentilj—Nova Gorica kojom će se preko Jugoslavije povezati Trst s Bećom.

Ova naša prva kontinerska linija donijet će značne koristi SR Sloveniji, jer se samo za ulaz svakog pojedinog kontenera plaća 8 dolara.

Rijeka, Zagreb i Hrvatska opet su zbog vlastite neposlovnosti potakli jedno rješenje koje će svakako djelovati na njihovu daljnju prometnu izolaciju.

Tako mi sami potičemo razvitak neposredno konkurenčne luke, i to na račun stagnacije i zaostajanja naše najveće luke — Rijeke.

Kada se odlučite na kupnju

stana, kuće, vikendice, gradilišta, ugostiteljskog lokala ili druge obrtničke radionice u Zagrebu, na Jadranu ili bilo gdje u Hrvatskoj učinit ćete dobro ako posjetite našu specijaliziranu Poslovnicu za nekretnine

Nudimo vam širok izbor, a sve ćete obavijesti i stručna mišljenja dobiti bez naplate

učinit ćete dobro
ako posjetite našu
specijaliziranu Poslovnicu
za nekretnine

trgoagencija
Zagreb,
Praška 6/l.

TAJNE ZELENE KNJIGE (8)

Banka, posebice Jugoslavenska poljoprivredna banka iz Beograda uvjetuju svoju suglasnost za izbor osiguravajućeg zavoda za osiguranje kreditiranog objekta, traži uplatu u kreditni fond banke, prenos depozita po videnju i obavljanje deviznih poslova za investitora koji dobiva kredit.

Pokraj sklapanja ugovora o kreditu investitori su se i na neke druge načine povezivali s davaocima finansijskih sredstava ili kupcima deviznih sredstava.

Vrlo je čest slučaj sklapanja ugovora o poslovno-tehničkoj suradnji. U većini slučajeva ti se ugovori sklapaju da bi se formalno zadovoljili zakonski propisi o deviznom poslovanju koji predviđaju da se devize, osim bankama, mogu prodavati drugim radnim organizacijama ako je ugovorena dugoročna poslovno-tehnička suradnja. Najčešće je takve ugovore sklapalo poduzeće »Generalexport« iz Beograda koje je time osiguralo kupovanje deviznih sredstava po službenom tečaju, prodaju kapaciteta preko svoje organizacije »Yugotours« i snabdijevanje investitora inozemnim cigaretama i žestokim pićima. Investitori su dobili mogućnost ugovaranja kredita i reklamiranje njihovih hotela.

Vrlo je zanimljiv i ako još uvek rijedak-oblik finansijskih aranžmana u obliku ulaganja sredstava u zajedničko poslovanje gdje riziko ulaganja zajednički snose ulagači. Ova ulaganja vršilo je poduzeće »Plava Laguna« iz Poreča s lokalnim poduzećima »Astra« iz Zagreba s poduzećem »Veruda« iz Pule i »Generalexport« iz Beograda s poduzećima »Cavtat« iz Cavtata, »Jelsa« iz Jelse i »Primošten« iz Primosten. Treba istaći da su »Genexova« ulaganja imala za posljedicu obvezu oformljenja poslovnog odbora koji ima vrlo široka ovlaštenja u upravljanju poduzećem, a da istovremeno nije regulirana njegova odgovornost i kontrola od samoupravnih organa poduzeća. Udio »Genexa« u dohotku iz zajedničkih ulaganja regulirano je tako da »Genex« dobiva udio čak i kad dotični objekat prodaje s gubitkom za što pokazuje primjer poduzeća »Jelsa« iz Jelse.

Jugoslavenska poljoprivredna banka ugovara s pojedinim poduzećima trajnu poslovnu suradnju i kompletno kreditiranje. Poduzeća time preuzimaju vrlo konkretnе obveze deponiranja svih sredstava i oručivanje kod banke, ustupanja deviznih sredstava po službenom tečaju i obavljanje deviznih poslova preko banke, a osim toga banke daju suglasnost za stupanje u odnos s drugim bankama, za veće investicije, za integraciju i dezintegraciju. Nasuprot tome banka načelno preuzima poduzeća na kompletno kreditiranje, davanje garancija i

obavljanje platnog prometa s inozemstvom ali samo u skladu sa svojim mogućnostima.

Investitori su ulazili u poslovne aranžmane s turističkim agencijama često i pod uvjetima iz ugovora o kreditu. Provizije su za akumulaciju nekih poduzeća predstavljale znatno opterećenje. S obzirom na povezanost nekih agencija s davaocima finansijskih sredstava te su agencije dobile povlašteni položaj što se naročito odnosi na »Genexovu« agenciju »Yugotours«.

Dobivanjem deviza po službenom tečaju, oručavanjem sredstava, anticipativnom isplatom dijela ka-

mata kao i drugim beneficijama, davaoci finansijskih sredstava ostvaruju finansijske efekte koji znatno nadmašuju ugovorene kamate. Ove koristi ostvaruju se prvenstveno na teret investitora a kod regresa za kamatu i anticipativne isplate kamata i na teret šire društvene zajednice.

Navedena problematika ima i svoj regionalni aspekt. Neravnomerni raspored finansijskog potencijala na pojedina područja u Jugoslaviji utječe i na velike razlike u regionalnom porijeklu finansijskih sredstava koja se ulaže u turizam što ima za posljedicu da su i koristi koje se ulaganjem ostvaruju regionalno neravnomerno raspoređene. To dovodi do prelijevanja dohotka s jednog područja na drugo srazmerno regionalnom rasporedu davaoca finansijskih sredstava i finansijskom potencijalu. Treba napomenuti da uska povezanost davaoca finansijskih sredstava s nekim poduzećima omogućava tim poduzećima uključivanje u poslovne odnose s investitorima što dovodi u neravnopravan položaj druga poduzeća.

Rješenja iznesene problematike treba tražiti u slijedećim prvcima:

- s pravnog gledišta treba razmotriti ispravnost postojećih ugovora u kojima se, pokraj roka otplate i kamata, ugovaraju i ostali uvjeti, te razmotriti pravne mogućnosti promjene takvih ugovora;
- najhitnije bi trebalo zakonski zabraniti da investitori oručavaju sredstva ukoliko istovremeno koriste dugoročne kredite koji u ukupnim izvorima sredstava sudjeluju iznad određenog postotka;
- potrebno je ispitati mogućnost da se obaveze za prodaju deviznih sredstava svedu u razumne granice koje ne bi smjele nadmašiti iznos primljenih finansijskih sredstava u dinarima za ulaganje;
- posebno treba ispitati pravnu osnovanost izravnog uvjetovanja izbora poslovnih partnera;
- trebalo bi razmotriti mogućnost revizije rokova otplate u onim slučajevima kad otplate ozbiljnije ugrožavaju reproduktivnu sposobnost investitora;
- mjerama za ravnomerniji regionalni raspored finansijskog potencijala treba onemogućiti međuregionalno prelijevanje dohotka u dosadašnjem obujmu;
- ravnomerniji raspored finansijskog potencijala bio bi nužan i u slučaju da se omogući ugovaranje dodatnih uvjeta i utjecaja na rad investitora jer se može realno pretpostaviti da bi revizija dosadašnjih ugovora smanjila cirkulaciju finansijskih sredstava u dosadašnjem obujmu i prvcima.

I DALJE RASTU DRŽAVNI PRIHODI

U nedavno dovršenoj informaciji Službe knjigovodstva SR Hrvatske o kretanju opće i zajedničke potrošnje u prvom polugodištu ove godine nalazimo podatke o dalnjem rastu prihoda budžeta društveno-političkih zajednica i njihovoj naplati, tako da je bruto-naplata svih društveno-političkih zajednica koji se naplaćuju iz SR Hrvatske iznosila:

Godina	Iznos u milijunima dinara
I.-VI. 1966.	1.915
I.-VI. 1967.	2.487
I.-VI. 1968.	2.737
I.-VI. 1969.	3.343
I.-VI. 1970.	4.151
I.-VI. 1971.	5.204

Služba društvenog knjigovodstva Hrvatske ovakvo kretanje u naplati prihoda društveno-političkih zajednica komentira ovako:

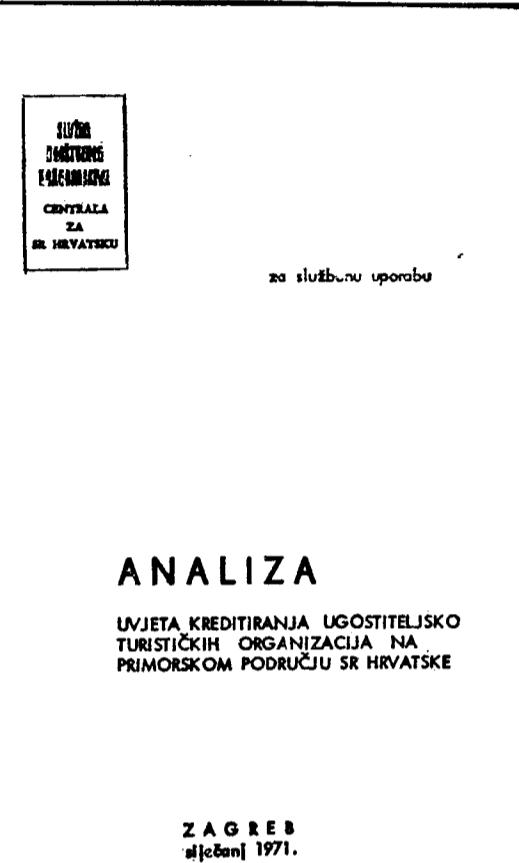
Unatoč svih proklamacija nakon donošenja mera i propisa privredne reforme da se rast neprivredne potrošnje mora zaustaviti i svesti u okvire raspoloživih sredstava, stopa rasta bruto naplaćenih prihoda bila je konstantno visoka. Ukupno naplaćeni prihodi u prvom polugodištu ove godine veći su za 16% u odnosu na prihode u istom razdoblju 1966. godine.

Najbržu dinamiku rasta u promatranom razdoblju imali su prihodi od carina, a u posljednje dvije godine i od poreza na promet. Nasuprot tome prihodi od doprinosa iz osobnih dohodata imaju blagi porast (3-10%), izuzev u 1970. godini, kada zbog povećanja stope doprinosa za odgoj i načinu ovi prihodi rastu po stopi od 28%. U ovoj godini zbog ukidanja plaćanja saveznog doprinosa iz osobnih dohodata (od 1. II. 1971.) prihodi od doprinosa imaju najnižu stopu rasta, a u strukturi ukupne bruto-naplate ova vrsta prihoda smanjena je samo u posljednje tri godine za deset poena.

Struktura bruto naplaćenih prihoda u %

	I.-VI.	I.-VI.	I.-VI.	I.-VI.
Bruto-naplata	100	100	100	100
— doprinosi	40,2	42,5	36,9	31,9
— porezi	43,0	40,3	39,7	41,7
— takse	2,3	2,5	2,5	2,2
— carine	12,3	13,1	17,6	23,6
— ostali prihodi	2,2	1,6	3,3	0,6

Svakako najviše zabrinjava porast naplaćenih carina, koje su u cijelosti prihod federalacije. Carine se naplaćuju unaprijed i njima se najviše negativno djeluje na rast nelikvidnosti i na ekonomsku efikasnost poslovanja. Rast carina nema svog gospodarskog opravdanja, a do njega dolazi zbog toga što pomeća carina federalacija najlakše povećava svoje prihode suprotno proglašenjima i dogovorima o rasterećenju privrede od obveza prema državi.

KRITIČNA GRANICA NESTABILNOSTI

Na svojoj posljednjoj konferenciji za novinstvo i sredstva javnog obavljanja predsjednik Izvršnog vijeća Slovenije Stane Kavčič posebno je upozorio na uzimanje velikih kredita u inozemstvu i platni deficit koji je dostigao svotu od 500 milijuna dolara, čime se približavamo granici zbog koje bismo bili prisiljeni da se vratimo drastičnim administrativnim mjerama.

No takav zaključak u suprotnosti je s Kavčičevim stavom da bi se »svaka republika morala držati svoje stabilizacione politike«.

Naime, kad bi se svaka republika držala svoje stabilizacione politike, kao što traži Kavčič, onda bismo se morali sve više udaljavati, a ne približavati kritičnoj granici nestabilnosti u našem gospodarstvu.

Problem je međutim u tome što izgleda da još nije svima jasno da se stabilizacione politike pojedinih republika moraju bitno razlikovati. Naime, prema vrlo uzdržanoj procjeni Republičkog zavoda za privredno planiranje Hrvatske, Slovenija je npr. imala prošle godine platiti deficit od 240 milijuna dolara. Nasuprot tome, Socijalistička Republika Hrvatska imala je 80 milijuna dolara suficita i sasvim nedovoljno sudjelovala u kreditima, osobito onim najpovoljnijim inozemnim.

Zaključak je: umjesto prijetnje drastičnim administrativnim mjerama, o kojima Kavčič kaže da bi nam se mogle dogoditi i da ćemo im se »biti prisiljeni vratiti unatoč svim zaključanjima«, svaka republika mora donijeti svoj stabilizacioni program, s time što će mjeru i koncept tog programa u svakoj republici biti različite.

U odnosu na iznesene primjere kreditnih zaduženja i devizne platne bilance SR Hrvatske i SR Slovenije, to bi konkretno značilo npr. da bi Hrvatska trebala ići u kreditnu i investicijsku ekspanziju, a Slovenija suprotno, u restrikcije, s time da su obe puta onda optimalna i za jugoslavensku stabilizaciju.

ODLOŽENA INTERNACIONALIZACIJA DRAVE I SAVE?

»Ekonomski politika« u svom broju od 8. studenog 1971. pod naslovom »Odložena internacionalizacija Drave?« piše: »Sekretarijat za privredu Saveznog izvršnog veća zakazao je za sredu sastanak povodom zahteva Jugoslovenskog rečnog brodarstva da se zabrani ulazak stranih brodova u domaće reke. Sastanku će, pored organizatora, prisustvovati i predstavnici Saveznog sekretarijata za spoljnu trgovinu, Državnog sekretarijata za narodnu obranu, Savezne privredne komore i JRB.«

Komentirajući u nastavku svoje, uglavnom već ranije iznesene stavove »Ekonomski politika« zaključuje: »No, bez obzira na razloge zbog kojih se traži internacionalizacija Save i Drave, odluka o tome — smatra većina zainteresovanih — može biti doneta samo na osnovu ekonomskog analize koja bi nedvosmisleno ukazala na sve prednosti i eventualne štete koje bi nastale otvaranjem reke. Тако gledajući izgleda da odluka neće biti skoro doneta.« »Ekonomski politika« zna kako savezna administracija rješava stvari. Zato već prije sastanka o kojem piše može tvrditi da odluka neće biti skoro donijeta, i to bez obzira na razloge za internacionalizaciju Save i Drave.

U »Hrvatskom tjedniku« broj 19 od 27. kolovoza 1971. iznijeli smo razloge i potrebe internacionalizacije Save i Drave u komentaru pod naslovom »Hrvatski Suez«.

Prognoziranje »Ekonomski politike« kako odluka neće biti skoro donijeta, bez obzira na razloge zbog kojih se traži internacionalizacija Save i Drave, još je jedan dokaz zašto u prošlosti nisu ostvarene mnoge ideje i potrebe čak i onda kada se radilo o optimalnim rješenjima za Hrvatsku i Jugoslaviju, kao što je to slučaj i s »Hrvatskim Suezom« i internacionalizacijom Save i Drave.

Guy
LE Mollet
**SOCIALISME
SELON TITO**

Evenements/Poche
SEGHERS

Sestog listopada ove godine izšla je iz tiska, u dječjoj nakladi pariške izdavačke kuće SEGHERS, knjižica poznatog francuskog političara Guy Molleta »Socijalizam po Titu».

Guy Mollet - »socijalist sa Suezom«

Još ne tako davno profesor engleskog jezika Guy Mollet zauzimao je čitav niz istaknutih položaja u francuskom političkom životu: od 1946. glavni tajnik Socijalističke stranke (Francuskog odjeka radničke internacionale: S.F.I.O. — danas Socijalističke stranke), potpredsjednik Socijalističke internacionale, predsjednik i potpredsjednik francuske vlade, ministar, zastupnik i građačelnik Arrasa...).

Guy Mollet rođen je 1905. Već u gimnaziji postaje članom socijalističke omladine, a 1923. stupa u francusku Socijalističku stranku⁽¹⁾. Zarobljen od Nijemaca 1940., repatriiran 1942. kao ranjenik, Guy Mollet sudjeluje u francuskom Pokretu otpora na sjeveru zemlje.

Već 1946. susrećemo ga kao ministra u vladu Léona Bluma. Do 1950. on je bio ministar u još dvije vlade IV. republike, a od siječnja 1956. do svibnja 1957. socijalist Guy Mollet predsjeda najdužoj po trajanju vlasti IV. republike. U to vrijeme on donosi odluku o francuskoj vojnoj — i kolonijalističkoj — intervenciji u području Sueskog kanala u svrhu obrane francuskih probitaka. Neuspjeh te »socijalističke« vojne intervencije u studenome 1956. značio je »početak svršetka« političke karijere Guy Molleta.

U još jednoj vlasti pojavio se »sueski intervent« Guy Mollet: bila je to ona vlasta generala De Gaullea od lipnja 1958. do siječnja 1959.

U red političke djelatnosti Guy Molleta ide i njegov pribivanje u Savjetodavnom saboru Europskog vijeća u Strasbourg: od 1948. do 1956. Guy Mollet je tamo jedan od predstavnika socijalističkih zastupnika francuskog parlamenta, a od 1954. do 1956. on je na dužnosti predsjednika Savjetodavnog sabora.

Zaboravimo li časkom na »suesku avanturu«, ostaju tri temeljne odrednice političkog djelovanja Guy Molleta: socijalizam kao društveni sustav, europeizam kao vanjskopolitička nužnost, te antikomunizam kao stranačka takтика u francuskom političkom životu.

»Socijalizam po Titu«

Pa kako je, upitat će tko god, jedan francuski politički čovjek poput Guy Molleta došao na zamisao pisati o socijalizmu na ovim stranama, baš u ova naša vremena?⁽²⁾

Odgovor daje sam Guy Mollet. Osoba Josipa Broza Tita, »čovjeka od djela«, političara i borca, duboko se dojmila Guy Molleta. Česti dodiri, državni, partijski i osobni, omogućili su mu da i osobno susrete Josipa Broza i socijalizam na ovim stranama. Namjera je zato Guy Molletova bila očitati osobu Tita i samoupravljački socijalizam i tako odgovoriti na pitanje: je li politički i gospodarski sustav ovog samoupravljačkog socijalizma »model za Francusku ili za bilo koju drugu zemlju«.⁽³⁾

Ova knjižica pisana je za francuske potrebe i za francuske političke prilike⁽⁴⁾. Lagan stil omogućuje čitatelju da je »svlađa« za ciglih nekoliko sati.

Mi o Titu i socijalizmu ovdje znamo više od Guy Molleta. Dopustit ćemo zato sebi da se osvrnemo na to djelce u koliko ono dodiruje nas Hrvate i samoupravljački socijalizam kod nas.

TITOV SOCIJALIZAM PO GUY MOLLETU

Bivši predsjednik francuske vlade o socijalizmu na ovim stranama

Naš kritički osvrt ne treba nimalo umanjiti hvalevrijedan napor pisca, koji je pokušao na 113 stranica dati prikaz Jugoslavije — socijalističke, a dijelom i one versailleske — do naših dana.

Nesretna povijest

Prva »Jugoslavija bje, u svom začetku, jedna od tvorevina Versailleskog ugovora«, navodi Guy Mollet, te poistovjećuje zamisao teritorijalnog proširenja Srbije i idejom južnoslavenskog ujedinjenja: »Zamisao jedinstva Južnih Slavena bila je, dakako, jedan od zahtjeva srpske monarhije prije 1914., iako je Beograd često bio prisiljen potisnuti ta svoja nadanja pred prividno izvanrednom silom austrougarske monarhije«.⁽⁵⁾

Ne smeće ipak s nama Guy Mollet versailleski imperialistički diktat: »Ne zaboravimo«, piše on, »da je Jugoslavija tvorevina Versailleskog ugovora, koji je poslužio u nagradivanju srpskog kraljevstva za njegovo sudjelovanje u borbi protiv središnjih sila. Kraljevska je »Jugoslavija«, kao »centralizirana država bila stavljena u službu Srbije, što je još pogoršalo nacionalističke strasti, osobito kod Hrvata, najznačajnije narodne skupine iz Srbije«.⁽⁶⁾ Drži, eto, Guy Mollet da je samoobrana hrvatskog naroda bila »nacionalistička strast«, iako i sâm shvaća — duduše neispravno poistovjećujući srpsko ime s velikosrpskim terorom — da je: »srpska sablja, naoštrena savezničkom pobedom, kroz britki zakon, te drugi narodi, koji su se prisiljeni i primorani borili pod sivom odorom austrougarske dvostrukе monarhije i nadali se svom oslobođenju, vrlo brzo naučiše da se samo gospodar promijenio«.⁽⁷⁾

Molletovi »drugi pokreti otpora«

Tumačeći napadaj Njemačke i Italije u ožujku 1941., Guy Mollet piše da su Talijani »oduzeli Dalmaciju« (ne zna Guy Mollet od koga, ili pak, kako se to piše za »inostranstvo«, misli da je Dalmacija nekakav *corpus separatum*) i pripojili je. Ali zato Guy Mollet zna da su »Srbiji oduzeli Makedoniju...«.⁽⁸⁾

Konstatiravši rasulo versailleske Jugoslavije, Guy Mollet nastavlja:

»Otpor se ipak brzo organizira... U inozemstvu on se oslanja na osobu mladog kralja i na zakonitu vladu izbjeglu u London... U samoj zemlji časnici bivše vojske stvaraju jedinice otpora. Zbog nedostatnog, oslanjanja na narod, koji ona (bivša vojska, op. ur.) tradicijom ne poznaje, te zbog nemoći da organizira narodne kadrove naoružanih skupina, ovaj se pokret otpora raspršio vrlo brzo, a jedan dio onih koji su ga sačinjavali pridružit će se, zbog antikomunizma, redovima kolaboracije⁽⁹⁾. U tim uvjetima, tvrdi Guy Mollet, »Komunistička partija... nije oklijevala, kad je to mogla, likvidirati mršave bataljone 'drugih pokreta otpora'«.⁽¹⁰⁾

Iako dakle ispravno zapaža raspad i izdaju četničkog pokreta, Guy Mollet, potpuno protuslovno, piše napokon ipak o »prozapadnom pokretu otpora četnika s Mihailovićem i prosovjetskom pokretu otpora komunista s Josipom Brozom, koji je postao Tito«, te zaključuje — u stilu: »Jedni i drugi se bore protiv Nijemaca, Talijana, ustaša, a potom među sobom«.⁽¹¹⁾

Ta eto, »istoriska fakta« omogućuju socijalistu Guy Molletu zaključiti:

»Kralj Petar Karađorđević postigao je to da je kuća Karađorđevića »bijela dinastija koja nije pogriješila u borbi protiv nacizma«, te dodati ovaj »bitser«: »Jugoslavenski komunisti imaju pravo kad inzistiraju na činjenici da je njihov unutarnji pokret otpora (pa zar je bilo kakvog vanjskog? — op. ur.) oslobođio nacionalno područje prije dolaska kraljevske vojske«.⁽¹²⁾

Stvarno čudna naklonost jednog socijaliste za »časnu« dinastiju i njen — nikad postojeći — otpor nacizmu! Još čudnija su ova »fakta« o »dolasku kraljevske vojske«!

Nepoznata sloboda i samoupravljanje

»U jugoslavenskim državama«, piše Guy Mollet, »i sama riječ sloboda bila je nepoznata«.⁽¹³⁾ I drži da je »nepostojanje demokratske tradicije i prakse«⁽¹⁴⁾ bila stalnost svih nacija ovih prostora. (Upisna napomena: Hrvati su imali prije svoj Sabor negoli Francuska svoj parlament.)

U ovoj demokratskoj praznini »državā članicā jugoslavenske federacije«⁽¹⁵⁾ »komunistički kadrovi, izšli iz naroda, živjeli su i podudarali se s narodom; oni još nisu imali vremena navući rukave birokrata«.⁽¹⁶⁾

Ni Guy Mollet nije neosjetljiv za onu sklonost, čestu među strancima, po kojoj se misli da su ovi prostori nekakvi čudni, divlji put Europe, pa bilježi: »Industrijska nerazvijenost stavlja je jugoslavenske države u red najnerazvijenijih zemalja današnje Afrike«.⁽¹⁷⁾ Iz takve neuzorne ledine iznikla je, po Molletu, zamisao radničkog i društvenog samoupravljanja.

O tom samoupravljanju u Jugoslaviji »govori se mnogo, i ne znajući dobro o čemu se radi«.⁽¹⁸⁾ Ova Molletova tvrdnja, načelost, vrijedi u dobroj mjeri i za njega samoga. U svom opširnom osvrtu na ideošolske razlike koje su doveli do 1948. i do 1950. Mollet se — tipično za intelektualca — zadržava pretjerano na zakonskim i ustavnim odredbama o samoupravljanju. Zbog toga mu izmiče stvarnost, te on bilježi i ovakve »bonbone«: »U osnovi, država izjednačuje uvjete života građana upotrebljujući metodu kompenzacije rezervi između različitih saveznih republika«.⁽¹⁹⁾ Ne znajući za središta otudene financijske moći, koja sva imaju značajke velikog, pa čak i privatnog kapitalizma, Mollet piše da na ovim stranama »društvo više ne poznaje veliki privatni kapitalizam i sve manje i manje poznaje državni kapitalizam«.⁽²⁰⁾

Ima u tom socijalističkom gospodarstvu i osobitosti: to su »radnički štrajkovi i studentske manifestacije«. Radnici i studenti ne zlorabe ipak ova sredstva borbe, piše Mollet, i smatra da ovu »sumjerenost« — »ne može objasniti strah od represije«.⁽²¹⁾

Zabrinuti »sueski« socijalist

Spominje Mollet — socijalistički — i birokratsku opasnost, te domeće: »Činjenica da jugoslavenski radnici raspolažu sa 65-70% nacionalnog dohotka (sic!!!, op. ur.) rezultira time da nestaje taj centralizirani birokratski pritisak, a kao posljedica toga ova činjenica se odražava, sa svoje strane, u odnosima među nacionalnostima«.⁽²²⁾ Uz ovu nehotičnu

Guy Mollet

Šalu Mollet dodaje još jednu: »Kako je država naglašavala svoju volju da se decentralizira i kako je podijelila svoje nadležnosti državama članicama, ona je i stvarno decentralizirala široko područje koprodukcije«.⁽²³⁾

Ova podjela, drži Guy Mollet, tijekom minule godine poprimila je i zabrinjavajuće oblike, te bi »jugoslavenska država mogla postati jednom vrstom konfederacije suverenih nacija, u kojoj će sukobi probitaka postati prvenstveni, a ona će biti paralizirana nekom vrstom preštenog prava veta«. Opasnost je ova stvarna, misli socijalist Mollet, i to upravo sada kad »nacionalne raspre« zahvaćaju i partiju.⁽²⁴⁾

Djelce na koje se evo osvrnuo nije po sebi ni toliko grijesno. Ne možemo mu, u savjeti, pripisati nikakve zle namjere. Ono je samo vjerni odraz slike o nama u jednom dijelu »inostranstva«. Ta nikome, čini se, nije ni stalo da ta slika bude onakva kakve su činjenice bile i kakve su danas.

Zatajili su oni kojima je dužnost (i skupo plaćen posao) predstavljati sve nacije u inozemstvu. Zafajio je čitav taj unitarni — i unitaristički — sustav predstavljanja.

Uzmeso zbog toga mi pravo — jer nam je to dužnost — reagirati. Zasad bar za domaće potrebe.

Do bolje prilike!

• • •

BILJEŠKE:

(1) Današnja francuska Parti Socialiste, koja ima u svojim redovima oko 81.000 članova, još je do 1969. nosila naziv Section Française de l'Internationale Ouvrière, Guy Mollet je bio njezin glavni tajnik od 1946. Danas je na toj dužnosti Alain Savary.

(2) Knjižica je nedavno završena: prloslov nosi lipanski nadnevak, pa tako obuhvaća i najnovija politička kretanja na ovim stranama.

(3) Guy Mollet: *Le socialisme selon Tito*, kolo Evénement/Poche, izdanje SEGHERS, Paris 1971., str. 13

(4) Od 159 stanica, sâm izvorni tekst teče na 113 stranica, a u dodatku su doneseni prijevodi izjava Titovih: o internacionalizmu (sa 7. kongresa SKJ); kritika »državnog socijalizma« (s 9. kongresa SKJ); izvadak iz uvodnog izlaganja s 9. kongresa SKJ; izvadak iz govora o vanjskoj politici 31. ožujka 1971. pred Saveznom skupštinom, te cijelovit tekst zaključnog govora s 2. kongresa samoupravljača u Sarajevu 8. svibnja 1971.

(5) str. 20

(6) str. 92-93

(7) str. 22

(8) str. 18

(9) str. 18

(10) str. 19

(11) str. 159

(12) str. 27

(13) str. 13

(14) str. 37

(15) str. 92

(16) str. 35

(17) str. 13

(18) str. 59

(19) str. 72

(20) str. 85

(21) str. 86

(22) str. 100

(23) str. 103

(24) str. 95

PATRIOTIZAM KAO MORALNA I NACIONALNA VRIJEDNOST

Tko ne pripada svojoj domovini,
taj ne pripada ni čovječanstvu.

Bjelinski

Veoma često čujemo da su neke pojave nacionalističke i šovinističke. Pojedine građane proglašavaju nacionalistima ili šovinistima bez potrebnog objašnjenja smisla i značenja tih pojmova. Zbog toga se dogadalo i još uvek se dogada da se i osjećaj nacionalne pripadnosti, da se pozitivno čuvstvo ljubavi i odanosti prema svome narodu i domovini obilježava kao šovinizam. Organiziraju se hajke, lijepe etikete, pokreću sudske procesi, kažnjavaju i zavaraju ljudi zbog šovinizma i u slučajevima kada njihovi postupci nisu uvjetovani šovinističkim, nego rodoljubnim motivima. Sjetimo se nedavne sudske presude grupi studenata u Makarskoj koji su na stijeni u Brelima nacrtali veliki povijesni hrvatski grb.

Zato danas moramo jasno reći što je patriotizam kao pozitivno čuvstvo ljubavi i odanosti prema svome narodu i domovini, a što šovinizam kao čuvstvo negativnog odnosa i negiranja postignuća ili nacionalnog integriteta i kulture drugih naroda. Moramo se založiti da se ti pojmovi ispravno tumače i primjenjuju, jer je to u duhu istinskog bratstva i ravnopravnosti naših naroda.

Patriotizam se očituje u ljubavi prema domovini, svom rodnom kraju i narodu, a zasniva se na razvijenoj spoznaji o pripadnosti određenom narodu, njegovoj prošlosti i sadašnjosti, pripadnosti određenoj etničkoj zajednici, njenom kulturnom razvijetu i dostignućima. Hrvatski termini domoljublje i rodoljublje vrlo lijepo su izražavaju. Domoljublje uključuje čuvstvo ponosa vezano uz ljepote, bogatstva i vrijednosti svoje domovine. Ono se izražava u ljubavi i odanosti prema svome narodu i domovini u tolikoj mjeri da su ljudi spremni žrtvovati i svoje živote za njihovu slobodu i nezavisnost. »Ljubiti svoju domovinu znači vruće željeti vidjeti u njoj ostvarivanje idealne čovječanstva i, u skladu sa svojim snagama, potpmagati to.« (M. I. Kalinjin).

Nasilno potisnuti osjećaj patriotizma

Odgoj u duhu patriotizma i danas je vrlo aktualno društveno pitanje. Drugim riječima, potreban nam je organizirani društveni odgoj sa svrhom da se pobudi i razvije čuvstvo rodoljublja. Morali bismo više raditi na tome da se u svakog našeg gradanina razvije snažan osjećaj patriotizma kao pozitivnu moralnu kvalitetu. U tom pogledu morali bismo više nastojati u obitelji i školi, djetčim i omladinskim ustanovama i organizacijama. Morali bismo se više koristiti prikladnom literaturom, narodnim pjesmama, pripovijetkama i legendama, folklorom, djelima likovnih umjetnosti, glazbom, filmom, televizijom, radijom, nastavom povijesti, književnosti, itd. Zašto je to toliko važno?

U prvom redu, patriotizam — rodoljublje ili domoljublje — jest pozitivna moralna osobina, pa je treba razvijati i njegovati. To je vrlo važan zadatak kojemu svi narodi posvećuju veliku pažnju. U nas u Hrvatskoj taj zadatak dobiva posebno mjesto i značenje jer je desetljećima i stoljećima potiskivan i zanemaren do te mjere da već osjećamo negativne posljedice takvog djelovanja. U nas je natalitet vrlo nizak, a iseljavanje golemo, tako golemo da su u pitanju nacionalni integritet i egzistencija hrvatskog naroda. Stječe se dojam da ljudi napuštaju domovinu bez suze u oku i bola u srcu. Zbog toga su ponovno vrlo aktualni stihovi A. Šantića: »Ostajte ovđe...«

Na savjetovanju »Stanovništvo, emigracija i zaposlenost u SR Hrvatskoj«, koje je održano u Zagrebu 12. i 13. siječnja 1971. god., još jednom je, tko zna po koji put, konstatirano da iz Jugoslavije neuspoređivo najviše, privremeno ili stalno, emigrira hrvatski živalj. Uočeno je i to da se ekonomskim analizama ne mogu objasniti, bar ne potpuno, uzroci te pojave. Oni su mnoga složeniji i dublji. Njihovi korijeni prodiru i u područje iracionalnog i u svezi su s povijesnim nedačama hrvatskog naroda.

U Hrvatskoj se naime desetljećima i stoljećima potiskivao osjećaj patriotizma. Svaki pozitivni odnos prema hrvatskom narodu, njegovoj prošlosti i suvremenosti, njegovim kulturnim i nacionalnim vrijednostima proglašavan je šovinizmom, žigosan, kažnjavan i ismijavan. Plemenito čuvstvo ljubavi prema domovini sa stajališta stranih interesa i pretenzija vrednovano je negativno. Šovinističke intencije onih koji su željeli podijeliti, odnarediti i zavladati proglašavale su hrvatski patriotizam šovinizmom. Tako su tvorci šovinizma organizirali hajke protiv »šovinizma«, uvjeravajući hrvatski narod da je ljubav prema domovini veliki »grijeh«. Taj proces i pritisak tako je dugi trajao da danas jasno osjećamo njegove posljedice.

S žaljenjem moramo ustvrditi da je takvih negativnih pojava bilo i u našem poslijeratnom razdoblju. Naime, u toku NOB-e prihvaćeno je načelo bratstva i ravnopravnosti naroda i narodnosti. Međutim u poslijeratnom razdoblju, kada je trebalo to načelo dosljedno provesti u život, nastupile su teškoće, pa i krive interpretacije toga načela. Tako je vrlo često osjećaj nacionalne pripadnosti i ljubavi prema svome narodu i domovini proglašavan šovinizmom. Time je, razumije se, potiskivan osjećaj rodoljublja, a to je u veoma velikoj mjeri došlo do izražaja u

**U Hrvatskoj se
desetljećima i stoljećima
potiskivao osjećaj
patriotizma. Svaki pozitivni
odnos prema hrvatskom
narodu, njegovoj prošlosti
i suvremenosti, njegovim
kulturnim i nacionalnim
vrijednostima proglašavan
je šovinizmom, žigosan,
kažnjavan i ismijavan**

SR Hrvatskoj. Sjetimo se razdoblja prije Brijunskog plenuma kada se svaka manifestacija nacionalne pripadnosti proglašavala šovinizmom. Veoma često su se i kritike šovinističkih intencija i manifestacija etiketirale kao »šovinistički ispadci«, organizirani su čak i sudske procesi i tako se hajkom protiv »šovinizma« prikrivao pravi šovinizam i težnja za podčinjavanjem, što je izazivalo revolt i neraspločenje. Zato moramo dobro lučiti i razlikovati osjećaj nacionalne pripadnosti i čuvstvo rodoljublja od šovinizma. Osjećaj nacionalne pripadnosti svojstven je gotovo svim ljudima, pripadnicima različitih narodnosti, osobito onih koji su podnijele velike žrtve za slobodu i nezavisnost. »Intenziviranje nacionalnog osjećanja, razbudišvanje težnji za nacionalnom posebnošću, za jačanjem nacionalne individualnosti nije nikakav trenutačan povijesni trend. Snažan je i žestok osobito tamo gdje je ravnopravnost i nezavisnost naroda ugrožena... Renesansa nacionalnog osjećanja zbiva se paralelno s tehničkim i uopće ekonomskim progressom. Ona održava težnju da narodi, osobito mali, očuvaju svoj identitet, da se odupru poistovjećenju i ekspanziji većih« (J. Sentić). Taj osjećaj prožima danas i najprogressivnije borce za slobodu i ravnopravnost naroda. U tom je smislu dr. S. Dabčević-Kučar na X. sjednici CK SKH rekla: »Komunisti kao avangarda radničke klase imantančni su dio svoga naroda, pa ne mogu biti lišeni osjećaja pripadnosti svome narodu.«

Osjećaj nacionalne pripadnosti nije nešto loše i nepoželjno

Poznato je da su svi naši narodi vodili stoljetnu borbu za opstanak svog narodnog bića, za svoju materinsku riječ, za rodnu grudu i nezavisnost. Zato je sasvim prirodno i razumljivo što u svih pripadnika naroda Jugoslavije postoji razvijen osjećaj nacionalnosti, pripadnosti svome narodu i svojoj domovini. Sasvim je jasno da taj osjećaj postoji i u pripadnika hrvatskog naroda, jer je taj narod morao voditi tisućugodišnju borbu za svoje narodno održanje, a protiv različitih osvajača i neprijatelja. Budući da je i u vrijeme Kraljevine Jugoslavije bio nacionalno i gospodarski ugnjetavan, upravo je zbog takvog svog položaja ustao u borbu za nacionalno i socijalno oslobođenje. Tako je upravo osjećaj nacionalne pripadnosti, rodoljublje vodilo hrvatski narod u borbu za slobodu i nezavisnost. Na desetoj sjednici CK SKH I. Bojančić je rekao: »Zbog toga mi se čini da je važno utvrditi da nacionalni osjećaj može biti i bio je baš zahvaljujući ispravnoj orientaciji Saveza komunista socijalistički osjećaj, da je motivirao ljudi na akciju, da ih je poticao na aktivnost i da ih je činio aktivnim borcima za transformaciju svoga naroda i zajednice naroda u kojoj živi.« Na istoj sjednici M. Tripalo je rekao: »Mi moramo o ovome govoriti, jer i danas ima u

nas ljudi kojima i danas smeta kad se spomene hrvatsko ime, kad se svira 'Lijepa naša', kad se govori o obnovi Hrvatskog narodnog kazališta itd. Mi moramo to otvoreno reći i mislim da ima komunista koji ne razumiju nacionalni osjećaj...«

Ukratko, osjećaj nacionalne pripadnosti nije nešto loše i nepoželjno. Nasuprot, više nas moraju zabrinjavati pojave koje pokazuju da taj osjećaj slabili je posve isčeza, jer je bez njega teško govoriti o patriotizmu, o spremnosti da se bilo što šrtvuje za domovinu. »Onaj tko ne voli svoj narod, ne vjeruje da može voljeti drugi narod« (J. B. Tito). Tu je misao izvanredno lijepo izrazio V. G. Bjelinski: »Tko ne pripada svojoj domovini, taj ne pripada ni čovječanstvu.« Drugim riječima, nacionalni osjećaj koji se očituje kao ljubav prema svome narodu i domovini plemenito je čuvstvo, neovisno o njegovom intenzitetu. Zato smo dužni njegovati i razvijati, a ne potiskivati takva čuvstva. Dužni smo dobro lučiti i jasno razlikovati čuvstvo patriotizma od šovinizma i šovinističkih pretenzija.

Patriotizam se očituje u ljubavi pojedinca prema svome narodu i svojoj domovini, i ma kako intenzivno bilo to čuvstvo, ono nikada ne može biti negativno. Drugim riječima, ono je uvek samo pozitivno i dužni smo odgajati mlade ljudi u duhu patriotizma, prezentirati im kulturne i povijesne vrijednosti svoga naroda, pokazati ljepote »lijepa naše domovine«, njena bogatstva i tisućugodišnju kulturu. Ako to nekomu smeta, onda defekti mora potražiti u samome sebi. Patriotizam je pozitivna moralna i nacionalna vrijednost i zato je moramo razvijati i njegovati.

Ideja humaniteta i razvitak neposredne demokracije

Suprotno tome, šovinizam se ne očituje u odnosu pojedinca prema svome narodu i domovini, nego izražava negativan stav i odnos prema drugim narodima i narodnostima. Tako se šovinizam izražava kao negativan odnos prema drugim nacionalnim bićima, njihovim pravima, tradicijama, povijesnim i kulturnim vrijednostima. Takve stavove treba uočavati i potiskivati ma gdje se oni pojavili, u bilo kojoj sredini i u pripadniku bilo koje narodnosti jer se kose s načelima humaniteta, narušavaju prava čovjeka, negiraju načelo slobode i ravnopravnosti naroda i narodnosti, ne priznaju bratstvo među narodima i odbacuju prihvaćeno načelo slobode i ravnopravnosti naših naroda.

Očito, kriterij obilježavanja nepoželjnih pojava u odnosima među narodima i narodnostima ne može biti odnos pojedinca prema svome narodu, svojoj domovini, njenim povijesnim i kulturnim vrijednostima, jer u tom pogledu snažna čuvstva ljubavi, odanosti i privrženosti mogu biti samo poželjna, nego taj kriterij mora biti odnos pojedinca prema drugim narodima i narodnostima, njihovim povijesnim i kulturnim vrijednostima. Ako se u tom odnosu očituje mržnja, negatorstvo, ignoriranje, potiskivanje, nesnošljivost, omaložavanje, težnja za gospodarskim, kulturnim, nacionalnim ili bilo kojim drugim izrabljivanjem, tada možemo biti sigurni da nije riječ o poželjnom očitovanju nacionalne svijesti i rodoljublju, nego o šovinizmu i šovinističkim pretenzijama.

Moramo se založiti da se ti pojmovi ispravno tumače i primjenjuju, jer je to u duhu istinskog bratstva i ravnopravnosti naših naroda. Više se ne može tolerirati da se i izrazi rodoljublja okvalificira kao šovinistički. Rodoljublje je potrebno svim narodima svijeta, a naročito malim narodima u njihovoj borbi za slobodu i nezavisnost. Zato moramo jasno definirati što je patriotizam, a što šovinizam. Energično ustajući protiv šovinističkih pretenzija mi moramo u isto vrijeme pozitivno vrednovati patriotske manifestacije gradana, jer su one osnova slobode, gospodarskog i društvenog prosperiteta jednog naroda. S tim pozicijom moramo vrednovati karinski, makarski i mnoge druge nemile događaje koji su se zbili u posljednje vrijeme.

Vrlo važan čimbenik pravilnog stava u odnosu na rodoljublje jest osjećaj potpune slobode i ravnopravnosti svih naših naroda i narodnosti. To je temeljni preduvjet odgoja u duhu patriotizma u višenacionalnoj zajednici. Bez njega je teško njegovati čuvstvo patriotizma, a potiskivati šovinizam. Zato je prvi zadatak višenacionalne zajednice da uspostavi takve društvene odnose i takvu klimu u kojoj će se svaki narod i svaki gradanin osjećati potpuno slobodnim i ravnopravnim u političkom, gospodarskom, kulturnom, nacionalnom i svakom drugom pogledu. Povijesna je činjenica da nitko i nikada nije ostvario jedinstvo zemlje ograničavajućem slobode i neravnopravnosti, silom i pritiskom, nego upravo priznavanjem jednakih prava svim narodima, jer slogan omogućava upravo opće prihvatanje načela koje svima pruža ista prava i mogućnosti. Ideja humaniteta i razvitak neposredne demokracije u našem društvu traže praktično ostvarenje načela slobode i ravnopravnosti. Zato upravo ta načela moraju doći do punog izražaja i postati sastavni dio društvenog života, a njihovim realiziranjem ostvarujemo uvjete za pozitivno vrednovanje patriotskog zanosa i negativno ocjenjivanje šovinističkih pretenzija.

Ante Vukasović

NACIONALNE STRUKTURE U

**Republička konferencija
SSRN Bosne i Hercegovine
izvršila je ispitivanje
nacionalnog sastava
kadrova u nekim
republičkim organima i
institucijama BiH. Na
temelju prikupljenih
podataka pripremljena je
»Informacija« koju
pretiskavamo bez ikakvih
preinaka**

SOCIJALISTIČKI SAVEZ RADNOG NARODA
BOSNE I HERCEGOVINE
REPUBLIČKA KONFERENCIJA
Komisija za izbore i pitanja kadrovske politike

INFORMACIJA

o nacionalnom sastavu kadrova u nekim republičkim organima i institucijama
(Sarajevo, aprila 1971. godine)

Izvršni odbor Predsjedništva RK SSRN BiH na jednoj od svojih prošlogodišnjih sjednica zaključio je da se posebno analizira nacionalna struktura kadrova u predstavničkim tijelima, organima uprave, sudstva i pravosuda, kao i kadrovskog sastava nekih kulturnih, obrazovnih, naučnih i izdavačkih institucija republičkog značaja.

Jedan od motiva zašto se Izvršni odbor opredjedio na razmatranje ove problematike sastoji se i u činjenici da još uvek u nekim sredinama postoji nesklad između proklamovanih principa i stanja u praksi.

U dokumentima Desete sjednice RK SSRN se kaže »da u ostvarivanju demokratske kadrovske politike nužno je voditi računa da u pojedinim organima budu zastupljene sve socijalne strukture društva, svi narodi i narodnosti i da se u mogućoj mjeri obezbijedi i kriterij teritorijalne zastupljenosti. Ovo je utoliko neophodnije što je u svim socijalnim kategorijama, u sredinama svih naroda i narodnosti i u svim dijelovima naše Republike izraštao veliki broj sposobnih i stručnih kadrova koji mogu uspešno obavljati društvene funkcije. U tome je izražena i ravnopravnost svih naroda i narodnosti naše Republike, a istovremeno i odgovornost koju snose za politiku i perspektive njenog razvoja«.

Iz toga se vidi da je pitanje adekvatne zastupljenosti naroda i narodnosti u našoj Republici vrlo značajno da tu nije riječ o ključu, nego o stvarnoj politici, tim prije što svi narodi i narodnosti podjednako učestvuju i podjednako snose odgovornost za dalji privredni, društveni i politički razvoj naše Republike. Otuda pitanje adekvatne proporcionalne zastupljenosti naroda i narodnosti u svim organima i institucijama a ima osobit značaj svuda tamo gdje se formira i realizira društvena politika. U društveno-političkim organizacijama i u izborima za predstavničke organe dosljedno se vodi računa o principu nacionalne zastupljenosti i sa postojećim stanjem u osnovi možemo biti zadovoljni. Međutim, važno područje društvenog života čine neke kulturne, izdavačke institucije, uprava sudstva i pravosude, koje često nisu bile predmet našeg stalnog praćenja i interesovanja.

Primjeri i slučajevi neadekvatne zastupljenosti naroda i narodnosti u pojedinim institucijama više je proizvod nedovoljne brige oko poštivanja principa nego što je nečija subjektivna namjera da tako bude. U pojedinim organima i institucijama, prilikom postavljanja novih kadrova, pojavljuje se mišljenje da adekvatna nacionalna zastupljenost nije važna nego se traži i tvrdi da je bitna stručnost pojedinih kadrova, iako ova dva principa nisu u suprotnosti.

U ovoj informaciji dajemo pregled kadrova na rukovodnim radnim mjestima i njihovu nacionalnu zastupljenost po pojedinim oblastima rada. Prema popisu iz 1961. godine stanovništvo Bosne i Herce-

govine sačinjava: 42,9% Srba, 25,7% Muslimana, 21,7% Hrvata i 9,7% ostalih. Ako uporedimo ove podatke, onda stanje u pojedinim oblastima izgleda ovako:

Sudstvo i pravosuđe

1. Vrhovni sud Bosne i Hercegovine:

Sudija Vrhovnog suda BiH ima 39, od čega:
Srba 16 ili 41,0%
Muslimana 13 ili 33,3%
Hrvata 8 ili 20,5%
Ostalih 2 ili 5,1%

Predsjednik Vrhovnog suda BiH je Srb. Sekretar suda je Srb. Stručnih saradnika u sudu ima 15 od čega:

Srba 7 ili 46,6%
Muslimana 2 ili 13,3%
Hrvata 4 ili 26,6%
Ostalih 2 ili 13,3%

2. Viši privredni sud BiH:

Sudija Višeg privrednog suda ima 9, od čega:
Srba 4 ili 44,4%
Muslimana 4 ili 44,4%
Hrvata 1 ili 11,1%

Predsjednik Višeg privrednog suda je Srb. Stručnih saradnika je 2 od čega:

Srba 1 ili 50%
Muslimana 1 ili 50%

3. Ustavni sud Bosne i Hercegovine:

Predsjednik Ustavnog suda je Srb.

Sudija Ustavnog suda BiH ima 6, od čega:
Srba 2 ili 33,3%
Muslimana 2 ili 33,3%
Hrvata 1 ili 16,6%
Ostalih 1 ili 16,6%

4. Javno tužilaštvo Bosne i Hercegovine:

Javni tužilac Bosne i Hercegovine je Srb. Zamjenika javnog tužioca ima 13, od čega:

Srba 4 ili 30,7%
Muslimana 5 ili 38,4%
Hrvata 1 ili 7,6%
Ostalih 3 ili 23,0%

5. Republičko javno pravobranilaštvo:

Republički javni pravobranilac je Srb. Zamjenik Republičkog javnog pravobranjaca je Srb. Iz navedenih pokazatelja vidi se da su predsjednici i rukovodci sudova, tužilaštva i pravobranilaštva po nacionalnosti Srb. Inače, u svim ovim institucijama zapaža se malo prisustvo Hrvata, posebno u Višem privrednom судu, Ustavnom судu i javnom tužilaštву.

Republička uprava

1. Republički sekretari — starješine republičkih organa:

Republičkih sekretara ima ukupno 11, od čega:

Srba 3 ili 27,2%
Muslimana 4 ili 36,3%
Hrvata 4 ili 36,3%

2. Republički sekretari u Izvršnom vijeću:

Sekretara u Izvršnom vijeću ima 5, od čega:

Srba 4 ili 80,0%
Muslimana 1 ili 20,0%

3. Zamjenici republičkih sekretara:

Ukupno ih je 11, od čega:

Srba 6 ili 54,5%
Muslimana 2 ili 18,1%
Hrvata 3 ili 27,2%

4. Podsekretara ima ukupno 8, od čega:

Srba 2 ili 25,0%
Muslimana 5 ili 62,5%
Hrvata 1 ili 12,5%

5. Pomoćnici republičkih sekretara ima ukupno 27, od čega:

Srba 13 ili 48,1%
Muslimana 6 ili 22,2%
Hrvata 7 ili 25,9%
Ostalih 1 ili 3,6%

6. Direktora republičkih zavoda, uprava i dr. ukupno je 10¹ od čega:

Srba 5 ili 50%
Muslimana 5 ili 50%

7. Organi u sastavu republičkih organa (glavni i republički inspektori, direktori uprava) — ukupno ih je 13 od čega:

Srba 3 ili 23,0%
Muslimana 7 ili 53,0%
Hrvata 2 ili 15,3%
Ostalih 1 ili 7,6%

¹ Ne posredno poslije sačinjavanja ove informacije vršena su neka nova imenovanja direktora, te su izvršene i neke promjene. (Izvornik)

8. Savjetnici republičkih sekretara, ukupno ih je 19 od čega:

Srba 4 ili 21,1%
Muslimana 10 ili 52,6%
Hrvata 5 ili 26,3%

9. Starješine službi, ukupno ih je 8, od čega:

Srba 4 ili 21,1%
Muslimana 10 ili 52,6%
Hrvata 5 ili 26,3%

10. Ostali funkcioneri u Izvršnom vijeću, savjetnici Izvršnog vijeća. Ukupno ih je 17, od čega:

Srba 8 ili 47,0%
Muslimana 6 ili 35,3%
Hrvata 3 ili 17,7%

11. Direktori pojedinih ustanova koje postavlja Izvršno vijeće. Ukupno ih je 12, od čega:

Srba 5 ili 41,7%

</tbl_struct

BOSNI || HERCEGOVINI

Iz podataka se vidi da je vrlo mali broj novinara na RTV muslimanske nacionalnosti a manji broj Hrvata u sastavu redakcija »Oslobodenja«, »Večernih novina« i »Malih novina«.

Kultura

1. Narodna biblioteka:

Direktor Narodne biblioteke je Srbin
Rukovodilaca pojedinih službi ima 7 od čega:
Srba 5 ili 71,4%
Muslimana 2 ili 28,6%

2. Akademija nauka i umjetnosti BiH:

Predsjednik Akademije nauka i umjetnosti je Srbin
Potpredsjednik Akademije je Musliman

Sekretar Akademije je Srbin

Članovi Predsjedništva Akademije:

Srba 4 ili 40%
Muslimana 3 ili 30%
Hrvata 1 ili 10%
Ostalih 2 ili 20%

3. Republički zavod za zaštitu spomenika kulture:

Direktor zavoda je Musliman
Ostalo rukovodno osoblje:

Samostalnih referenata je 6, od čega:
Srba 2 ili 33,3%
Muslimana 3 ili 50,0%
Hrvata 1 ili 16,7%

Referenata je 7, od čega:

Srba 3 ili 42,9%
Muslimana 1 ili 14,3%
Hrvata 2 ili 18,6%
Ostalih 1 ili 14,2%

4. »Bosnafilm«:

Direktor je Srbin
Zamjenik je po nacionalnosti Jevrej

Rukovodilaca pojedinih službi je 5 od čega:

Srba 3 ili 60%
Hrvata 1 ili 20%
Ostalih 1 ili 20%

5. »Sutjeskafilm«:

Direktor Srbin (rukovodnog osoblja nema)

6. »Kinema«:

Direktor je Srbin
Sekretar »Kineme« je Musliman

7. Muzej revolucije:

Direktor je po nacionalnosti Jevrej

Pomoćnik direktora je Srbin

Viši samostalni savjetnik je Srbin

Rukovodilaca odjeljenja ima 4, od čega:

Srba 3 ili 75%
Ostalih 1 ili 25%

8. Zemaljski muzej:

Direktor Muzeja je Srbin
Načelnika i šefova odjeljenja ima 5, od čega:

Srba 2 ili 40%
Hrvata 2 ili 40%
Ostalih 1 ili 20%

9. Komisija za unapređenje kulturne saradnje sa inostranstvom:

Komisija ima 23 člana, od čega:

Srba 8 ili 34,8%
Muslimana 8 ili 34,8%
Hrvata 7 ili 30,4%

10. Savjet za naučni rad:

Predsjednik Savjeta za naučni rad je Srbin

Pomoćnik predsjednika Savjeta je Hrvat

Dva rukovodilioca odjeljenja — oba su Srbina

11. Republički arhiv:

Direktor Arhiva je Srbin

Tri su rukovodilioca odjeljenja, od čega:

Srba 1 ili 33,3%
Muslimana 2 ili 66,7%

Kultura čini važan dio društvene djelatnosti i za SSRN je vrlo bitan nacionalni sastav rukovodnog kadra u njenim organizacijama i institucijama. Ako se pogleda taj sastav od institucije do institucije primjećuje se znatno odstupanje od principa proporcionalne nacionalne zastupljenosti. Na primjer Muslimana nema u rukovodnom kadru Muzeja revolucije, Zemaljskom muzeju i »Bosna-filmu«, kao i u Savjetu za naučni rad. U Narodnoj biblioteci BiH nema ni jedno rukovodno lice hrvatske nacionalnosti, dok je nacionalna struktura sasvim povoljna u Predsjedništvu Akademije nauka i umjetnosti i u Komisiji za unapređenje kulturne saradnje sa inostranstvom.*

Obrazovne institucije

1. Univerzitet u Sarajevu:

Dekana i direktora ukupno je 18, od čega:

Srba 7 ili 38,9%
Hrvata 3 ili 16,6%
Jugoslovena 4 ili 22,2%
Slovenaca 3 ili 16,3%
Jevreja 1 ili 5,5%

2. Republička zajednica obrazovanja:

Predsjednik Izvršnog odbora je Musliman

Sekretar Republičke zajednice obrazovanja je Srbin

Rukovodilac grupe je Srbin

Saradnika, samostalnih saradnika i stručnih saradnika ukupno je 8, od čega:

Srba 3 ili 37,5%
Hrvata 2 ili 25,0%
Ostalih 3 ili 37,5%

3. Republički prosvetno-pedagoški zavod:

Direktor Zavoda je Srbin
Prosvjetnih savjetnika ima 25, od čega:

Srba	11 ili 44%
Muslimana	7 ili 28%
Hrvata	5 ili 20%
Ostalih	2 ili 8%

4. Zavod za izdavanje udžbenika:

Direktor Zavoda je Srbin
Glavni urednik je Crnogorac

3 rukovodilioca službe, od čega:

Srba	2 ili 66,7%
Hrvata	1 ili 33,3%

Služba za izdavačku djelatnost ili redakcija ima 17 članova, od čega:

Srba	11 ili 64,7%
Muslimana	5 ili 29,4%
Hrvata	1 ili 5,9%

U pogledu nacionalne zastupljenosti kadrova u obrazovnim ustanovama koje su predmet ove analize, kadrovi srpske nacionalnosti su najzastupljeniji. Na primjer u Republičkoj zajednici obrazovanja sem predsjednika Izvršnog odbora nema ni jednog Muslimana, kao i u Zavodu za izdavanje udžbenika. Nešto je povoljnija situacija u službi za izdavačku djelatnost Zavoda gdje ima 29,4% Muslimana.

Zavodi

1. Republički zavod za planiranje i ekonomski istraživanja:

Direktor Zavoda je Srbin
Zamjenik direktora je Hrvat

Tri pomoćnika direktora, od čega:

Hrvata	2 ili 66,7%
Muslimana	1 ili 33,3%

Cetiri savjetnika od čega:

Muslimana	2 ili 50%
Hrvata	2 ili 50%

Rukovodilaca grupe ima 5, od čega:

Srba	1 ili 20,2%
Muslimana	4 ili 80%

2. Zavod za zdravstvenu zaštitu BiH:

Direktora — nema
Zamjenik direktora Hrvat

Jedan načelnik Rus

Pomoćnik načelnika Srbin

3. Republički zavod za cijene:

Direktor je Musliman
Pomoćnik direktora Musliman

Dva rukovodilioca grupe, od čega:

Srba	1 ili 50%
Muslimana	1 ili 50%

4. Republički zavod za statistiku:

Direktor Zavoda je Srbin
Pomoćnika direktora ima 3, od čega:

Srba	2 ili 66,7%
Muslimana	1 ili 33,3%

Rukovodilaca odjeljenja je 15, od čega:

Srba	4 ili 26,6%
Muslimana	9 ili 60,0%
Hrvata	1 ili 6,7%
Ostalih	1 ili 6,7%

5. Republički zavod za socijalno osiguranje:

Direktor Zavoda je Musliman
Pomoćnik direktora je Musliman

Rukovodilaca odjeljenja je 4, od čega:

Srba	1 ili 25%
Muslimana	2 ili 50%
Ostalih	1 ili 25%

BANKE

1. Narodna banka Jugoslavije:

Generalni direktor je Musliman
Zamjenik generalnog direktora je Musliman

Dva direktora direkcija, od čega:

Srbin	1 ili 50%
Hrvat	1 ili 50%

Dva šefa odsjeka, od čega:

Muslimana	1 ili 50%
Hrvata	1 ili 50%

2. Investiciona banka:

Generalni direktor banke je Srbin
Zamjenik generalnog direktora je Srbin

Tri pomoćnika direktora, od čega:

Srba	2 ili 66,7%
Muslimana	1 ili 33,3%

Direktora direkcija ima 16, od čega:

Srba	3 ili 18,7%
Muslimana	11 ili 68,7%
Hrvata	1 ili 6,3%
Ostalih	1 ili 6,3%

Pomoćnika direktora direkcija ima 5, od čega:

Srba	4 ili 80%
Muslimana	1 ili 20%

Ako se pogleda nacionalna struktura sastava rukovodnih organa zavoda može se primijetiti znatna odstupanja od principa proporcionalne nacionalne zastupljenosti. Na primjer, u Republičkom zavodu za cijene, u Zavodu za socijalno osiguranje nema Hrvata, kao i u Investicionoj banci, dok je u Republičkom zavodu za planiranje i ekonomski istraživanja nedovoljan broj Srba, a u Zavodu za zdravstvenu zaštitu BiH nema Muslimana.

Prilikom razmatranja podataka koje je prikupila Republička konferencija SSRN BiH treba imati na umu da se odvijek više vodilo računa o ravnomjernoj nacionalnoj zastupljenosti unutar glavnih republičkih institucija, nego nacionalnoj zastupljenosti u nižim društveno-političkim i kulturno-prosvjetnim ustanovama i rukovodstvu gospodarskih poduzeća. Stoga je potpuno razumljivo da je u glavnim republičkim institucijama nacionalna zastupljenost zaposlenog osoblja povoljnija, iako su navedeni podaci rječito govore o uznenimirujućem neskladu između nacionalne strukture pučanstva i nacionalne strukture zaposlenog osoblja u tim ustanovama. K tome treba nadodati da u Informaciji Republičke konferencije SSRN BiH nisu navedeni podaci o nacionalnoj strukturi Milicije i Službe državne sigurnosti. Govoreći na osmoj sjednici CK SK BiH sekretar CK Nijaz Dizdarević je rekao: »Dugo vremena u školama, u miliciji i državnoj bezbjednosti na području zapadne Hercegovine je bilo malo Hrvata. Ranije je toga bilo više, ali ima i sada neravnomjernosti u razvoju školske mreže po pojedinim opštinskim u Hercegovini, s očitim zaostajanjem u zapadnom dijelu. U ocjenjivanju političke situacije i vrednovanju kadrova u zapadnom dijelu dugi i neportretno su se zadražavale ocjene i kriteriji iz rata, pri čemu je dolazio do izražaja i nacionalizam.«

Nacionalna struktura nije adekvatna ni i u Saveznu komunistu. Prema podacima iz godine 1967. u Saveznu komunistu Bosne i Hercegovine bilo je 133.273

članova, od toga 76.069 ili 57,14% Srba, 15.693 ili 12,05% Hrvata, te 35.049 ili 26,30% Muslimana.

U Bosni i Hercegovini često se čuje prigovor da poradi formalnog zadovoljenja kakvog takvog načinog srazmjera pojedina odgovorna mjesto za stvari da se radi o pohrvaćenim potomcima neuzimaju ljudi koji su Hrvati tek deklativno, a u hrvatskih doseljenika, koji su u Bosnu i Hercegovinu došli za vrijeme austro-ugarske okupacije kad se progonilo hrvatsko ime. Očito imajući na umu tu činjenicu hrvatski pjesnik iz Sarajeva Nikola Martić je u prošlogodišnjem dvobroju 11-12 »Života« napisao: »Ta SIMBOLIČNA ZASTUPLJENOST HRVATA svodi se obič

ELIO FILIPPO ACCROCCHA (Italija)

(Europaminima)

PROVOSI

(Provos)

... od Schelde razlivene od obale do obale
trajekt prevozi oči kroz maglu
vozni red na krilima vještih galebova
rijeka se ukida...
do Meuse nepokretnе uz rubove ruke
na mostu djevojka nadzire promet
iznenadeno u izlozima s kursum valute
ulice nadsvodene svjetiljke-boje
italijanima povlači kakvu uspomenu
i dvije kutije Bastosa za besanu večer
magljeni perje ovija prozore
na rimskoj četvrti u pozadini
nepomičnoj Maastrichta...
sve do Dordrechta, nasip među vjetrenjačama,
šlepovi između semafora kroz Rotterdam
glas provosa potiče Krista
u krznom kaputu...

OD LIEGEA DO LUKSEMBURGA

(Da Liegi a Lussemburgo)

S lieškog kolodvora laka od kiše
pominj izlazi kraljevska povorka
upućuje se u grb grada nestaje
poput ubaćene razglednice.
Onde pozadi dvorac
dočekat će lica videna samo na marki.
Mnoštvo se razilazi po dućanima:
"posao je posao..."
Nebo sivi
nad trgom gdje ostaje među redovima taksija
prometnik koji ucrta kretanje po zraku,
pomičan kip...
... Luksemburg je znak što ga nosim u kovčegu
potez origine revue animée
složene ručne: točka Evrope
naslikana u magli što se razilazi
iznad pojasa, lebdeće ime
u bakrorezu koji postaje sjećanje
na lica i glasove (stablo u pidžami)
verger pladan za zimu,
jabuka na grani...

GLAS IZ ČEŠKE

(Da voce di Boemia)

Glas si grada koji je uzbunio Evropu
tvoje proljeće nije vidjelo cvjetanja
u kolovozu su te obrali
jedan tvoj grozd prepušio je času
glas iz Češke je tvoj najčišći kristal
traje plam onkraj stakla
gdje usna jedne ruze proslijava

PO LABIRINTIMA KANTONA

(Per i dedali dei cantoni)

Zapažena je prostrana sloboda što ovdje diše u jezerskoj
svjetlosti, na obalama koje produžuju trg, i pod trijemovima

i u dućanima gdje je roba tišina; u liku onoga koji znađe
za tdu prisutnost a ne zbujuje se, i ovija riječi prirođenom
mjerom koja postaje životna bit; u dnu oka koje po-
zdravlja više od ikakve kretnje i otkriće je pravo ljudske
tvari koja hrani našu svakidašnjicu: ona bojadiše i rasipa
svoje sjeme, neophodna koliko i zrak ove svjetlosti što mi
obnavlja korake, govor, zjenu...

Da, ostavi po strani zvona
iznenadna dugotrajna zvučna
za labude uši,
iz Limmata se rada ciriška žila:
osoran profil
zagasita ulica puna piva i svjeća
vojska spasa s utjelovljenim notama,
stavi u podsolji piskavu trubu,
krišku Joycea uračunaj u večer
po labirintima kantona gdje poigravaju jezici.
Izblijedjet će jezero sutra od želje...
... kao u Losanni uzači će glas kuća s obale
sve do šume koja tu sakuplja ljubomoru na svjetlost
na dlanu jedne ruke.
Osluškuj dašak što kalemi imena i vrijeme u korijenu.
Gde jezici ujedaju...

U PARIZU OKUS SVIBNJA

(A Parigi il sapore di maggio)

Doći će ti jednom reći što mislim o tebi
razdaljina kućaj ne slabi
i istresti će gomilu riječi
ali ti obećaj da ćeš mi osušiti misli
kao platinu rastrio na tornju
i ne stavljaj kravati krila
koja još čuvaju okus svibnja.
Tražim i ja kao André Fréaud
"gdje mi je zavičaj? pas où je suis né?"
Evropa ima mnogo pupaka
a različiti su i sise.
Polusjena ukida početne bore
što ih prsti ni ne zamjećuju.
Bez brige, neću reći nikome...

• ne gdje sam rođen

JEDNOSTAVNE VERLAINEOVE FRESKE

(Semplici affreschi di Verlaine)

U Bruxellesu jednostavne Verlainove freske kidaju drevne
zalihane magle naslagane pred dućanima, pred pročeljima kuća,
pred ustima nijemih osoba, treptavim prisutnosti u preranoj
jeseni što je brazdaju taksiji.
Riječi koje u sebi izgovaram izlijevaju sokove
bjeljede svršene prošlosti kad je poneka vespa
presijecala tramvajska pruga i kremenje među razvalinama
mojeg dalekoga grada prožetog tajnama.
Iz gužve tišinu stanovnika parka
okus rijeke zamjećuje se u zraku,
u očima koje ne znaš razlikovati jesu ili crne ili zelene,
šal zapušuje ostatak glasa.
Nebo je niže od krovova, nedodirljiva sjenja,
nastojim ga probušiti očima i micanjem glave
pri pokretnom čitanju natpisa: luda abeceda
kao ova nedjelja koju nazivaju blagdanom...

(iz časopisa ENOTRIA, br. 2/1971)

Preveo: Mladen Machiedo

EUROPSKI UZAG

Po peti put Društvo književnika Hrvatske organizira razgovore. Ove godine broj sudionika prelazi brojku nesumnjivo su najambiciozniji potvhvat DKH. »Ove godine organizirati kvalitetnu i kreativnu jezgru koja bi u novost. Europski je takav časopis potreban, a mi smo sret takvom časopisu.« To nam je rekao tajnik DKH, Slavko se ovogodišnji »Zagrebački književni razgovori« realizira Medunarodni skup pisaca u Zagrebu nesumnjivo je književnog stvaranja i istraživanja. Dakako, taj je skup Hrvatsku i njezinu kulturnu situaciju, a ne samo ono a u ovom trenutku osobito, zainteresirana da primi i u vlastitim sposobnostima, osjetljivost za autentično moralno sada Hrvatsku kod kuće i u svijetu sumnjiče za uskup imat će prilike uvjeriti se u suprotno. U Zagrebu su slavili. Zagreb je dakle mjesto u kojem kultura ima za čitatelje »Hrvatskog tjednika« donosimo nekoliko razgovora. Nismo u prilici da šire i cijelovitije predstaviti časopisi.

OTTO BASIL (Austrija)

ORUĐA

(Die Werkzeuge)

Zamotani pehari. Svade. Dijamanti. Pod koljena tonu srebrene mašine. Novac = izastanost Smrtili Smeda kovina jednog čela. Zeteoci. Pohod na jug. Slamnati šeširi. Njemačka antika. Djevojački mirazi. Bakar koji plasti. Ubogarenje. Razrzani ždrijepci. Brijeg Hörsel. Pougljenjen leptir nad prekambrijskim šumama lebdi. Ružasta ruda. Razmirljeno lišće. Srebreni ličenke. Sive cavarice... Ničeg. I cvjetovi leda. Žučkasta para. Barbarske latrine. Skripta zlatonosnih voda u svodovima Inka. Rijetki lijekovi. Slava prvih mehaničkim uređajima ljudi. Stabla = spomenik. Magma i opet magma. Gnoj. Sagnjili kantari Skitski. Plameni jezjaci. Plavičast lik... krpica znoja. Potonti rudnik u Alpama retksim. Otvoreno Kerubina. Mahovinom obrasle glave. Gorkaste suze, crvene igre Indijanaca. Tužaljke. Divlje ruže. Exorcizam. Cincani zbor zvijezda u polukrug. Brazgotine Svetinje, Kruženje u krug. Tycho, zalogaj, voćna čad. Zvečarka. Puževi Fenički. Rahle ulice, rastužen put. Grm gusjenica. Ozelenjene kolibe i rake. I opet: Fenički purpur. Amfore, gluhom raži pune sve do vrha. Podzemaljsko. More... Perm. Djevičanski kontinent. Mumije koje svoje skidaju trake. Pluton. Transpluton. Augustinske noći. Ad usam Delphini. Pitija pomahnitalih usta. Himne. Uskipjelo maternino mlijeko. Amfibije. Ozvučeni kosturi tvari. Adoracija. Vulkansko — neptunske spilje. The womb. Pod čadavocrnim zaglavcima osamne. Pšenica, ocrvenjena krvlju. Plovodi. Spodobe s Atlantide. Mega. Mi stupamo na Mjesec. Brončani kandelabri. — Gnosis. — Kris = talinski. Decay. Koščani amuleti. Pa prodor Kršćanstva. Srebrena nećest laži. Crne cohorte, rascvali odrovi. Smrekovina. Ispraznjene cisterne. Aberacija. Spomenik ptica što lebdi. Okrunjen trnjem. Govor je Delphi (Novalis). Obsidian. Ostave. Onanija. Kržljavci. — L'amulette mystique. Bljedoružičaste matematike. Slika mrtvaca na jednoj karti za igranje. Mravi u koroti. Jurte. Djevojka s krčagom pepele nad ledenoplavim izvorom. Bljedi lik večeri. Hal-kyon ske igrice, ocinčani bileti. Morbus lupus. Noćna opijanja riječi. O, čiste vokabule!

Oruda. Sumporaste maske. Šatori zvijezda dišu. Sindbad. Imago. Plameni mak. Dvojnike iz bazige. Na šutljivu zidu. Humor amoeba. Hrastov gaj... Pašnjaci... Konjetina... Kreč. Osajjene ribe u crnoj vrši. Zastor... providan. Grobije leptirova. Prije nego se potopio Neron. Akustički monoliti. Zlatna mokrača Here. Progoni gondola. Pred-dorski. Drveni. Kosmopolis. Odvrata vika proroka. Odumrlj srebro. Stupovi (Hekataea) na raskrićima ulica. Baklje — aleje. Griješne štakote oltara. Žestokih sunaca izlazak. Muzika, prekrivena crvima. Sipke oranice. Zvonjavom najavljen Misilac. Aoidoi. Imaginaran. Hybris. Razdržitana grada stihova. Urne... iz njih za zvjezdanih noći izravnju ruže. Epilepsiya (George). Seoske architrave. Pod vjetrom još mješavina raz. Sputum. Ničeg. Lire. Désastre. Snijeg. Statičke drame. Spavači u raspadanju. Menhir. Covječe! Naš galaktički jezik. Osnamljene kripte. Altaj. Mabinogion. Kataklusi. Glavno vrijeme rakova. Skrivačica: Gdje je carinski činovnik? Aiawaggio. Raznijehana ramena glečera. Ličinske sitne. Gušteri = strašila izmigoje iz somotnih zrcala. Tektonika. Grmljavina Hada. Vladalački duh, logicističke brigade. Na bližnjem vodama sfinga. Svakodnevica = svaki dan. U čeličnim rukama. Po Pindaru. O, koščati Mjesec! Užareni nakovanj. Pupoljasti kotači. Skeleti i segmenti. Iznenadne strukture. Ottosi. Beta-raspadanje. Vijenci, muspilli, frigijske kape. Izviranje svjetlosti. Jasokino lišće. Ogoljenja. Etruščanske vatre i usami dan. Iridentne seljaka. Kamenje = rune. Gladijatori i gladijole. Monastično. Zlatni vršilac crnu slamu vrše. Rak = magla. Jeka. Igra lepezom stvarnosti. Raspušnuti svodovi Svetinje. Fantomi. Selo iz kojeg Mjesec istjeruju daje toljagom. Vazda zeleni Syndromi. Luciferke igre Laterna magica Brijestovi. Molekula se zabavlja. Salambō. Praelogika. Olanjenje. Pensée, Troja, Nadir, Azurne perike, erajski znaci. Akteri. Plavokose Mamelle. Najsumornije ženi ova pjesma. Umorstvo kao balsam. Fauna i anti-fauna. Sauna. Iskrene kose št. strši. Žučkasto-prugasta politika. Sve barke ovog svijeta. Topos. Serafini automati, inflacione sestercije. Perina u smaragdnoj tinti.

KI PISCI GREBU

međunarodni skup pisaca — »Zagrebačke književne 100. Po tome kako su zamišljeni, ovogodišnji razgovori ne pokušatemo iskoristiti prisutnost sudionika i Zagreb pokrenula međunarodni časopis za književni što je Zagreb spremam da bude domaćin jednom Mihalić, čovjek koji bez sumnje najviše učinio da izraju.

šansa za našu kulturu da upozna tokove europskog prilika da europski pisci, ne po prvi put, upoznaju što patetično zovemo »baštinom«. Hrvatska je uvijek, poznata prave, duboke i iskrene poticaje. Provjeravanje bi biti prisutni u ovim razgovorima. Kao nikad doigrudnost i nacionalizam. Pisci prisutni u Zagrebu prisutni i pisci svih književnosti i narodnosti u Jugoprilike iskazati svoj sadržaj: slobodu i istinu.

Pjesama stranih sudionika »Zagrebačkih književnih tavimo naše goste, no tu će dužnost izvršiti hrvatski

Bojažljivi djelići. Valentino. Makroskopija. Otac etar. Klasicistički otoka. Donjosvjetska ljepota kimrijskih vojvođana. Fetišizam. Vukovi od krsitala. Gotička pobožnost, tratinje zaborava. Luda mjesecina. Gospoda Holle. Č Kosturi. Yggdrasil zasjenjuje sve. Oruda...

Preveo: Enver Čolaković

LÁSZLO NAGY (Madžarska)

POKLON

(Ajándék)

Nije istina da ne mogu biti smiona moja usta za slatki govor kad me rad tebe takva čežnja satire da se sjeverna zvijezda uvrijeđeno škriguću od moje glave okreće — i evo, ako sam ja još ja ako su krv i dah moj moji još tad će ko vitorog jelen, božićno kitnjasto pjesma k tebi krenuti.

Poklanjam ti bešumno trčanje kroz otvorenu kapiju, poklanjam ti opsjenu, jer sam lutkama-groznice sunca što se stropoštava u snijeg napunio čvornatih grana nož i nisam o njeg prikario revolver, davno sam srušio svog bijesa cimer, šaljem ti iz dobrog sjećanja kovanje nakite, poklanjam ti žile svog ljeta, nadahnjuća za divne zagrljaje vrele, na velikoj ruži dlaku pudice i sa mog zemljotresom razorenog lica još jedan pobegli osmijeh.

Preveo: Enver Čolaković

BRIGITTE MENG (Švicarska)

CHOPIN I VINO

(Chopin und Wein)

Uvijek ima još veća samoća — bijela krava što prolazi klimavu brv dvoje ljudi koji se ne vole uz času konjaka u Rimu možda u Parizu sjede u magli dima cigareta pogled im stakleni i krut možda su se voljeli nekada u sobi uz vino i Chopina u njima je slomljeno slavujevo krilo ribooko su se izgubili i zaboravili čak uz jaki konjak uz jedan apsint zgrušala se i stala u srcu im krv vino i Chopin a pod prozorom bučni Forsyhti.

Uvijek ima još veća samoća —

Mi letemo vijenac na kotač okreće se okreće tiho i strašno budućnost za nama potonuli dvorac u mjesecini jelen kupa rog mrtav je grad u kamenju kaldrme nestali koraci posve neotopiv žila splet.

Mahovina je to što siva urasta u nas kšurina je to što bučno kapljica u nas napustile su nas užarene noći plać andela je postao tih mi začpljujemo uši sanjarska kob legla je po nama.

Komada se ono što zovemo život u stabla u grmima i stijena i ljiljana ima zlatoglavih ljiljanu ljiljana čežnje vino i Chopin prošlost se utornjuje u sive zidine budućnosti magnolije su se udavile u vlaži na visoku crvenom tornju lastino gnijezdo mladi se radaju mrtvi prema kraju se trucka vrijeme Vino i Chopin u svemiru vjetar koji sve zamete.

Uvijek ima još veća samoća —

bijelo ptičje pero obrije života riše više ili manje zamagljeno više ili manje pogoden u topli pijesak večernjim suncem obasjan...

Preveo: Enver Čolaković

BASIL PAYNE (IRSKA)

GLEDATI OCA KAKO SE BRIJE

Gledati oca kako se u kuhinji brije Pred napuklim zrcalom: to je bila moja četverogodišnja naizubudljivina točka U inače dosadnom svakidašnjem kućnom ritualu. Majka bi sjeckala luk, od ljutine bi joj iz sivih očiju frcale suze,

Il bi sva začagrena, crnom mašću premazivala štednjak; Ono od čelika svjetlala finim smirkovim papirom.

Kasnije prala bi rublje u pocinčanoj kadi;

Škroblni pet-šest ovratnika u kupovnome škrobu

— Otac je pazio na se: tvrdi ovratnik, lepirica, podrezani brci.

Gledajući ga kako se brije u crijevima bi me steglo;

Od jeze bi mi se očne jabućice stvridle; srce sve brže tuklo,

Zlohotni taj ocijeljni koljač britva — a kad bi se samo omaklo

Na tatinu adamovoj jabuci. Da je odrežje. Kvrc. Baš tako.

Što bi uradio ja? Istrčao po majku gdje stere rublje?

Pokupio je s poda; prilijepio opet na krvavi vrat?

Naravno to se nikad dogodilo nije: kako mi je naređeno šuteć

Gledo bih ga kako pjenastu sapunicu grelji sa obraza,

Sa brade, s vrata — kako sam vješto — pa na koncu s grla.

Divno svakodnevno čudo. »A sada« (britva bi se sklopila kvrcnju)

•Majka te sigurno treba u dvorištu.

— Zajednički smo eto opet nadmudrili nabrušenu prijetnju.

Otac je pri doručku umro (prirodnom smrću

U potvrđi mrtvozornika stoji). Moj električni brijač prede.

Mladi moj sin se tuži da na T. V. — u uzrokuje smetnje.

TONKO PETRASOV MAROVIĆ IZ POEME »POTANJE«

Pjesma među pjesmama

9

Sipi a podne motrimo pomne kaplje po moru stisli smo se ispod nekih bogova nekog drevnog kamenja sa likovima kosa ti ko vijest od vina miriše haljinu uz tijelo uspija ti oblik što se lako puši oči mi opijajući prvi put ne znamo što će nam ruke i smijemo se u

plavozelenobezsunca u jasna usta neke pravedne zvijeri pri spavanju čija smo tlapnja ti i ja u kobnoj njezi koju višnji kotač sporo proslavlja jedan se stakleni križ iz mora pomoli na ledima goleme lijene ribe a potom potone sav zrak kao da se zlamenuje pregačom groma opasan i spremam za neki veliki prirodnin posao ti uza me kao da je cvijet svih pripadanja ovdje uza me i da mu drugdje nema mjesta ni mirisa zato ne žurim, imanje i bitko zauvijek, ne uzimam te i ne zapodijevam čak te niti ne dotičem iz bojazni da ne preklim Kropljenje, beskraj ove blagosti u besedi no odjednom sunce kroz oblak to učini i dažd i tebe obujmi bolje kao dante dodira

12

More bačeno na mačeve (more bačeno na mačeve, nemoguće mi te izgovoriti) daleko pred nama roni zrak pod zvijezde daleko za nama božje kolje nabralo nam dah zvonke voćke svemirske šušte sileno sjaju plodovi ruku žedni vali muče i nukaju

moć miriše od stroge mjere

grlim te visoko nebo nebo stide s godovima ljubim te sve dogore i dotamo i najednom si mi što sâm sebi nikad ne ispadoh

iza me prostrana po strani prostranija o promisi sa obroncima

lijepa ko razbor stabala i s toliko umna vjetra izjavjana u svojim kretnjama blištaš lišćem prve

prilike što pada poput jeseni na moja čutila i moju put kojom nitko ne hoda do tvoga daha (isplorena s mojim u pletenicu)

listiš utiscima koji kradu hlad cesti mojih u sparini

pod vranama zlatnih kostiju za perjem

činiš se il jesli klima sviju ispunjenja plima čuda

dopireš do grla toliko stvari

rasklapaš prostore poput libra cjevelova

prolijetiš me, ispojivedi pupova fina patnjo drveta

ti — lijepa kao pamet cvijeta iza zjene iza sna i tla

iza izričaja gdje dovodiš me tunelom gdje osjetim se go i sapran smrću ko nerođen i svecijel u vrtku

obljika vazmena bit praznička neodjevena neopijena i neobrunkana bićem

ti — oblak snažan nevjerama grom u krletki

ti — žedno staklo svijeta okno i vrata veća od kuće

prozor u polju dveri za napolje

polje moje! —

more

more što se baca na mač

more uhvaćeno za prsa guranje do brda more sa kojim se jačam (gušam i grušam)

more koje bi me moglo pojesti, evo sad na, ali koje ima dovoljno plemenitosti da me samo jednim svojim bedrom plasi drugim potiče

more ravno svakom načinu i apak samo jedan način i jedini začin naukusna kozmosa

more

dlanom svoga zapljuškivanja prosijavaš i spravljajuš

hljebove za moje prianjanje umorno od taženja

ljubavi

o gazdarice, nasiti me!

draža moja

slušaj slijedi ovo tapšanje

znaj i okupaj se

u kalup mora sebe izbore majstorska molitvo

i kad te ono tobom odlije tobom samom kad te usliši izadi

dodi glasno mokra preko pjeska

dodi da te osušim od noćna kupanja

eto te o gotovosti već te vidim kako stupaš

gdje mi mora nositi svojim tijelom: golost tvoja zri

u kapima što ruku se s mjesecom

sažet stih hoda tvoga ispmi mi glavo okladama talasa

no u mraku ja se pravim ko da sunčam zebnju svoju ispod

sitna čika ko da djeljam zijeve iz pjeva suha

ništa izvan ne oživanja

prsnu tama — to je pala vjera sa neba u tvoju kosu

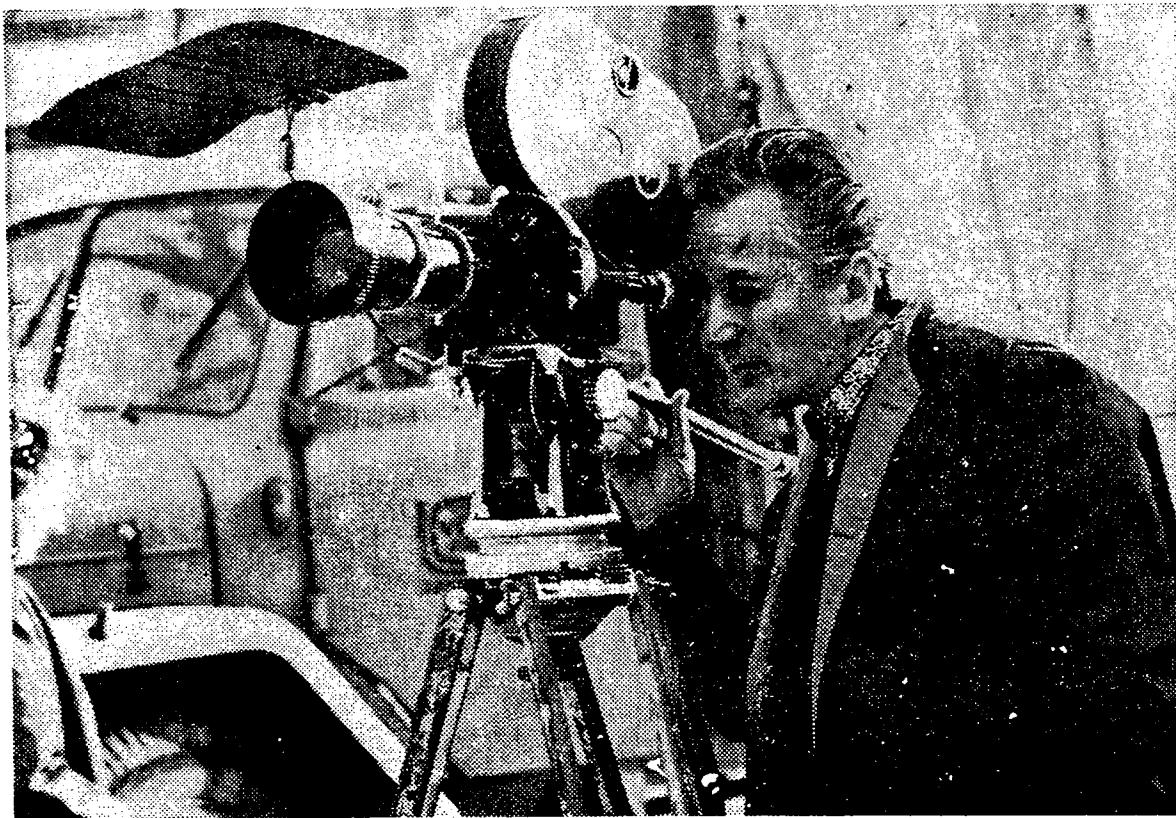
kad si došla

more bačeno na mačeve more bačeno na mačeve

1963'66.

Priredio: Zlatko Markus

14 trenutak kulture

Unatoč krize koja iz temelja potresa strukturu našeg kazališnog i filmskog života, anulira dosadašnja »sistemska rješenja« i dovodi u pitanje egzistenciju najuglednijih institucija, ipak rad na kazališnim i filmskim poslovima nije potpuno paraliziran. **Fadil Hadžić** kao stari i skusni zec izbjegao je sve stupice, u kojima su se zaglavili njegovi kolege, i već naveliko snima svoj novi (dvanaesti po redu) film: **LOV NA JELENE**. Naslov simbolično: slutn na odstrel.

U Zagrebačkom kazalištu mladih, poslije tridesetogodišnjeg progona sa zagrebačkih kazališnih dasaka, priprema se premijera **ROMEA I GIULIETTE**, u režiji **Petra Selema**. Taj dogadjaj najavljuje da će biti netradicionalan (ako ni zbog čega drugog ono zbog prekrštenja imena glavne junakinje). Simbolika je i ovdje prisutna: ako je zaista u našim kazalištima redateljska epoha na zalazu (a pozнато je da redatelji nikada nisu osobito voljeli tu Shakespeareovu ljubavnu quasi tragediju) »Romeo i Julija« očiti je znak pobedničkog nastupa glumačkih želja i ideala.

Halo! FRANJO PAULIK?

U četvrtak, 18. o. m. u premijeri »Prodana nevjesta« slavim svoju 30-godišnjicu rada u Hrvatskom narodnom kazalištu. Izabrao sam ulogu Vašeka, jer, mislim da mi ona najbolje leži, a s njom sam, konačno, obišao cijelu Europu. Radujem se toj predstavi jer će zastava biti lijepa. U ovih 30 godina ostao sam vjeran ovom dragom gradu i kazalištu u kojem sam započeo i u kojem ću završiti svoju karijeru.

Halo! IRFAN HOROZOVIĆ?

Borghesova djeca i dalje kucaju i razbijaju začaranu opnu ove zbilje. Ljupki i, nadam se, već izumrli i prepotopni Borghes neće imati ništa protiv. To su stvari koliko izvan njega i svega ostalog, tako u životu, dakle, literaturi. To je ono što se zbiva, a zbijavanja su u najmanju ruku zgodna stvar. Naravno, htio sam reći da se uskoro pojavljuju moje »Talhei« rukopis podjednako nejasan i jasan meni, a kamoli tek onom prijatnom odnosu što se naziva odgovor literature životu, ili sve ostalo što je, bez sumnje, u svim mogućim podrazumijevajućim kontekstima ortodoksnog dražesno.

Halo! IVAN KOŽARIĆ?

Nastala je konsternacija u zagrebačkim likovnim krugovima kad je »Telegram« donio vijest da je **Mirko Vuco** izabran za glavnog arbitra na kulturno-financijskom planu Hrvatske. Recimo, ja, kao član Savjeta ULUH-a, dakle najvišeg umjetničkog tijela, a tome nisam imao pojma.

Halo! TOMISLAV SABLJAK?

Taman sam danas dobio knjigu »Teatar XX. stoljeća« u izdanju Matice hrvatske Split-Zagreb koju sam uređio i sastavio. To je prvi put da se na našem jeziku u jednoj knjizi objavljaju prikazi 76-orice teoretičara i praktičara kazališta o suvremenom teatru. Takvih je knjiga u svijetu tek nekoliko, ali i one su pretežno davale prvenstvo svojim nacionalnim teoretičarima, a posebno su bili zanemarivani slavenski autori. Ova knjiga obuhvaća sva najvažnija nacionalna područja i imena. Kuriozum je ove knjige nekoliko prikaza specijalno napisanih za ovo izdanje. Budući da se i sam bavim tekućom kritikom, svaki udarac kritike spremno dočekujem.

Halo! VERONIKA KOVAČIĆ?

Ja imam strpljenja, i vremena imam, i volju, i lju-ba-vi.
Slobodan Šembera & Tom Durbešić.

Halo! NEDJELJKO FABRIĆ?

Do kraja ove godine predajem Matici hrvatskoj u Zagrebu rukopis knjige mojih sabranih drama pod nazivom »Šest drama«. (Nije nesklonom ako kažem da mnogo očekujem od te knjige.) Nešto kasnije predajem biblioteci »Kolo« novu zbirku novela i pripovijesti koja će se zvati »Nagrada«. Baš ovih dana izlazi u mom prijevodu poveća zbirka priповjedaka Alberta Moravice »Raj«. Tu je onda još i svakidašnji posao: dramaturški rad na zagrebačkoj televiziji, uređivanje i vođenje smotre »Kamov«, bogato dopisivanje... i sve ono drugo što se odviše jednostavno zove **biti piscem**.

Tko je jači, taj kvači. Da bi radio svoje, nisu mu potrebne riječi — kad ima u rukama i sukno i škare. Nama su preostajale riječi, a riječi mogu oni lako isprevrtati, ako nisu pošteni.

Što se događa onome tko se od zločinca brani? Vidjeli smo u mnogim situacijama u našoj povijesti kao u kakvu dokumentarnom filmu o gangsterima. Zločinac, otimač, grabljivac najviše se naljuti kad mu tko staje na put. On tada bjesni. Osobito je lukavih lopova najmilija obrana napad: držite lopova!

I prije »Deklaracije« (jer je do nje to iskustvo i dovelo), a pogotovu poslije nje, ovi su se zaključci mnogostruko potvrdili i danas se iz dana u dan potvrđuju.

Kad smo »Deklaracijom« tražili ono najprirodnije na svijetu i najlegalnije u Jugoslaviji, to jest da se uklone nejednakosti i prisilna stanovišta, skočili su kao opareni neki krugovi i tako pokazali papke. Ne da mi nismo znali kakvi su, nego smo bar na humanističkom (ne izričito političkom) tlu, očekivali ako ništa drugo a ono barem razumijevanje. Glupo je reći razumijevanje, znam, jer se njihova ekscesna, izazivačka i agresivna reakcija osnivala na posebnu, njihovu razumijevaju stanovištu i »znanju« koje nam je odavna poznato kao srdžba vuka na janje koje muti vodu.

Sve bi to zajedno bilo sitno, iako ništa manje podlo. Kako bi se itko ozbiljan mogao baviti primitivnim i niskim podvalama, harangom, huškanjem dobrog dijela beogradskih novina pa zabadanja pojedinih beznačajnih ali utjecajnih osoba — kad se tu ne bi radilo o izrađenim namjerama koje, kako znamo, vode tome da vuk pojede janje.

GOVORIM O TOLERANCIJI

Zanima me još kako to da se u Hrvatskoj neprestano prinose žrtve paljenice (s mirisima koji potiču tēk) da bi ublažili srdžbu Olimpa. Oportunizam i kompromisi, to su neprestana šara naše politike.

Odakle tolika neutraživa mržnja. Odatile što ne žele dijaloga, pa ga i onemogućavaju. Onaj tko se navikao da lovi u blatu hegemonije taj u drugim okvirima ne može ni misliti. Taj ti za sebe ima posebnu logiku, a za sve ostale kako mu u kojem času odgovara. Ne žaca se ishitrenih definicija naroda, nacije itd., krivotvorina, teorija *ad hoc*, iskrivljavanja i današnjih događaja, falsificiranja rečenica, napuhavanja smisla pojedinih članaka ili izjava i tako dalje.

Ne želim se nimalo braniti. Ne želim dokazivati da su Hrvati sudjelovali ravnopravno u ratu i dali boraca i žrtava kao i svi ostali narodi jer oni to jako dobro znaju, ali im nije u interesu da znaju. I oni koji hoće da nas svrstaju u »nacionalsocijaliste (reci mi da ti ne rečem) znaju jako dobro da ne govore istinu i da izmišljaju teoriju za svoje svrhe. Znam da oni koji udeseterostručuju broj ubijenih recimo u Jasenovcu, jednostrano, znaju dobro da je u tom logoru ubijeno daleko najviše Hrvata, ali oni hoće da unovče tdu krv i potežu je za svoje nečiste svrhe. Ne zanimaju me ni krčamske tvrdnje kao što su one da, »Hrvati nemaju svog jezika«, a tako ni ono »ustashko« — suprotno tome: »Gdje su oni Vlasi, Grci i Srbi koji su došli u Hrvatsku tokom turskih ratova naučili jezik koji se ne govori u njihovo staroj domovini?«, ili: »Hrvati nemaju svoje kulture«, a tako ni to suprotna: »Od Dositija pa do Desnice svi su srpski pisci Vlasi ili Grci ili: »Hrvati su izgubili rat pa što imaju da traže (što se naširoko govori)«, ili suprotno: »Sve su ratove za Srbe izvojavali drugi«, ili: »Hrvati nisu narod«, i tako dalje i tomu slično. Ne zanimaju me takve tvrdnje ili »dokazi« jer znam da ne dolaze od ljudi visoka morala i znanja, a znam da se takvim izjavama ništa ne dokazuje. Znam da bi uzalud bilo, recimo, dokazivati da u »Dalmaciji« među pravoslavnima nema ni dvadeset posto Srba, nego da su to većinom Vlasi ili Grci, jer to ne bi moglo utjecati na nacionalnu opredijeljenost toga naroda kao što ne bi moglo promijeniti ništa u mom osobnom nacionalnom uvjerenju i osjećaju kad bi tko dokazao da mi je pradjet došao iz Italije.

Takvi razgovori vode u neljudske odnose. Ništa se tim tvrdnjama ne dokazuje onome tko logično, u vremenu i čovječno u sadržaju misli. Tim se tvrdnjama može nahuškat, može se pokvariti čovjeka, uvući ga u krive i zle težnje pa ga mobilizirati za zlodjela, što se i dogada.

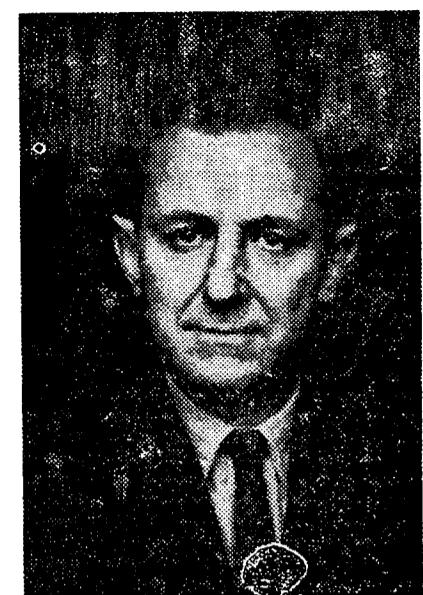
Ne kažem da se u objektivnoj znanosti ne može govoriti o sastavu i kretanjima naroda u povijesti i da takve spoznaje ne mogu pridonijeti mirnu i staloženu razgovoru o stanovištima i daljem oblikovanju kulturnih skupina odnosno naroda. Moram priznati da me danas i ovdje zanima više omjer snaga koje zastupaju kakvo stanovište. Ne kao informacija, nego kao konstatacija. Tu odmah uklapam i ovo: kako to da se na humanističkom planu, recimo u književnosti i znanosti, ne javlja više pripadnika drugih narodnosti da skoče u obranu legitimnih i ljudskih prava jednoga potlačenoga naroda? To smatram jako simptomatičnim za razvoj i sudbinu ove naše zajednice.

Još me zanima i to: kako da se svi naši propisi, zakoni, pa i Ustav može samovoljno — i sa službenе strane — i tumačiti i ne poštovati?

Ne mislim tu kada pojedine sitne dušice zabranjuju u pojedinim gradovima ili selima da se osnuje podobor Matrice hrvatske, ili kad milicionari ocjenjuju koje su pjesme »šovinističke«, pa premašuju ljudi koji pjevaju ili koji izvikuju naslove hrvatskih izdanja novina, ili ona tipična haranga protiv Hrvoja Šošića u Sisku, i tako dalje — jer je o nasilju nad Hrvatima u ovoj zemlji, gotovo nezapamćenu u čitavoj našoj povijesti, bilo govoren tu i tamo i papci su se pojavljivali tokom ovo decenija što smo u novoj državi. Nego me zanima u koliko mjeri stanovišta koja smo proklamirali i koja neprestano propovijedamo barem što se tiče inozemstva, ne mogu da počnu dominirati u našoj vlastitoj političkoj praksi.

Poslužit će se najdrastičnijim primjerom, onim koji je prisutan u našoj dnevnoj raspravi.

U prvom članku Ustava govori se: »Narodi Jugoslavije, polazeći od prava na samoopredjeljenje, uključujući i pravo na otcjepljenje, na osnovi zajedničke borbe... ujedinili su se u saveznu republiku...« Možda nemam pravo kada mislim da je tim rečeno da bi se moglo dogoditi da kojemu narodu ne odgovara ovakva zajednica, pa mu u tom slučaju Ustav daje pravo da se odcijepi i osnuje svoju vlastitu državu. A ako imam pravo, pitam se: zašto naši političari u službenim nastupima mnogo skromnije za-

htjeve od ovoga navedenoga ocjenjuju kao »separatizam«, upotrebljavajući tu riječ kao pogrdnu, te podižu harangu protiv ljudi koji se pošteno u skladu sa socijalističkim idejama i humano odupiru nasrđima političkih i ekonomskih špekulanata?

Zanima me još kako to da se u Hrvatskoj neprestano prinose žrtve paljenice (s mirisima koji potiču tēk) da bi ublažili srdžbu Olimpa. Oportunizam i kompromisi, to su neprestana šara naše politike. Istina je da je taj oportunitaz i da su ti kompromisi više loš znak za taj Olimp i za njegovu ideologiju, ali je značajan i za neke ljudi u Hrvatskoj. Kako se mogu protumačiti one formulacije u nacrtu Ustava o narodnosti i o jeziku, kad je sasvim logično — i gledano povijesno i gledano socijalistički i državnički — da ne možemo i u svom Ustavu biti oportunisti, a praviti kompromise i samo jedan narod ostaviti da nema svoga suvereniteta i svoga osnovnoga obilježja.

Znam da je naša sredina primitivna i da ta primitivnost dopire do samih vrhova uprave (to nam pokazuje i sistem mišljenja, recimo druga Grbića, Bulata, Dragosavca, pa nekih jezičnih mudraca iz Novoga Sada, čija je logika isto tako priređena na poseban način); znam da neke stvari ljudi ne mogu shvatiti, i to baš one najpotrebnije, najnaprednije i najljudskije; znam da neki ljudi ne mogu misliti u drugim kategorijama nego u kategorijama svojega osobnoga interesa, i tako dalje, — ali mislim da bismo na svakom mjestu morali odmah skočiti da suzbijemo i razgolimo licemjerje koje lukavo objašnjava svijet, opet za svoju upotrebu, a ne radi ništa da taj svijet promijeni. Kad prebrodimo svoje licemjerje, možda će biti i za nas smisla u »slobodi«, možda bismo i mi Hrvati mogli da u ovoj zemlji nađemo smisla za svoj opstanak kao kulturni oblik koji u svjetskoj kulturi nalazi svoje mjesto. Ne mogu dopustiti da tvrde kako u Hrvatskoj ima nazadnih snaga, snaga koje bi zlo mislile bilo kojemu narodu; ne mogu dopustiti takve klevete i mene kao pisca vrijeda blato u kojemu cvate cvijeće zla koje prijeti svemu što je dobro i plemenito i onome što vodi ljudi u dobru ljubeznu, plemenitu, sadržajnu nađu.

Oprostite mi što topovima pucam u vrapce!

Vjekoslav Kaleb

O NALIČJU KRIZE HRVATSKOG GLUMIŠTA

Kazalište ima dva lica, jer je dvojnost sadržana u srži kazališnog bića. Dvojna se priroda kazališta očituje već i u osnovnom arhitektonskom rasporedu kazališne zgrade. Prije nostranom pseudo-estetičkom razmatranju fenomen kazališta misli se da je pozornička rampa razmeđe te dvojnosti, budući da ona razdvaja pozornicu od gledališta. Pozornica i gledalište, međutim, tvore jednu jedinstvenu cjelinu i njihov međusobni odnos pokazuje tek prvo lice kazališne dvojnosti: to je lice kazališne umjetnosti. Drugi dio kazališnog zdanja smješten je iza leda pozornice, gdje je izgrađena čitava kuća koja se sastoji od glumačkih garderoba, pokušnih dvorana, upravnih-administrativnih soba, sobičaka, hodnika (tako važnih za kazališnu kritiku!), zatim krojačnica i češljaonica te svih ostalih radionica što sačinjavaju tehnički pogon kazališta. U tom dijelu kazališne zgrade obavita i radi zajednica ljudi koji pripremaju kazališne predstave. To je drugo lice kazališta, njegov organizaciono — radni trakt, po kojem je kazalište cijela mala komuna, prava država u malom (nažalost ne Platonova!).

Promotrimo li pomnije strukturu bilo kojeg kazališnog organizma primijetit ćemo, doista, da on predstavlja umanjenu (ali u toliko izošteniju) sliku, koja vjerno reproducira oblike velikog društvenog ustrojstva. Pozornica je u svakom slučaju u sredini, u njegovu srcu, i po arhitektonskom rasporedu i po bitnoj ulozi što je igra u životu kazališta. Postavljena između prostora gledališta i prostora organizacije, ona je središnji prostor kazališta, žarišno sabiralište silnica što na nju prodru iz obaju krila kazališne zgrade. Pozornica je zajednički prostorni i duhovni nazivnik kazališne dvojnosti.

Kazalište nam, prema tome, ne prikazuje na pozornici samo estetski sažetak životnog makrokozmosa, već je u kazališnoj igri na pozornici prisutan i duh njegove organizacione strukture, koja sama po sebi predstavlja svojevrsni mikro-model socijalne, političke, ekonomiske i nacionalne strukture u kojoj kazalište postoji i djeluje. Kada bi političari, sociolozi i ekonomisti bolje poznavali bit kazališta i estetsko društvenu dvojnost njegove prirode, oni bi na živućem modelu njegovih predstava i organizacije mogli dijagnosticirati simptome svih političkih, socijalnih i ekonomskih deformacija društva. Zbog svoje dvostrukre prirode kazalište je neobično osjetljiv seismograf, koji vrlo precizno registrira sve društvene potrese na tlu jedne zemlje.

Glumac i režiser umiru zajedno

U trajnim krizama kazališta umni bi državnik, stoga, veoma lako mogao prepoznati tešku krizu zemlje i naroda kojim upravlja. Ne bi ga mogla primiriti ni zadovoljiti demagoška povika praznoglavih novinskih brbljavaca, jer bi kao pravi pametan vladar u toj buci razaznac napukli glas ulizivačke državotvorne kritike. Vidio bi (kad bi znao!), da nikada u povijesti kazališta, pa ni danas, u suvremenim kazalištima istoka i zapada, uzrok kazališne krize nije bio — niti jeste! — u sukobu glumaca i režisera, budući da su oni tek dva lica jedinstvene (iako u sebi, dvojne!) stvaralačke ličnosti. U koliko pak takav sukob uistinu postoji, onda je hrvatsko glumište u smrtnoj opasnosti, jer glumac i režiser umiru zajedno, kao sijamski blizanci zajedničke majke Thalije.

Ali sudeći po svemu što se zbiva posljednjih godina, pričinja se da je ipak tako, zar ne?! Svake jeseni redovito (!) — u vrijeme što prethodi raspodjeli novčanih potpora kulturnim ustanovama (?) — izbijaju u našim kazalištima svade, pobune i raznovrsne krieve ili manjih razmjera. Revolveraško-porno-grafska štampa što u nas buja i cvate (također posljednjih nekoliko godina!), jednako kao i zvančni tisak (koji je sa stajališta duha također revolveraški) uporno izbjegavači javnost o »bitnom« aspektu tih kriza, pokušavajući prikazati psihološke posljedice subjektivnih sukoba kao materijalne uzroke objektivnog stanja u našim kazališnim institucijama. U amoralnoj plitkoći duha kida se lanac uzročno-posljedičnih karika i one se počinju bezglavo okretati na površinskoj razini našeg demokratskog i samoupravnog »ringlšpila«, koji je, nažalost, vlasništvo jugoslavenskog putujućeg »REEXPORT-CIRCUSA«. Repertoar, plaće, glumci, kritika — režiseri, vlast, film i politika — televizija, reklama, dohodak, estetika — bodovanje, samoupravljanje, pornografija i etika — i t.d. i t.d.... U tom cirkuskom kolopletu pojmove vrlo se smišljeno i podlo izbjegava svaki pokušaj spiralnog sputanja i racionalnog sužavanja kruga sa ciljem da se prodre do samog korijena osvine, koja bi po najnormalnijoj ljudskoj logici ipak morala negdje (?) postojati u ovoj kaotičnoj vrtnji. Ima, naime, u tom sveopćem ludilu i bezkonaku neke »lude« metode, po kojoj se uporno i sistematski (da ne kažem sistemske!) izbjegava suočenje s neugodnim i ružnim činjenicama, koje su prvenstveno materijalne prirode, te iziskuju materijalističku (teoretsku, dakako!) interpretaciju. Čitav taj cirkusantski vrtlog počinje neodoljivo podsjećati na majmunski »salto mortale«, kada su sve vrijednosti duha prisiljene da izvrše samoubojstvo obrnutim dijalektičkim skokom — iz kvaliteta natrag u kvantitet! U istočnoj varijanti taj se fenomen skraćuje u psovacku skraćenicu U — P — M, koja je u našoj ublaženoj zapadnoj varijanti tek »naučna« kratica za U(nutarnja) P(rotusovljiva) M(aterijalizma).

Samoupravni kirurški zahvat obavljen mesarskom vještinom

Ako, dakle, odbacimo bulevarsku metaforiku dnevnoga tiska, koji ram kruzni hrvatskoga glumišta prikazuje kao bračnu svadu i neslogu glumaca i redatelja, pa se umjesto površne i tašte kazališne polemike upustimo u razumno razmatranje najosnovnijih činjenica u životu i radu naših kazališta, vidjet ćemo da je organizaciono-radni trakt hrvatskih kazališnih ustanova potkopan unutarnjim proturječjima, tipičnim za čitanje današnje društvene ustrojstva. Institucija našega kazališta organizirana je još uvijek na administrativnim etatističkim osnovama centralističkog tipa, u koje su potpuno formalno i mehanički preneseni i ugrađeni organi naših samoupravnih struktura. Na živućem organizmu našega kazališta izvedena je nestručna diletaantska

B. Violić:
Ovo je optužba! Ali ona je izrečena u težnji za preporodom hrvatskog kazališta. Amandmanimo se, stoga, corava posla!

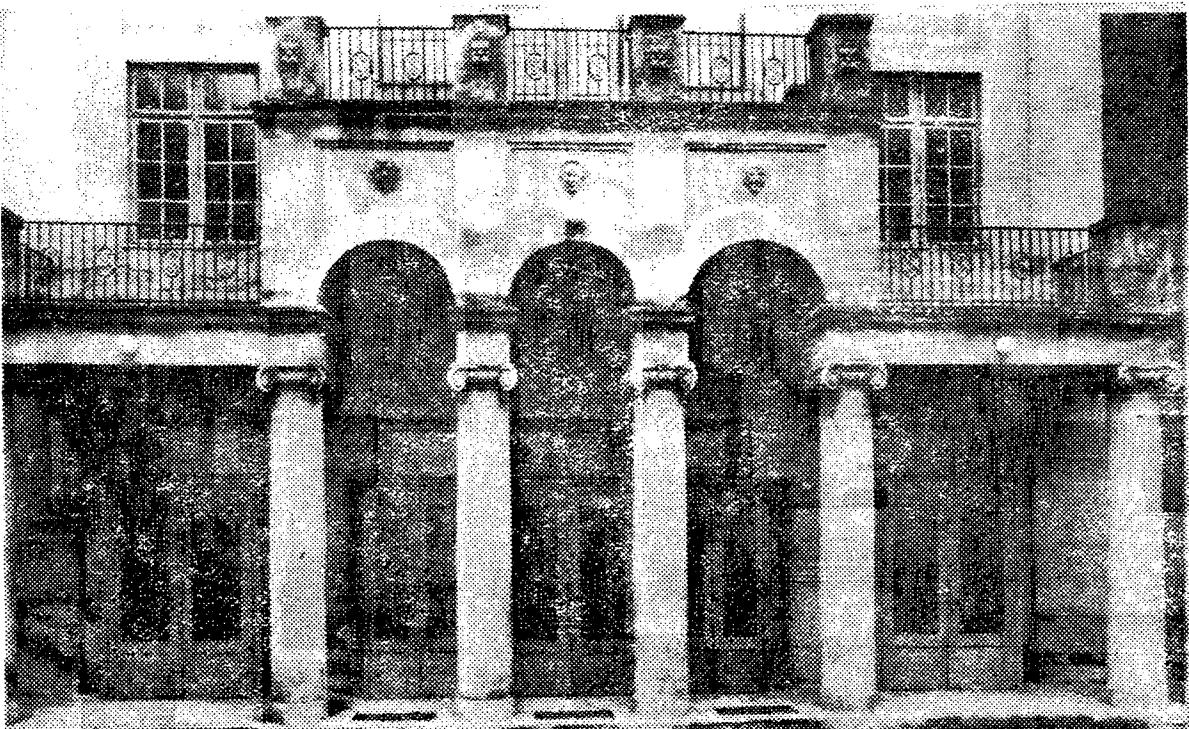
transplantacija najvitalnijih organa, a da pri tom nije ništa učinjeno da se prethodno izmjeni opće stanje organizma, da se ozbiljno i postupno prestrukturira cijelokupna institucionalna anatomija, kako bi organizam mogao uspješno funkcionirati kada u njemu prorade novi samoupravni organi, koji su po svojoj biološkoj konstituciji bitno suprotni birokratskoj etatističkoj institucionalnosti. Samoupravni kirurški zahvat na organizmu našega kazališta obavljen je upravo mesarskom vještinom (a i s mesarskim sklapelom) sudeći po teškim kriznim posljedicama koje proživljavaju naše umiruće kazalište. Niti je operacija uspjela, niti pacijent umro: to je naša vjekovna situacija!

čajke revolucije), već radanje novih oblika života u starom, iznemoglo krušu.

U siromašnom i neprosvirčenom narodu nije moguće održavati nijednu kulturnu ustanovu bez novčane potpore društva, zato što takav narod nema kupovne moći da posjeduje kulturna dobra, niti razvijene potrebe da zatraži duhovnu hranu. Potrebno je, stoga, svaku kulturnu ustanovu organizirati tako da se novac koji zajednica u nju ulaze, na najefikasniji način preobrat u kulturne vrednote naroda. Reorganizaciju, koju bi najhitnije trebalo provesti u našim kazališnim institucijama, trebalo bi, prema tome, pogjeriti samoupravnim kirurzima, a ne birokratskim mesarima. To je, dakako, političko pitanje, ali ne smijemo smetnuti s umeđu da je u političkoj ekonomiji jednakako kao i u kulturi, politika tek atribuirani pridjev, te da zdrava rješenja treba tražiti u biti i prirodi same imenice.

Epileptični dinar — glavni regulator života

Naša kazališna institucija u ovom se trenutku društvenog života održava kao teški bogalj, koji samoga sebe uništava vlastitim djelovanjem. Apsurdna i u sebi kontradiktorna birokratsko-samoupravna organizacija doveđa ga je u situaciju da u postojećem potrošačkom društvu postupa kao »krvnik samoga sebe«. Oskudna budžetska sredstva sredstva kojima ga pita osimrošena i nedarežljiva majka tako se neefikasno raspodjeljuju u njegovom bolesnom organizmu, da ga više iscrpljuju

Dramski kazalište Gavella u Zagrebu (s ličom)

Kao preživjela budžetska ustanova hrvatsko je kazalište osudeno da životari i djeluju u tržnim robno-novčanim uvjetima tipičnog potrošačkog društva. Njegova apsurdna i preživjela organizacija (budući da je posljive »stručne« samoupravne operacije ostalo teški invalid!) čini ga potpuno neotpornim i nesposobnim da se odupre gospodarskoj stihiji što je po načelima reeksporterske kapitalističke akumulacije zahvatila naše socijalističko društvo. Oba krila naše kazališne institucije podjednako su napadnuta primitivističkom agresijom potrošačke baze i njene malogradanske »duhovne« nadgradnje. Kić, pornografija i zabavnaštvo bezobzreno i otvoreno ugrožavaju estetsko krilo naše kazališnog zdanja dok devizni režim, inflacija i prvo-bitna akumulacija podmuklo i nezadrživo potkopavaju njegov organizaciono-radni trakt. U takvim društvenim (ne)prilikama i s takvom neprimijerenom organizacionom strukturu, budžetska sredstva zajednice (tzv. dotacije) neće nikada biti dovoljno velika da našim kazališnim ustanovama omoguće normalan život i rad. Zalosno je da to ne uvidaju (ne)odgovorni drugovi, drugovi koji su zaduženi po pitanju i pitanju kulture. Prema akcenatskom sistemu hrvatskog jezika prava »pitanja« kulture su dugoročna, i trebala bi biti užalzna, dok je njenje budžetsko »pitanje« brzo, kratko-trajno i očito sve silaznije i silaznije, te prijeti da će se spustiti do muklosti neartikuliranih konsonanata.

Bilo bi, međutim, opasno i pogubno na temelju ove tužne i beznadne dijagnoze zaključiti kako bi u ovom tekšom i sudbonosnom trenuku trebalo potražiti izlaz u razaranju naših kazališnih institucija. Takvi prijedlozi već postoje i oni se javljaju kao posljedica surove i sirove logike najprimitivnijeg šumskog gospodarenja, koje ništa ne umije smisliti izvan dviju krajnje suprotnih i drastičnih odluka: ili šumu saditi, ili šumu paliti. Naše kazališne ustanove, kao i sve kulturne institucije hrvatskog naroda, potrebno je čuvati kao oči u glavi. U hladnoj bezobzirnosti i mračnoj neukosti balkanskog divljaštva one su jedina svijetla i topla ogrijšta duha, one su spomenici i rasadišta najvrijednijih tekovina naše nacionalne kulture, one su izraz, dokaz i nuda našeg nacionalnog identiteta, sveti mostovi naše stvaralačke vjere koji spajaju i povezuju prošlost i budućnost hrvatske duhovne države. Ne smijemo, stoga, dozvoliti da bilo tko i na bilo koji način dovede u pitanje opstanak naših kulturnih institucija, među koje spadaju i naša jadna, siromašna i malobrojna kazališta. (Sjetimo se samo sudbine Kinoteke u Zagrebu). Nad ustanovom hrvatskog kazališta treba neprekidno bdjeti, čuvati je i njegovati. Treba osluškivati bilo života i pomno pratiti sve gospodarske i političke promjene u društvu, da bi se u skladu s tim promjenama moglo i znalo izmijeniti (!) postojeću organizaciju i strukturu zastarjele kazališne institucije. To je pravi smisao i bit svakog preporoda, koji ne prepostavlja uništenje i smrt (što su temeljne zna-

nego pothranjuju). Budući da kazališna ustanova nije i ne može biti »čardak ni na nebū ni na zemlji«, to znači da svi kazališni radnici (glumci, režiseri, tehničari i t.d.) žive i rade u našim konkretnim društvenim prilikama, gdje vladaju nesmiljeni tržni robno-novčani odnosi, u kojima je epileptični dinar glavni regulator života, što pokreće i koči svaku aktivnost.

U posljednjem desetljeću uporedno s djelovanjem kazališta u nas postoji film, a televizija je razvila neobično jaku i značajnu aktivnost, sa daleko najbrojnijim auditorijem. Ritam i način rada na filmu i televiziji se po svojoj prirodi bitno razlikuje od rada u kazalištu; oni su brži, jednostavniji i sažetiji u procesu produkcije, a za protuvrijednost nude proizvodaju neupordivo veću materijalnu naknadu. Osim toga, oni su maksimalnu reklamu omogućuju svojim suradnicima gledalište koje praktički pokriva teritorij cijele naše zemlje. Kad se, dakle, uopće ne bi radilo o materijalnom momentu, kazališni bi umjetnici po logici svoje profesije bili dužni privlatiti umjetničku suradnju na filmu i televiziji. Ako se sada svemu tome pridometne ogromna finansijska disproporcija što pored navedenih prednosti postoji kod konkurenčkih medija u odnosu na kazalište, onda uzroci kazališne krize postaju jasni, neminovni i nezadrživi. Prosječni glumački honorar na televiziji (za 10-15 dana rada) kreće se u visini solidne glumačke plaće u kazalištu, dok veće uloge na filmu (oko mjesec dana rada) daleko nadilaze sveukupna godišnja glumčeva primanja. Ali nisu u pitanju samo glumci. Rad i suradnja izvan matične kazališne ustanove odnosi se jednako i na sve ostale kazališne radnike. Sve tehničke i zanatske službe u kazalištu plaćaju se izvan kazališta (u privredi, na primjer) dva do tri puta više. Oskudnim dotacijama i apsurdnom organizacijom kazalište nije u mogućnosti da se obrani od siline konkurenčke pribriška koja ga potresa do temelja. Ugroženi kazališni radnici (svih profesija podjednako!) pribjegavaju u toj situaciji jedinom mogućem lještu; od posljedica mesarske »fuš« operacije, oni se lježe radom u »fušu«. Izbijajući klin klinom oni »spasavaju« svoje kazalište i sebe u njemu, produžavajući u stvari mučnu agoniju tog teškog bolesnika i odlažući dan njegove konačne propasti. U posljednjih deset godina, na primjer, godišnja produkcija u današnjem DK Gavella opala je sa 8-9 na 4-5 premijera, a da pri tom svi njegovi članovi (ne samo glumci!) rade 4-5 puta više. Nije, međutim, nikakva tajna i nije potrebno tražiti nikakav »visokoumn alibi« da bi se otkrilo gdje i što i zašto rade. Svi kazališni radnici nisu, naime, jalovci i nerotkinja, pa su prisiljeni reklamirati na televiziji pašetu da bi mogli kupiti svojoj rođenoj djeci. A formalna mehanika nakaradnog »samoupravnog« stroja u ovom procesu pauperizacije kazališta služi tek kao nasmijana demokratska maska, koja prikrije očajničko lice iznurenog glumca-potrošača.

Režiseri DKG tri puta zločestiji od svojih kolega u HNK-u?

Ali »U(nutarnja) P(rotuslovija) M(aterijalizma« ne očituju se samo u odnosu između kazališta i njegovih konkurenčkih medija, već ona na vrlo apsurdan način dolaze do izražaja i u odnosima među samim kazalištim. U DK Gavella (opet!) umjetnički ansambl ima 35 članova, dok ansambl drame HNK-a broji 45 članova. U DK Gavella igraju se dramske predstave svakog dana (osim ponedjeljkom), a ponekad i dva puta dnevno, dok u HNK-u mnogo veći ansambl igra tri puta manje, zato što je prisiljen(!) dijeliti istu pozornicu s ansamblom opere i baleta. Dovoljno je završiti osnovnu školu (prije Žankove reforme školstva, jasno!), pa da se izračuna kako je glumac u DK Gavella tri puta manje plaćen od svoga kolege u HNK-u (u koliko imaju jednak — malu! — plaću), osim što glumac u HNK-u ima tri puta više slobodnog vremena za »slobodan« umjetnički rad u »fušu«. U našim novinskim interviewima imali smo, međutim, u nekoj navrati prilike čitati o »estetskim« razlozima koji su ponukali neke glumce da iz DK Gavella pređu u HNK. Ili su, možda, režiseri (opet oni!) u DK Gavella tri puta zločestiji ljudi i lošiji umjetnici od svojih kolega u HNK-u?

Ovo su, razumije se, tek neki nasumice odabrani primjeri iz nepreglednog mora unutarnjih kontradikcija u koje nepovratno tonu ustanove hrvatskih kazališta. Vanjske posljedice »režisera« opačine i nesposobnosti mogu se vrlo drašćito zapaziti u našoj progresivnoj kulturnoprosvjetnoj politici, po kojoj je za posljednjih deset godina u nevidenoj kulturnoj i ekonomskoj progresiji zatvoreno šest kazališta u šest gradova SR Hrvatske: Zadar, Sisak, Bjelovar, Šibenik, Karlovac, Pula, dok su Split i Rijeka, vjerojatno zato što su najrazvijeniji industrijski i lučki gradovi na našem Jadranu, ostali bez kazališnog krova nad glavom. S druge strane, uporedno s progresivnom likvidacijom hrvatskih kazališnih ustanova, već dvadeset godina u Zagrebu postoji i djeluje Akademija za kazališnu umjetnost (od nedavno proširena filmskim odjelom) na kojoj svake godine diplomira oko 10-12 mladih glumaca i budućih 4-5 režisera koji će dati ostavke.

Hrvatski »paradoxe sur le comédiene«

Nije potrebno biti nikakav naročiti kulturni ni ekonomski stručnjak (poput onih što tako uspješno i »bez ostavke« režiraju ekonomsku i kulturnu politiku našeg društva), pa da se uoči apsurdna neodrživost ovakvoga stanja. Petnaest (ili čak devetnaest!) godina proveli smo u školskim klupama da se danas nademo u položaju nemoćnih i nesposobnih tikvana, koji su pred čitavom javnošću okrivljeni kao »uvrijedeni supružnici« zato što razaraju svoj kazališni brak. Ali ako već moramo prihvati usporedu što nam je nudi naš senzacionalistički tisak, onda bismo mogli reći da je zahtjev za bračnom vjernošću žalosno-smješan u jednom društvu koje nema moralu i u kome su oba bračna druga (i glumac i režiser!) podjednako prisiljeni živjeti u promiskuitetu, ako žele sačuvati golu egzistenciju. Glumac ne može odnijeti domovinu na potplatima svojih cipela, jer je narodnim jezikom kazališne umjetnosti doživočno osudjen na svoju zemlju i svoj narod. A da smo imali više vrsnih »teoretičara« (ne samo u kazalištu!), i da smo ih htjeli više slušati, možda danas ne bismo imali toliko vrsnih »praktičara« na radu u SR Njemačkoj.

Ovako zbog korice kruha dolazi do apsurdne pobune glumačkog trbuha protiv vlastitog talenta i duha. Predstava »pobune naroda« spušta se s pozornice hrvatskoga glumišta u zadimljenu krčmu (kazališni buffet), koja je po tradiciji bila i ostala hrvatski pučki parlament, gdje se polupijano urlaju hrvatske budnice. Umjesto poetske pobune na pozornici odigrava se vodviljska parodija njene izvrnute slike u probavnom traktu organizacionog dijela kazališnog zdanja. U buffetu glumci psuju svoje pozorničke redatelje, umjesto da se na pozornici pobune protiv loših redatelja života. To je suvremen hrvatski »paradoxe sur le comédiene«. To je teška i sramotna posljedica pada hrvatskoga glumišta, to je naličje njegove krize, koja se odvija kao karikatura jednog MOGUČEG, ali neostvarenog samoupravnog i humanog sistema.

Pitamo se: tko je režiser ove tužne i ružne predstave u kazalištu našega života, gdje je brat doveden u sitačiju da podigne ruku na brata, sin na oca, prevarena supruga na uvrijeđeog supružnika, glumac na redatelja? Najumniji, najbolji među najboljima, upadoše kao izbezumljena lica u zamku jedne groteske farse, koja bi mogla postati i krvava!

Ako sam već pješak na šahovskoj ploči (koja je metaforičkom koincidencijom grb naroda u kome sam imao nesreću rodit se) onda usrdno molim sve one što sa mnom pokušavaju igrati šah, da barem nauče vući poteze i razlikovati figure. Jer ja sam pješak koji misli, i u svom pješačkom dostojanstvu ne mogu dozvoliti da me se jednom prisiljava da skakućem kao opereti »bijeli konj«, a drugi put da promijenim spol i postanem zločesta »crna kraljica«.

Ovo je optužba! Ali ona je izrečena u težnji za preporodom hrvatskog kazališta. Amandmanimo se, stoga, čorava posla! S gorljivom nadom u bolja rješenja nemojmo odugovlačiti i čekati da požar spali posljednja ognjišta našega kazališta ili da trošni krov rasklimanog hrama hrvatske Thalije padne na naše usijane lakrdijaške glave.

BOŽIDAR VIOLIĆ
nepoštena inteligencija

I ti, Brute?

Dragi Teodore, Božidare, Boško-Brute, brate (ako dopuštate) što ste to od mene učinili u Vašoj batohomihajiji? Uveli ste me najprije kao glazbenika društvenih skandala, a odmah zatim (nadam se, samo zbog retoričke kadence) i kao Cezara Vaših brutto-snova! O »milozvučnoj muzičkoj pratinji« fizijskog molidara »Jugobanke«. Vašem kazalištu govorio sam na drugome mjestu, no nemojte se zato žestiti na mene, jer ja sam radije, kao sveti Martin, svoj ogrtač poklonio Vašem prosjaku, nego da na njemu nosim liharsku reklamu. Od inscenacije »Glorije« nisam, dakle, imao ni koristi ni zvona (Lotriščaka), pa sam, što se toga tiče, prilično čist, kao komični i tužni lik viteza od Manche. No dosta o tom, jer što je nama »Jugobanka« il' što smo mi njoj, da toliko o njoj naklapamo. Zanimaju mene više Vaši snovi, jer tu mi se (ako nije šala) možda radi i o glavi. Vjerujem da ste, u Vašoj retoričkoj bravuri, htjeli više aludirati na bolji dio ojadene duše Brutove, u kojoj je bilo (držim se Shakespearea) i dosta ljubavi prema Cezaru, ali ste se odjednom, pri kraju rečenice, zavjerenički naljutili

PODLISTAK S PREDUMIŠLJAJEM (9)

OSTAVKE IZAZOVNE I... ZVONKE

Kiši. I vrijeme je južno, a mjesec — koje li poruge — studeni. Imenom izaziva, što li? Zvone negdje u razdražljivim, Novak bi rekao »južnim«, mislima tako neki Zvonimir, Zvonarević i zvonica kazališna... sad će se podići zastor, predstava samo što nije započela. Da. Bit će da je to »to«. Vrijeme. Prenapregnuto od mijena, i brzina, i suvremenosti; posvuda sudari, nesporazumi, razdražljiva stanja, ostavke. Zaplijeskuju nas poput valovlja, a nismo lítice od iskona (gdje bi mi?) pa da se opremo, nego tek krhke orahove ljsuske pa plutamo i ne tonemo usprkos svim dobrim namjerama »dobrovoljnijih spasilaca« što samo to će kajku.

I sve tako mislim (glavobolno, valjalo bi aspirin) o oblicima suradnje, o meduljudskim odnosima, kako se to u političkom rječniku lijepo imenuje, pa opet o tome kako netko reče: čim su odnosi, znači da nisu dobri, ta i tko bi o njima da su u redu; eto i nije suradnja, nego vrag zna što je zapravo. »Oblici« postoje, imaju svoje značenje i smisao, »cijenu vrijednosti«; jasno je, najkraće, što se hoće kad se spomenu. I onda, u neko doba, počinju nestajati. Odumiru ili tako nekako. I kad ih, znanih, zadugo nema i sviknemo se na nove samoodgovorne (da, divne li riječi), javljaju se iznenada i neočekivani, ti oblici — a ipak drukčiji, novi. Izglađeni. Dotjerani kao za premjeru u kazalištu.

(Ima pravo Slobodan Novak: Sve te južne misli dođu usput, a da se i ne misli. Ne misli čovjek ništa, a opet, zapravo, misli ovo, pa misli ono... i tako.) Eto — ostavke. Ove su jeseni u modi kao oblici cipela ili dužina sukanja. Jednostavno — tras! i gotovo. Ja vama ostavku, a vi se samoupravno snalazite kako zname i možete. Ima da zvoni, nego što! Ima ih doduše i nehotičnih. Pojave se u nekom napisu ili govoru, imenujem ih da su to »ostavke na pamet« i dobro je što se ponekad objavljuju: bar znamo tko smo i kakvi smo. (Eto, to vam govorim: južne, glavobolne, zlobne primisli stalno su mi »navrh jezika«.) A valjalo bi zapravo o onima pravima, izazovnima i glasnim, jer one kolo vode.

Obrazloženja su vješt sročena, pa iako je sve to znano i mnogo puta ponavljano, doimljje se kao novo: nemogućnost djela, uvjeta za rad, nerazumijevanje okoline, ljudska glupost (ili bar kratka pamet), iscrpljeni osobni samoprijegor, dotrajalost nerava i nadasne brište. Briga za budućnost, za meduljudske odnose (Aha, Tu su!), za sudbinu našu ili tudu, čovjeka ili umjetnosti, kratko skrb. I skrbnici, dakako, i patroni, i poltronji, i dušobrižnici, i tutori. Ostavka!!!

Uzbudi se dakle javnost, pa ta javnost Dražen ili javnost Marika ova-VJESNIK-uje i uznemiri (ustalom, vjerno i novinski vješt sročeno) svekoliko drugu javnost i preostaje nam samo da čitamo i uživamo. Saznat ćemo da je podnositelj ostavke postupio »neko-

(što nije vrlina dobrog govorništva) na onog tamo izvjesnog Antonija (dakako, ne Isakovića), pa Vam je Cezar došao kao neki vinjak koji ste u bijesu trgnuli (bolje nego mač) premda Vi, a to znam, vinjak i slične gadosti ne pijete, nego vino kao i ja, zato Vas još više cijenim.

Ipak, nemojmo zbog našeg prijateljstva zanemariti i neka historijska fakta: i Brut je skupa s ostalima klapo Cezara, pa, ma koliko laskavo, (davo bi Vas znao?) ne svida mi se nimalo Vaše uspoređivanje sebe s Brutom, a mene s Cezarom.

Kažete da ste me sanjali svake noći kao Brut Cezara. Bilo bi za mene, možda, malo umirenje kad bih znao da li ste me sanjali prije ili poslije izvršenja »čina«? Ne zanima me to iz dramaturških razloga (brige me sad za dramaturgiju!) već naprosto iz razloga egzistencijalnih: da li da vrism »tu quoque« kad Vas ugledam s bodežom u Vašem snu, ili da Vam se, već zakan, prikažem kao duh, kao što se, u Shakespearea, naravno, i Brutu prikazao duh Cezarova u budnom stanju, a ne u snu, što, u ostalom, za moju zlu sudbinu, nije od osobita značenja.

Ipak satisfakcija bi mi bila da Vam mogu, na Vaše pitanje »govori tko si« zlobno prišapnuti: »Zao duh tvoj, Brut.«

Ranko Marinković

rektno i diverzantski ili ako nam se više svida, »da se ponašaju kao uvrijedeni supružnici koji ne žele razgovarati sa ženom, ali donose kući prijavi veš na pranje. I ne zna čovjek treba li se spremati za pravi partizanski rat ili je rađni narod najjednostavnije željan ljubavi. (A onaj Zvonimir iz Sarajeva nije podnio ostavku iako je zanijekao hrvatsko ime u dvije stotine godina starom tekstu; bit će zato jerbo je riječ o tragovima starih — ne novih, na sarajevski način sročenih — kultura).

Kišica i dalje rominja. Baš fino, mislim; bit će, znači, struje, bit će televizije, a i što bismo bez svespava vajuće u sumorna, kasnojesenaka povećerja i tako, gledam kako novinar vješt slavoljubivo ispituje radnike »Ventilatora« kako žive i zašto se bune i gdje im je partijski sekretar, a oni mirno (kao — to se zna): »tu se negdje krije, u pozadini, i crv sumnje, crvić bolje reći, vrta li vrta: Bože, hoće li i taj »pozadinac« dati ostavku;

I sve mislim tako — južno — kako je u velikim svjetovima ostavka ipak ponajčešće POIMANJE OSOBNE ODGOVORNOSTI ZA NEUSPJEH I PRIZNAVANJE PORAZA. Uljadan način da se sudružima u zajedničkom djelu kaže: oprostite, ali i sâm vidim da nisam sposoban. U nas je, nažalost, mnoga štošta drukčije nego u velikim svjetovima pa podnosioci ostavke nije ni na kraj pameti tako nešto — da je on krv. Krivi su uvijek ONI. Jedanput su »oni« vlast, drugi put neuka masa, u novije vrijeme »oni« su katkad i samoupravljači; uvijek se nadu neki »oni«. I bukne tako kriza u kazalištu, pišu se duga i preduga pisma, kao da je — kako reče jedan vrsni stari hrvatski kritik — ikada bilo dobra kazališta bez krize; savjetuju se savjetnici, potresa se »vascijeli« pedagoški zbor (i to baš u vrijeme slavlja i godišnjice, pomisitelj) i... I nitko da kaže: pa, drugovi moji dragi, i odstupiti valja znati časno. Najlakše je, ali ne i lijepo, nabacivati se krivnjom, a i blatom — na »druge. Jer »oni« i »drugi« nisu krivi što si se u kolo hvatao kad je zasviralo. Prisjetimo se: skakuće onaj junak Novakov (opet njegov!) po nevidjelicu — mora birati gdje da stane. »I biti biran, ruga se autor, a ja stalno mislim: i od kamenja ako je, valja znati cijeniti. Jer neće kamenjeni biti krivo kad ti se nogu strmekne u blato, zar ne?«

I što mi preostaje nego se tješiti da će zimske bure odagnati južinu, pa ču lijepo preboljeti krize kazališne i opet uživati u dobroj predstavi; znati da ćemo i ubuduće jezik imenovati hrvatskim kako su ga od davnina zvali naši stari, i ni Zvoni-miri, a ni Zvona-revići neće ga uspjeti zanijekati ma koliko zvonili, da ne kažem revali. A i to je utješno kad iza prozora kisi i kad čovjeka svladaju južne, crne primisli.

Duško Car

OBAVIJEŠT UREĐNIŠTVA

U broju 25. »Hrvatskog tjednika« najavili smo da će se kod kolportera našeg lista moći dobiti uplatnice s već odštampanim brojem žiro-računa sabirne akcije za izgradnju kazališta za djecu i mladež u Zagrebu.

DRAGI ČITAOCI!

ZATRAŽITE UPLATNICU KUPUJUĆI OVAJ BROJ TJEDNIKA!

POMOGNITE SVOJIM PRILOGOM DA U OVO-ME STOLJEĆU I U ZAGREBU BUDE SAGRADENA JEDNA KAZALIŠNA ZGRADA!

Prilozi se šalju općom uplatnicom putem pošte na žiro račun

361-3-2486

s oznakom: ZAGREBAČKO KAZALIŠTE MLAĐIH — ZA IZGRADNJU ZGRADE

18 kritika

OPATIJSKI KONCERTI ZA MODERNI ORKESTAR I DISKUSIJU

Jugoslavenska muzička tribina, Opatija, 1971.

Na koncerte Jugoslavenske muzičke tribine, koja se svake jeseni održava u Opatiji, sigurno ne treba dolaziti s nestreljenjem i zahtjevom kojim pristupamo običnim koncertima ili stan-

dardnim festivalima. Jer Tribina ne pretendira na sažetost jednog estetskog određenja niti na reprezentativnost: ona je jednostavno slika stanovitog stanja stvari, stanja u glazbenim stvaranjima nacionalnih kultura Jugoslavije, pa je i njezina ambicija prvenstveno dokumentarna. Koga to stanje zanima, taj će se naoružati zalihom vrednine i postojanosti, i dok ta zaliha bude trajala, izdržat će u dvoranama »Imperijalac i Kvarner«, a nagrada će za trud biti što će od šezdesetak u živo izvedenih skladbi moći razlučiti pet ili deset koje bi možda još jednom vrijedilo čuti. Takav dokumentaristički napor očito ne pada teško posjetiocima Opatije, jer gotovo svi oni i sami sudjeluju u tom stanju o kojem se dokumentiraju: pretežno su to skladatelji, nastavnici glazbenih akademija, glazbenici ili mladi šegrti glazbenog umijeća, pa je nezamislivo da i najlošija skladba prođe bez pljeska, da odjekne i jedan glas protesta ili nezadovoljstva. Deviza bi mogla biti: svi smo mi sudionici.

Autor ovog zapisa stigao je u Opatiju tek na drugi dio Tribine, tako da je propustio neke skladbe o kojima se dosta pričalo: Sakačevu skladbu Barasou i Detoniju Grafiku IV. Pa ipak, ono što je čuo zacijelo predstavlja približnu sliku jednog stanja stvari. A ta se slika mijenja tek u stanovitim pomacima: postoji nekoliko skladatelja na špicu koji se trajno obnavljaju, snalaze u novim zbijanjima i koji, bez obzira kojem smjeru modernoga pripadaju, uvek pišu dobru glazbu. Njihov krug ostaje više-manje isti i tek se u sporim vremenskim razmacima od po nekoliko godina obnovi nekim novim imenom. U posljednja dva i pol dana Opatije taj su krug tvorili slovenski autor Primož Ramovš sa Simfonijom med klavirjem in orkestrom i Signalima za glazovir i ansambl, hrvatski skladatelj Branimir Sakač sa Scenom za ansambl, a blizu njihovoj razini mogli bismo još zamijetiti vojvodanskog autora Rudolfa Brucića s Koncertom za klarinet i gudački orkestar te Ivu Petrić s Gravurama za duhački trio. Ramovšova prva skladba, u kojoj su glazovir i orkestar tretirani kao ravnopravni partneri, povezuje klasični raspored dvaju brzih stavaka koji okružuju jedan polagan i modernim sonornostima, s modernim shvaćanjima odnošenja zvukovnih tijela; nije to

dakle skladba ni posebno otkrivačka ni suviše originalna u svom izrazu, ali zaista dobro zvuči, a pogodna je da zadovolji dosta širok spektar ukusa. Signalni istog autora govore o osnovno srođenoj preokupaciji, samo što se ovaj put glasoviru ne suprotstavlja veliki orkestar, već komorni ansambl u kojem oboja igra ulogu »signalizatora«; tkivo skladbe možda je manje dopadljivo, ali je zacijelo suptilnije.

Sakačeva Scena za komorni ansambl odaje stanovite odoblješke postvebernovske asketičnosti, tretira i pomicanje zvukova u prostoru. Ivo Petrić analizira zanimljive sukobe triju drvenih duhača, a Rudolf Brucić postupa vrlo zanimljivo s tonskim mogućnostima klarineta, podvrgava mu zvučanje komornog orkestra, ali nažalost podliježe i stanovitoj elokventnosti koja nipošto ne služi dobru cijelinu.

Ostalo što sam čuo bijahu više ili manje skladbe bez kojih bi ovaj svijet, a zacijelo i njihovi autori, mogli lijepo živjeti, skladbe suviše u svakom pogledu, skladbe često pristojne, čak i dotjerane za svoj mali nedjeljni izlazak, ali skladbe koje zaboravimo odmah ako su kratke, a koje pamtim po zlju još nekoliko sati ako nas uspiju iritirati pretjeranom govorljivošću. Zabavno je bilo zamijetiti skladbe nastale ovih dana, koje jako žele biti moderne, a na vlas su slične onome što se pred sedam ili osam godina moglo čuti u Veneciji, u Varšavi ili na Biennalu. Zakašnjenja, zakašnjenja...

Ove je godine Tribina, sustavnije nego dosad, zeljela da pomoći diskusionskom kluba spoji riječ o glazbi s njenim izvođenjem. Imajući u vidu činjenicu prisutnosti prilično brojnih stranih gostiju, izdavača, organizatora i muzikologa, diskusionski je klub mogao prerasti naša ranija jalova estetička natezanja i prerasti u zaista zanimljivu izmjenu mišljenja i informacija. Ta je mogućnost ostvarena tek djelomično.

Zapraženo je zanimljivo izlaganje dr. Dimitrija Stefanovića o staroj srpskoj glazbi, Akil Koci je informirao o glazbenom stvaralaštvu Albanaca u Jugoslaviji, a posebnom se vrijednošću odlikovalo predavanje Vladana Radovanovića i Paula Pignona o novoosnovanom beogradskom eksperimentalno-elektronskom studiju »Synthi 100«. Ono međutim što se čulo od stranih gostiju bilo je ispod minimuma intelektualne razine. Stanoviti gospodin Walter Maas, koji je, kako sam reče, po zanimanju trgovac tekstilom, pričao je o nizozemskoj zgradi »Gaudeamus« i pritom kao posebno zanimljivu činjenicu naveo da je neki nizozemski skladatelj kad je otisao u penziju dao sagraditi vilu u obliku koncertnog glazovira, i tu je onda ustanovljena spomenuta zgrada. Očito je da takvim predavačima, koje s glazbom vezuju samo dobre namjere, ne može biti mjesto na tribini koja pretendira na intelektualno dostojanstvo, a osim toga njihova pojavitivanja govore o našim još neprevladanim kompleksima provincijalnosti. Drugi prigovor diskusionskom klubu Tribine odnosio bi se na odsutnost bilo kakve teme vezane uz hrvatsku glazbenu prošlost ili sadašnjost. Ne bi naime trebalo propuštaći ni jednu priliku da naše goste iz drugih jugoslavenskih republika i inozemstva upoznamo s temama iz hrvatske glazbene riznice i s problemima hrvatske zvukovne svremenosti.

Petar Selem

LICE I NALIČJE

Sime Vučetić: Iza pozornice; RAZLOG, Zagreb 1971.

Upravo objelodanjena zbirka pjesama Iza pozornice ne predstavlja nikakav novi doprinos našoj predodžbi o pjesništvu Sime Vučetića i ne utječe bitno na njegovo mjesto u sklopu suvremene hrvatske poezije. Naime, ova pjesnička zbirka otkriva sve mane i sve vrline poetskog stvaralaštva ovog bizarnog i nediscipliniranog stvaraoca. S jedne strane ponovno otkrivamo nekrštinošću izbora, a s druge snažnu odvažnost u bilježenju senzacij, odvažnost koja je sasvim nezavisna od onih kulturoloških mehanizama kočenja koji se javljaju kao obol tradiciji.

Sime Vučetić pjesnik je snažne impresije, u njegovim pjesmama sve vrvi od stvarnih ili imaginiranih senzacija; pjesnikova memorija nalik je poroznom tkivu koje upija sve ono što se zbiva na pozornici svijeta da bi se kasnije »izmišljanje« pojavilo u novim sklopovima na unutrašnjem prosceniju pjesnikove uznenimirene svijesti. Teško je otkriti demarkacionu liniju između videnog i zamišljenog, između realnog i irealnog, jer Vučetić u svojim nediscipliniranim i razgovornim intoniranim stihovima snažno fovištičke game i ne nastoji to dvoje odvojiti.

Najveći broj Vučetićevih pjesama izrasta ili se oslanja na slobodno poigravanje riječima, sudari kojih ponekad pokreću i dublja tektonska kretanja i onda odjednom otkrivaju nove prostore

o kojima smo jedva znali da postoje. Kao učenik nadrealista Vučetić je u svoju poeziju unio slobodu imaginiranja; on nije zabrinut oko forme, jer je njegova poezija stvarana na jednom organskičkom načelu. Ponekad se čini da je izvornost senzacija koje pokreće pjesnikovu imaginaciju veća no što smo skloni vjerovati da je može poezija privlati, pogotovo ako je riječ o poeziji s naglašenim narativnim elementima. Mislim da je Vučetićevu naivnu nadrealizam otvorio u hrvatskoj poeziji veliku brešu; on je mlađe pjesnike uvjerio da sve slobode nisu poročne, a upozorio je i na činjenicu da poezije može biti i onda kada je pjesnikov odnos prema jeziku pomalo ironičan i humorističan, o čemu svjedoči i pjesma Fantazija o serenadi: »Dobra Ti večer, mila gospodo, drugarice vi!«

Je li vidiš mjesecinu, moje golo krilo? Ovo ufanje što se divno razvilo? Mene su Otela poslali iz novog hotela, da Ti zapjevam Te deum do mila, da zazući od pjesme Tvoja mila villa. Nedostaci su također već poznati iz ranijih Vučetićevih pjesničkih zbirki: na prvom mjestu istaknimo neujednačenost, nepromišljene improvizacije i površni rad na samim pjesmama. Pjesnikova spontanost kao da ne dopušta naknadnu racionalnu organizaciju; kao da pjesnik vjeruje da bi te intervencije uništile spontanost njegove imaginacije i slobodu izmišljanja, iako često upravo te slobode uništavaju onu vitalnu poetsku jezgru koja je u Vučetićevu poeziji po mnogo čemu jedinstvena za cijelokupno novije hrvatsko pjesništvo.

Branimir Donat

RENDGENSKI SNIMAK JEDNOG GRADA

Ivo Maroević: SISAK, GRAD I GRADITELJSTVO; Matica Hrvatska, Sisak 1970.

Gradovi nemaju samo svoju povijest, oni imaju i svoju sudbinu. U njima se živi, ali i oni žive, rastu, obnavljaju se ili propadaju. Sisak je jedan od naših gradova kojih je sredina neobična. Sve

sto se danas može u Sisku vidjeti podignuto je u posljednje dvije stotine godina, pa ipak njegova je mladost prividna. Na istom tom mjestu stoljećima je vrio život rimske i srednjovjekovne Siscije, glavnog grada rimske Panonije Savije, kasnije utvrđenog sjedišta ratobornog Ljudevitova Posavskog. Mijenjala su se carstva, smjenjivale generacije, ali je Sisak, nazivan kroz dugi niz stoljeća različito: Segestica, Siscia, Siscium, Sissek, Zysek, Scitech, ili Zitech, ostao uvek na istom mjestu. Kroz povijesne vrtloge, koji su svoj epicentar često imali bas u blizini Siska, održala se krhka život, ali se na nekom kuskosu tlu nije održalo ništa od masivnih rimskih zdanja, hramova, spomenika, javnih zgrada, trgovca, komunalnih uredaja i svega onoga što čini život jednog velikog i dobro opremljenog rimskog grada. Antička i srednjovjekovna Siscia ostala je pokopana (da li zauvijek?) ispod današnjeg Siska i zato se s pravom kaže za Sisak da je to grad nad gradom. Graditeljstvo Siska tema je Maroevićeve knjige. Ona je prema tome svojevrsna monografija o Sisku, no u njoj se ne govori o ljudima i dogadajima, nego o zgradama, ulicama, trgovima i urbanističkim zahvatima. Ona ne rekonstruira ono što je bilo, nego nas upoznaje s onim što je trajno prisutno u prostoru grada. Ona dakle nije ni povijest ni biografija, nego rendgenski snimak današnjeg Siska, koji hvata samo »kostur« grada, otkrivajući u genezi tog kostura različite faze i slojeve.

Nikad slobodan

S povijesno-umjetničkog stanovišta Sisak nije osobito privlačna tema. Povijest mu nije bila sklona, stoljećima je životario na periferiji velike carevine plavljen ratnim valovima koji su već prema vojnoj sreći dolazili čas s jedne, čas s druge strane. Najprije Turci, a zatim kobna Vojna krajina s granicom na Kupi koja je podjelila grad na dva dijela, civilni i vojni, s dvije uprave i dva zakona. Usto, Sisak nikada nije bio slobodan grad, pripadao je Kaptolu zagrebačkom (sve do 1851.) i s njim bio u neprekidnom sukobu jer je Kaptol čuvajući svoje privilegije ograničavao prava Sičana, a time i jači razvitak grada. Povoljni izgledi za Sisak nastaju na početku XIX. stoljeća ekspanzijom žitne trgovine koja se odvija Savom i djelomice Kupom. Međutim, nagli priljev trgovackog i spekulativnog kapitala nije mogao ubrzati život gradu i nadomjestiti siromaštvo onih funkcija koje su neophodne za skladan urbani razvitak. Kroz čitavo XIX. stoljeće, a posebno nakon izgradnje željezničke veze sa Zagrebom 1862., Sisak se izgrađuje, širi, život pulsira, ali sve se ipak okreće oko luke, Sisak živi u njenoj sjeni, u sjeni trgovine, velikih skladišta i velikih unosnih poslova. Bogati trgovci, mahom doseljenici stranih prezimena, grade kuće i reprezentativne palače, stvaraju se prvi urbani potezi s izrazitim stilskim obilježjima poput onoga u Kranjčevićevoj ulici ili onoga nasuprot parku. U ovom razdoblju podiže se klasicistički Veliki kaptol, kuće Kotur, Welenreiter i Gliederer (s lijepim klasicističkim portalom), neostilske palače Gotthardi i Tuškan, zatim zgrade Vijećnice, kotarske uprave (D. Sunko) i suda, a na samom početku XX. stoljeća secesionističke kuće Strohmayerova, Freibergova i Popovićeva. Dodajmo k tome nekoliko sjajnih zdanja koja su, neopterećena kitnjastim stilskim dekorom sačuvala jednostavnu i otmjenu monumentalnost poput onih dviju kuća Mihelčićeve i Tomčeve s desne strane mosta — i to bi uglavnom bilo sve. Ostala arhitektura

gubi se u anonimnoj osrednjosti tipičnoj za niži gradanski stalež, koji gradi se dom prema svojim mogućnostima i potrebama, prema vlastitom ukusu, a nerijetko i u vlastitoj izvedbi. Zanimljivo je vidjeti da je i nakon stotinu godina intenzivne izgradnje Sisak još uvijek prizeman grad: prema popisu kuća koji je sastavljen 1903., tri četvrtine kuća u Sisku prizemne su, a ostale su jednokatnice i dvokatnice. Skromno je to lice skromnog grada koji je stjecajem okolnosti imao više smisla za praktičnost nego za reprezentativnost.

Grad bez svojih papira

Takvoj je nereprezentativnoj temi Maroević posvetio dvogodišnji trud i knjigu. Izuzmemli monografiju o Poreču profesora Preloga (1957.), koja je ipak imala unekoliko drugačiju namjeru, Maroević je djealo bez presedana i bez uzora. Razumljivo je da je na tom poslu valjalo svladati niz problema tehničke, a i stručne naravi. Prvi i možda najteži bio je nedostatak dokumentacije. U ono zanosno postrevolucionarno doba, kada smo odlučno kidali sa svim ostacima »mračne prošlosti«, spaljen je i gradevinski arhiv Siska. Teško je i s čovjekom kad ostane bez svojih papira, a ovdje je autor imao pred sobom ni više ni manje nego cijeli grad. (Napomenimo usput da je to isto vatri zamalo žrtvovan u gradevinski arhiv Zagreba: već je bio natovaren na kamione, a spasio ga je jedan niži službenik koji je srećom sačuvao hladnu glavu i zdrav razum). Prvi je zadatak autorov bio da rekonstruira faktično stanje i da ponovno uspostavi »rodomovlje« grada, pa je tome zadatku morao podrediti i radnu metodu. Trebalo je najprije obaviti golem posao detaljne inventarizacije, a to znači arhitektonskog snimanja i fotografiranja svih zgrada, a zatim pomoći stilskim analizama, konstruktivnim osobinama i škrtlji podataka u arhivima i sjecanjima stanovnika pokušati odrediti starost svake pojedine zgrade.

Ni jedan od ovih postupaka sam za sebe ne bi mogao dati valjani rezultat, jer je trgovacki Sisak XIX. stoljeća tipičan provincijski gradić do kojega su odjeci velikih europskih stilova stizali oslabljeni sa zakašnjenjem, sukobljujući se s lokalnom tradicijom i stilskim derivatima ranijih epoha. Stilskom analizom dobiveni su horizontalni vremenski slojevi, a zatim su usporednom analizom tipičnih konstrukcija svodova i rasprostranjenosti tipova kuća pobliže odredene grupacije u stilskim slojevima. Cvršća uporišta u povijesnom slijedu izgradnje daju sačuvani planovi grada: Fistrovićev regulacijski plan iz 1829., prva katastarska izmjena Siska 1862. s ucrtnim svim postojećim objektima, i plan Hanzlowskog iz 1909. U njima je autor imao pouzdanu granicu sa ante quem i post quem nom, što mu je uvelike olakšalo razvrstavanje gradevnog inventara.

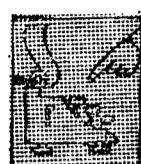
Knjigom I. Maroevića nije samo zaključen jedan vrijedan napor, nego je i otvoreno nekoliko problema. Prvi se tiče metode kojom se autor poslužio. Ona je

za naše prilike nova, pa joj neke nedosljednosti, na primjer u razradi tipologije kuća, treba otpisati na »mladost« i autorovu dobru namjeru. U krajnjoj liniji ispravnost neke metode ne provjerava se nekim apstraktnim mjerilima, nego stvarnim rezultatom, a on je, nema sumnje, pozitivan. Maroević je od mnoštva nepoznanica stvorio pregledan mosaik graditelja povijesti Siska, njene osnovnih značajki, njene arhitektonskih dosega i njene tipološke razvedenosti. U pristupu povijesnom graditeljstvu — koje je u nas opterećeno arhivizmom — Maroević je silom prilika morao odabrat drugi put, a činjenica da je njime uspješno stigao do cilja mogla bi poslužiti kao koristan poticaj. Ova knjiga ima stoga šire značenje od teme kojom se bavi. Ako i ne pokazuje jedini mogući put, ona bar otvara mogućnost da se konačno priđe sustavnoj obradi ostalih naših pokrajinskih središta, koja su u mnogočemu dijelila sudsbinu Siska. Na nama je da primjer i pouku ove knjige shvatimo onako kako je primjeren u ovom povijesnom trenutku i da konačno naše pokrajinske gradove i gradiće uvedemo u povijest hrvatske kulture.

Zarko Domljan

LEKSIKON ENCIKLOPEDIJSKIH ROGOVA ZA SVIJECU

Pod zvučnim i privlačnim imenom ENCIKLOPEDIJSKI LEKSIKON — MOZAIK ZNANJA gurnuo je stanoviti INTERPRES iz Beograda u bijeli svijet naširoko zasnovanu zamisao da se »leksikonski« — u »prvih« 28 tomova — obrade: i »nauka o spolnosti i »domaćinstvo«, i »opštetehničko obrazovanje« i »svetski pisci i dela« i »društveno uredjenje SFRJ« i »srpskohrvatski jezik«... a pod visokim autoritetom: predsjednika Srpske akademije nauka Velibora GLIGORICA (glavni redaktor za »društveno-humanističku« oblast), (bivšeg) rektora Beogradskog univerziteta DRAGIŠE IVANOVIĆA (gl. redaktor za »prirodo-matematičku oblast«) te »direktora« — profesora Zdenka ŠTAMBUKA i publicista Vladislava ILIĆA (zamisao i ostvarenje — glavni urednik). Dobili smo u ruke PETI tom od planiranih prvih 28, posvećen povijesti. Za 50 novih dinara, a u nakladi od 20.000 primjeraka, pred nama je — sudeći po leksikonu ISTORIJA — potpuni promašaj: kriterij u odabiranju jedinica nedefiniran je i problematičan; netočni je podataka sviju vrsta i tipova više no što se dopušta korektorskih grešaka u dnevnoj novini; stil kojim je velik dio leksikonskih jedinica pisan odgovara prije pokušaju osnovnoškolske domaće zadace; neka osnovna pravila leksiografskog rada poštovana su kao da je nije o jelovniku, a ne o »enciklopedijskom leksikonu«; »ilustracije« su ispod svake razine; posebno pak, a to nas ovdje zanima jer se ova ISTORIJA »rastvara u SR Hrvatskoj — corpus hrvatske povijesti na toliko mesta obiluje netočnostima, svjesnim prešćuvanjima, mistifikacijama i neistinama, dezinformacijama napokon, da bi trebalo ozbiljno razmisliti je li dopustivo da se njime služe, pogotovo školari. Nažalost, i malo preciznijim listanjem ove ISTORIJE nabralo se toliko materijala da je potrebno ovo izdanje (leksikoni se u naše ne izdaju svaki dan!) potanko raščlaniti, notirajući ovaj »pothvat« kao svojevrsni potez »za obesjenti prostot: kako sam to učinio u ovećem prikazu koji uskoro izlazi u broju 4 časopisa »Dubrovnik«, na ovom mjestu izvještavam tek o malom dijelu onih pribilješki koje su učinjene na marginama ovog leksikona.

VELIKI MOGULI KAO MONGOLI

U Predgovoru potpisani »Pisci« (sve odreda profesori univerziteta i drugi iz Beograda) nisu doduše izložili osnovnu načela svojega pristupa i rada, ali nešto ipak kazale: da su napustili »zastarela shvaćanja onog što sačinjava sadržinu istorije« (tj. samo podatke o političkim, diplomatskim i ratnim poduhvatima), no kako u ostalih 27 tomova ima mnogo toga što »velikim delom pripada istoriji, pisi ove knjige bez bojažni su ograničili njenu sadržinu na političku i društveno-ekonomsku istoriju«.

Po tom kriteriju, doduše ne posve jasnom, našao se u leksikonu i veći broj grčko-rimskih bogova i junaka (od Afrodite do Ahileja i Areza do Apolona), možda i zato što pisi rekoče da su »od drugih podataka« (kojih drugih?) dali tek ono »što je bilo od neposrednjeg značaja za društvena i politička zivanja« (Predgovor). No kako u Leksikonu uz Ahileja nismo našli npr. i Ajanta, moramo prosuditi da je Ahilej, za razliku od Ajanta bio od »neposrednjeg značaja za društvena i politička zivanja«.

Pisi Leksikona posve ispravno kažu da nema enciklopedije koja može svakog zadovoljiti; pitanje je međutim može li zadovoljiti npr. postupak u kome se Veliki mogul AKBAR, istaknuta ličnost indijske povijesti, u ovom leksikonu pretvorio u MONGOLSKOG CARA? Ako su se pisi ove knjige također našli pred teškoćom »da se na manje prostora kaže što više«, to vjerojatno nije razlog da se na primjer o BAROKU napiše i ovo:

»Duhovni izvor baroka je kat. protivreformacija koja je želela da pomoći uznemirenh likovnih formi i raskošnog izraza veže vernike za crkvu...«

Pisi Leksikona traže »dobronamernu snalažljivost«, ali se ni uz najbolju volju ne mogu snaći u jedinici koja govori o BOURBONIMA, a u njoj se na jednom

mjestu sabilo mnogo toga čime Leksikon obiluje: saznavamo da je to francuska dinastija koja je »poreklom iz X. veka« (str. 105) — do sada su ljudi bili poreklom iz nekog kraja, a sad nas Leksikon uči da su iz vremena; pisac ove jedinice (uostalom nepotpisan, što nije najbolji običaj u enciklopedijskim izdanjima, no ovde je pravilo) kaže da su Bourbonci na francuskom prijestolju naslijedili dinastiju Valois godine 1589. i — »time je počeo tzv. STARI REŽIM u Francuskoj«, I srednjoškolci znaju da je »stari režim (ancien régime)« oznaka što je stvorena uoči Revolucije, ali da je počeo baš s Henrikom IV. godine 1589., to je svojevrsno povijesno otkriće; i napokon, eto jednog primjera sjajnoga stila. Kaže pisac: »jedna sporedna grana dinastije Bourbons presadena je u Španiju, »Branche« je doduše u francuskome jeziku i grana drveti i odvjetak dinastije, to možda spada u povratarstvo no povijest nikako.

Pisi rekoče u Predgovoru da »nisu želeli jednu istorijsku epohu ili jedan narod da zapovate na račun drugoga«, vjerojatno i stoga što su istodobno »budno imali u vidu potrebe škola izražene njihovim nastavnim programima«. Pa eto nekoliko »potvrda« na primjeru jedinica iz hrvatske povijesti:

SLOVO NA SLOVO

— o BAŠČANSKOJ PLOČI (kao što je poznato, prviom spomeniku na kojem je zasvjeđen hrvatski jezik, hrvatsko ime i jedan vladar — Zvonimir kralj) Leksikon kaže: »Tekst ni do danas nije sasvim rastumačen, a ono što je prevedeno, dosta je nesigurno i neprovereno«. Nažalost po pisanju ovoga djela (koji su, kažu u predgovoru, radili »u znaku medusobne saglasnosti i prema načelima zajednički nadenim«), Baščanska ploča neće prestati postojati poslije ovog »enciklopedijskog objašnjenja«;

— DALMACIJA je »današnja naša oblast na Jadranskom primorju...« u kojoj su nakon 1358. godine »ugarski vladari na duže vreme zavladeli«. O Hrvatskoj i Hrvatima ponešto saznavamo te u XIX. stoljeću, na primjer to da su »najveći deo stanovništva sačinjavali Hrvati i Srbij« (po stilizaciji neupućeni mora zaključiti da je odnos bar 50:50);

— DUBROVNIK je, već po običaju nekih drugih knjiga, »rješen« bilo kakve sveze s Hrvatskom i Hrvatima, jer je to: »slovensko naselje« (kraj razorenog Epidaurusa), jer se »već u XV. v. može govoriti o završenom procesu slovenizacije«; on, saznavamo, »povoljnim povlasticama za trgovinu u Srbiji i Bosni... najviše duguje svoj ekonomski procvat«;

— kod Josipa FRANKA nije izbjegnuto da se kaže kako je on »hrvatski političar (ako to za druge nije uvijek običaj), tko zna zašto?«;

— HUMANIZAM KOD JUŽNIH SLOVENA dakako da je rađen po principu da se kompletiraju južno-hrvatska renesansa supstituiru pod »Južne Slovence«;

— Vladimir MAČEK je, po Leksikonu (uz niz drugih nepreciznosti), »svojim stavom u velikoj meri doprineo razbijanju Kraljevine Jugoslavije...«;

— o PRAGMATIČKOJ SANKCIJI (1713.) saznavamo da ju je »izdao Karlo VI«, tj. da je to »uredba« o nasljedstvu »kojim je on odredio da će njegov presto naslediti ženska habsburška loza...«; notorno je da je upravo obrnuto: Hrvatski je sabor tim dokumentom priznao žensku lozu Habsburga...;

— u jedinici STJEPAN RADIC »Leksikon« piše posve novu verziju historijskog dogadaja: »Oštri istupi SDK dovode do poznatog atentata«, to jest želi reći Leksikon: da nije bilo oštih istupa...;

— u SEOBAMA KOD JUŽNIH SLOVENA nema dakako ni spomena o prvoj velikoj migraciji Hrvata u XVI. stoljeću...;

— na SOLUNSKOM FRONTU nisu se po ovom djelu, borili i drugi pripadnici naroda Jugoslavije...;

— Ante STARČEVIĆ je, osim svega drugoga — sudeći po stilizaciji u Leksikonu — optužen da je neposredni krivac za Čistu stranku prava i njenu borbu »protiv jedinstva Srba i Hrvata«;

— u jedinici ŠESTOJANUARSKA DIKTATURA saznavamo da je uvedena posle ubistva braće (!) Radića;

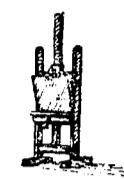
— za ŽENEVSKU DEKLARACIJU koja je 1918. godine diktirala jedan razumniji i ravnopravniji način ujedinjenja, pa ju je stoga srpska vlada i odbacila Leksikon kaže da »predstavlja jednu značajnu etapu« u ujedinjenju...

I tako, od slova do slova, slovo na slovo.

Srećko Lipovčan

VRACA LI SE SOCIJALISTICKI REALIZAM?

Izložba »NOB u djelima likovnih umjetnika Jugoslavije«, Moderna galerija, Zagreb, studeni 1971.

Izložba »NOB u djelima likovnih umjetnika Jugoslavije«, Moderna galerija, Zagreb, studeni 1971. Ovaj osvrt moram započeti tvrdnjom da su na ruci e ne tematske izložbe jedan od najvećih anakronizama koji postoji (čak se i razvija) u našoj današnjoj kulturnoj situaciji i sredini. Besmislenost takvog odnosa između »naručitelja« i »izvođača« (onoga tko plaća i onoga tko za plaću radi) uočili smo i ovom prigodom, na trećoj izložbi »NOB u djelima likovnih umjetnika Jugoslavije«. Izložba je inače priredena u Beogradu, a u Zagreb su prenijeta samo nagradena i otkupljena djela, te slike, kipovi i crteži hrvatskih umjetnika. Ova je ambiciozna likovna manifestacija posvećena tridesetoj obljetnici ustanika i stvaranja Jugoslavenske narodne armije. Nosioci su inicijative Galerija Doma JNA u Beogradu, Moderna galerija JAZU i Dom JNA u Zagrebu.

Nikto nema ništa protiv toga da društvene ili političke organizacije (među njima i Jugoslavenska narodna armija) pomažu suvremenom umjetnosti, ali ta bi se pomoći, čini mi se, morala očitovati u unapredivanju istinskih, novih likovnih vrijednosti koje predstavljaju stvarni doprinos kulturi naših naroda. Primitivne ilustracije, domaće zadaće na zadanu temu i sl. nisu baš najsretniji dokaz o brizi JNA za umjetnost vlastitog vremena i vlastite sredine, a upravo smo takvih djela vidjeli na ovoj izložbi u velikom broju. Nепregledne količine slika, kipova, grafičkih listova i crteža s uobičajenim motivima i rješenjima (borci, ranjenici, kuriri, logori) nikako ne mogu uvjeriti da se doista radi o izvornim i nadahnutim djelima, bez namještene proračunatosti i težnje za lakim i jednostavnim (prije svega materijalnim) uspjehom. Kako da objasnim prisutnost onih djela koja se u okvir ove izložbe »uklapaju« tek ponekom crvenom naslikanom pečatkrom parolom, zastavom i puškom, a bez tih pridodanih »ukrasnih« detalja govorili bismo o nekoj savim običnoj i »normalnoj« slici pojedinog autora? A bilo je i onih koji su se soomenutoj temi prilagodili tek naslovima svojih djela. Tako je npr. Dmitar Kondovski (inače pristojan slikar) jednu svoju nefigurativnu kompoziciju nazvao »Politički u slavu bratstva i jedinstva«, a kakve veze ima naslov s djelom,

ima međutim i nekoliko onih koji čine vrijednosnu okosnicu ove, u krajnjim linijama ipak promašene izložbe, podizujući njenu razinu i ostvarujući djela koja u suvremenom umjetnosti naših naroda mogu naći svoje mjesto. To su slikari, kipari i crtači koji ostaju »vjerni sebi i svojim najvišim zahtjevima« (Milan Konjović, Zlatko Prlica, France Mihelić, Dušan Džamonja, Momčilo Krković, Stevan Luketić, Branko Ružić, Ivan Lovrenčić, Mersad Berber, Petar Jakelić). Oni nas podržavaju u uvjerenju da se vrijedna djela mogu stvoriti samo novim, slobodnim i izvornim načinom i pristupom a nipošto oponašanjem nečega što je davno prošlo i odbaćeno. Ne može se — u umjetnosti — govoriti o slobodi, a biti rob!

Zeljko Sabol

meni nikako nije jasno. Mnogi su naglašavali upravo takve, izvanlikovne i izvanumjetničke momente, pogadajući da će ova izložba biti priredena bez ikakvih ozbiljnih kritičkih zahtjeva. Jasna i »razumljiva« priča, anegdota i ilustrativno-propagandna tendencija osnovne su pretpostavke da bi se na ovoj izložbi ne samo sudjelovalo nego i — uspjeло!

Potpuno mi je neshvatljivo da se danas, godine tisuću devet stotina sedamdeset i prve, mogu (čak i na ovakvoj izložbi) tolerirati djela koja pripadaju davno otisanoj (?) ropotarnici socijalističkog društvenog i psiholoških zahtjeva. Nismo li naivno vjerivali da su osnovni pojmovi u vezi s tom pojmom razjašnjeni gotovo prije dvadeset godina, na Kongresu književnika u Ljubljani? Socijalistički je realizam prvenstveno kulturno-povijesna činjenica jednog razdoblja (i stupnja) društvene svijesti i povijest umjetnosti njegove »izvorne« pojave jedino na taj način može prihvati. Koristiti se danas konjuktutom ideološke narudžbe, podilaziti neukusu i problematičnim kriterijima sredine koju su ovakvi umjetnički »proizvodi« potrebeni u mnogim je slučajevima tek dokaz iščezavanju osnovnog stvaralačkog poštenja i moralu. Usto i prosječnosti, nenadarenosti, kolebljivosti, oportunitama ili svjesnog napuštanja vlastitih umjetničkih načela.

Gotovo polovina djela na ovoj izložbi pripada običnom, sirovom, preživjelom i nepodnositljivom soerealizmu, s neznačajnim udjelom stvaralačke vlastitosti. Spomenimo i autore: Rodoljub Anastasov, Đorđe Bošan, Petar Đordjević, Vinko Grdan, Nikola Gvozdenović, Slavko Marić, Božidar Matas, Zivorad Milošević, Radenko Mišević, Ismet Mujezinović, Ivo Polović, Zdravko Rajković, Krsto Bošnjak, Vinko Fabris, Kiril Halac, Pero Jelisić, Slavko Šoša, Alfred Krupa, itd. Jedno od čestih rješenja jest i soorealizam s ponekim ekspresionističkim elementom (Zdenko Balabanić, Jure Labaš, Đorđe Pravilović) ili pripovijedna fantastika, simbolizam i školski nadrealizam (Vasilije Jordan, Milić Stanković, Boris Stanojević).

Ima međutim i nekoliko onih koji čine vrijednosnu okosnicu ove, u krajnjim linijama ipak promašene izložbe, podizajući njenu razinu i ostvarujući djela koja u suvremenom umjetnosti naših naroda mogu naći svoje mjesto. To su slikari, kipari i crtači koji ostaju »vjerni sebi i svojim najvišim zahtjevima« (Milan Konjović, Zlatko Prlica, France Mihelić, Dušan Džamonja, Momčilo Krković, Stevan Luketić, Branko Ružić, Ivan Lovrenčić, Mersad Berber, Petar Jakelić). Oni nas podržavaju u uvjerenju da se vrijedna djela mogu stvoriti samo novim, slobodnim i izvornim načinom i pristupom a nipošto oponašanjem nečega što je davno prošlo i odbaćeno. Ne može se — u umjetnosti — govoriti o slobodi, a biti rob!

Ništa

Goran Trbuljak u Galeriji studentskog centra; Zagreb, 9. — 16. XI. 1971.

G. Trbuljak, »intervencionist«, ovaj je put intervencionist protiv svake moguće osobne intervencije. Izložio je — ništa. Ništa? Ništa!

Ali ipak: u velikom praznom prostoru, strogo centriran na čelnom zidu nalaze se novine-plakat-fotografija-portret autora s lakonskom izjavom: »Ne želim pokazati ništa novo i originalno.« Zatprepaštenje, šok, izgubljenost, zebnja, mučnina, bijes, smijeh, cinizam, indiferentnost — najrazličitija psihička ili egzistencijalna stanja mogu se tu javiti kao reakcija, odgovor i objašnjenje. Svaki akt čiste misli djelovalo bi, prepostavljam, kao izdaja, kao poniranje, jer bi značio pristajanje na promišljeni dialog. Tako bi to — prepostavljam — uzimali oni koji do umjetnosti najmanje drže. Najveća većina onih drugih (to već možemo sa sigurnošću tvrditi) ocijenit će potez Trbuljaka kao čisti egzibicionizam. Kako bilo da bilo, temeljni zadatak kritičkog čina sastoji se upravo u najširem promišljanju djela umjetnosti, pa makar se ta djela nazemaju i kao — ništa. Postupimo li tako, a drugačije nije moguće, tada osnovni stav glasi: u dijalektičkom ništavljivanju umjetnosti kako se ono postepeno javlja u modernom i suvremenom slikarstvu, potez G. Trbuljaka posve je »legalan«, punovažan i smislen. On pripada onom tipu ništavljivanja koje je dovelo slikarstvo do toga da bude samo ishodom neke odluke. Prvi su veliki primjer takva čisto voljnog čina Duchampovi ready made. Neki predmet zadobio je »umjetničku« stvarnost ne nekim konkretnim umjetničkim proizvodjenjem, nego čistom odlukom. Drugi je veliki primjer nematerijalna koncijacija Yvesa Klein. Tu se odluka odjeljuje od bilo kakvog predmeta i gledaoci su prepričeni posve

golim zidovima. Umjesto estetičkog užitka gledaocu se nude »komadići svijesti«. Kao što vidimo, već počodavno — kako je to ustvrdio Mathieu — estetiku svijesti o umjetnosti pokušava zamijeniti estetika umjetnosti svijesti. U tom je

20 kultura i društvo

MATICA HRVATSKA

OSNOVANA SEKCija ZA PRIRODOSLOVNE I TEHNIČKE ZNANOSTI

U ovo kritično doba kada se cijeli hrvatski narod i njegovo političko vodstvo bore za sredjivanje ekonomskih baze u našoj Republici, prirodoslovima i tehničkoj inteligenciji nameće se dužnost da svojim snagama podupru ta nastojanja.

Svjedoci smo nezaustavljivog nagomilavanja rezultata prirodoslovnih i tehničkih znanosti koji svojom primjenom na svim područjima ljudskog djelovanja iz dana u dan mijenjaju pred našim očima sredinu u kojoj živimo, način života suvremenih ljudi, njihov misaoni svijet i njihove medusobne odnose.

Viziji suvremenog čovjeka suprotstavljaju se egoizmi pojedinaca i klasnih grupacija

Prirodoslovne znanosti fizika, kemija i biologija dale su u ovom stoljeću više novih osnovnih otkrića i spoznaja, a proizvodnja stavlja u promet više upotrebljivih dobara, nego sva stoljeća ljudskog postojanja do danas. Podsjetimo se samo na neka od njih kojima se dnevno susrećemo: proizvodnja metala, strojeva, aparatova i instrumenata najrazličitijih vrsti, razvoj kemijске industrije počevši od najočitnijeg octa pa do kompleksnog iskorištavanja ugljena, nafta i njezinih derivata, proizvodnje lijekova počevši od aspirina do vitamina, hormona, i antibiotika koji su revolucionirali suzbijanje zaraznih bolesti, otkrića o sastavu i gradnji Kromosoma i o zakonima naslijedovanja, proizvodnja umjetnih masa i tekstilnih vlakana, i konačno prodiranje našeg saznanja u mikrokozmos atomske grude i iskorištavanje do pred nekoliko decenija potpuno nepoznatih sila atomske jezgre, razvoj automobilizma, pa razvoj astronautike, osvajanje svemirskega prostora, telekomunikacija, radija, televizije itd. itd.

Uporedno s tim razvojem prouzrokovanim novim tehnologijama stvaranja materijalnih dobara i vrtoglavnim porastom količina energije koje čovjeku staje na raspolaganju, nameće se suvremenom čovjeku potreba upoznavanja otkrivenih činjenica iz neizmjerno bogatog i raznolikog svijeta pojava u mrtvoj i živoj prirodi i onih u ljudskom društvu kao i poznavanje međusobnih zavisnosti tih pojava i zakonitosti koje tu vladaju. Samo onaj koji poznaje te pojave i zakonitosti može ih prilagoditi svojim htijenjima i potrebama.

Trijumfalni napredak znanosti i umijeća trebao bi da ima u krajnjoj liniji samo jedan cilj: olakšati, sadržajem obogatiti i poljepšati život ljudi, njihov fizički rad zamjeniti radom mašina, pronaći sredstva za savladavanje bolesti ljudskog organizma i produžiti vijek njegovog života u punoj fizičkoj i stvaralačkoj snazi.

Ovoj viziji suvremenog čovjeka suprotstavljaju se egoizmi pojedinaca i klasnih grupacija koji od svakodnevnih prisvajanja, podmetanja i smetnji pa do apokaliptičnih ratnih uništavanja milijuna ljudskih života i razaranja stvorenih dobara zasjenjuju svjetle ciljeve razvoja znanosti.

Na našlječu razvoja proizvodnih snaga ostvareni u golemim industrijskim pogonima, nalazimo nadalje niz pojava koje otežavaju sve više život čovjeka u njegovoj urbaničkoj sredini, gdje otpaci od industrijske proizvodnje i gradskih naselja, otpadne vode i dimni plinovi truju rijeke i more i zagadjuju atmosferu u kojoj živimo.

Kad je riječ o njegovom dalnjem usponu, suvremeno društvo mora stoga da razvija sve bolje tehnologije za sve bržu i veću proizvodnju, ali i one za što efikasnije suzbijanje nedača koje ta proizvodnja ostavlja za sobom. Želimo li da se narod neke zemlje koristi tekvinama suvremenog svijeta, neophodno je nužno da je što veći broj njegovih pripadnika upoznat s tim tekvinama i njihovim iskorištavanjem.

Dužnosti hrvatskih prirodoslovaca u kritičnom trenutku suvremenih zbivanja

Sve što je ovdje navedeno vrijedi općenito za sve zemlje u industrijskom razvoju. No za Hrvatsku u današnjoj naročitoj napregnutoj fazi njezinog ekonomskog i političkog razvoja dobivaju te opće zasade još istaknutije značenje.

Pojavu novih i kvalitetnih manifestacija na polju kulturnih djelatnosti, u književnosti, u likovnoj umjetnosti i drugdje prati posljednjih godina u nas porast djelatnosti na području svih humanističkih znanosti. K tome se pridružuje i razvoj prirodoslovnih, medicinskih i tehničkih znanosti, koje si unatoč pomanjkanja sredstava i relativno skromnim mogućnostima svojim doprinosima probijaju puteve do afirmacije među ostalim kulturnim narodima svijeta.

Otuđivanje sredstava stečenih po neposrednim proizvođačima i odlaženje tih sredstava izvan granica naše Republike, primoravaju naše radne ljude, inženjere, ekonomiste, prosvjetne i kulturne radnike i radne kolektive u proizvodnji i u istraživačkim usta-

novama da većim naporima održe svoje postojanje, unatoč konzervativnim snagama koje im tu stoje na putu. U ovo kritično doba kad se cijeli hrvatski narod i njegovo političko vodstvo bore za sredjivanje ekonomskih baze u našoj Republici, tog glavnog parametra svakog napretka, prirodoslovima i tehničkoj inteligenciji nameće se dužnost da svim svojim intelektualnim snagama poduprnu ova nastojanja. Samo narod u kojega su široki slojevi informirani o suvremenim tekvinama kulture i osnovnim dostignućima znanosti može da se odupre pljački njegovih materijalnih dobara i presizanju za njegovom kulturnom baštinom.

Gore navedene postavke bile su predmet rasprave na nekoliko ovogodišnjih sastanaka prirodoslovaca i inženjera članova Matice hrvatske. Pri tom je došlo do izražaja mišljenje da bi Matica mogla povesti osobito one akcije kojima se ne bave druge ustanove, ili stručna društva u Hrvatskoj ili se njima ne bave u dovoljnoj mjeri pa bi Matica davala poticaje za oživljavanje takovih djelatnosti.

Sistematska popularizacija suvremenih dostignuća prirodo- slovnih znanosti i tehničke

Kao jedna od najaktuuelnijih potreba naše sredine nameće se sistematska i na širokom planu osnovana popularizacija suvremenih dostignuća prirodoslovnih znanosti i tehničke. Takova je aktivnost u tradiciji Matice hrvatske već od njezina osnutka. Prva popularna djela iz područja prirodoslovnih znanosti tiskali su u izdanjima Matice M. Kišpatić (mineralogija), B. Šulek (izumi), I. Hoić (geografija), O. Kučera (fizika, astronomija), S. Đurašin (botanika, zoologija), F. Tučan (mineralogija, petrografia), F. Bubanović (kemijska), B. Poparić (pomočarstvo), Z. Dugački (geografija) i mnogi drugi naši prirodoslovci.

Ovu svoju djelatnost želi MH ponovno oživjeti koristeći pri tom razgranatu mrežu svojih ogrankova te popularnost i ugled koji MH uživa u hrvatskom narodu. Treba pronaći puteve kojima će suvremena saznanja stizati do svakog našeg čovjeka u gradu i selu.

Postojeća Narodna sveučilišta izvršuju taj svoj najvažniji zadatak u daleko premašenom opsegu. Daleko snažniji upliv na širenje znanja iz prirodoslovja i tehnike imaju danas radio i radiotelevizija. Suradnici Matice hrvatske žele ovim ustanovama ponuditi svoju pomoć, ali istovremeno osnovati tribinu za trajno i sistematsko širenje znanja iz navedenih područja pre davanjima i tiskom popularnih brošura i većih djela za različite slojeve naobrazbe ljudi u gradu i selu.

Za ostale svoje djelatnosti Sekcija predviđa priređivanje javnih rasprava za poticanje znanstvenog stvaralaštva i uklanjanje zapreka koje mu u Hrvatskoj stje na putu; poticanje na istraživanje povijesti prirodoslovnih i tehničkih dostignuća u Hrvatskoj, pisanje biografija istaknutih znanstvenika i obilježavanje važnijih datuma iz hrvatske znanstvene povijesti; izravđivanje hrvatskog znanstvenog nazivlja za prirodoslovne i tehničke znanosti te tehnologiju; proučavanje uzroka emigracije naših stručnjaka i pronalaženje puteva da se spriječi njihov daljnji odjeljev, a već otisliča da se nađe mogućnosti za povratak itd.

Na sastanku Sekcije, održanom u MH 22. 6. o. g. na kojem je prisustvovalo 33 člana izabran je organizacioni odbor: doc. dr M. Alić (Prirodoslovno-matematički fakultet, PMF), prof. dr S. Ašperger (Farmaceutsko-biokemijski fakultet, FBF), doc. dr I. Baučić (PMF), ing. A. Brajder (Inst. R. Končar), ing. J. Božičević (Elektrotehnički fakultet), dr Z. Dadić (Institut za povijest znanosti JAZU), prof. dr I. Erlih (Veterinarski fakultet), ing. M. Gortan (Projektni biro Ž.B.), prof. dr H. Ivezović (FBF), dipl. fizičar S. Lelas (PMF), dr V. Pravdić (Institut R. Bošković), dr A. Šolc (Institut građevinarstva), dr M. Šunjić (Institut R. Bošković), dr D. Tadić (PMF). Za pročelnika Sekcije biran je prof. dr H. Ivezović, a za zamjenika pročelnika i tajnika S. Lelas.

Zaključeno je da se za sada organiziraju sljedeće komisije a) za tribinu prirodoslovnih i tehničkih znanosti, b) za izdavanje popularnih brošura za selo, c) za izdavanje većih naučno-popularnih djela, d) za proučavanje emigracije, d) za znanstvenu terminologiju i f) za povijest prirodoslovnih i tehničkih znanosti u Hrvatskoj te obilježavanje važnijih povijesnih manifestacija datuma.

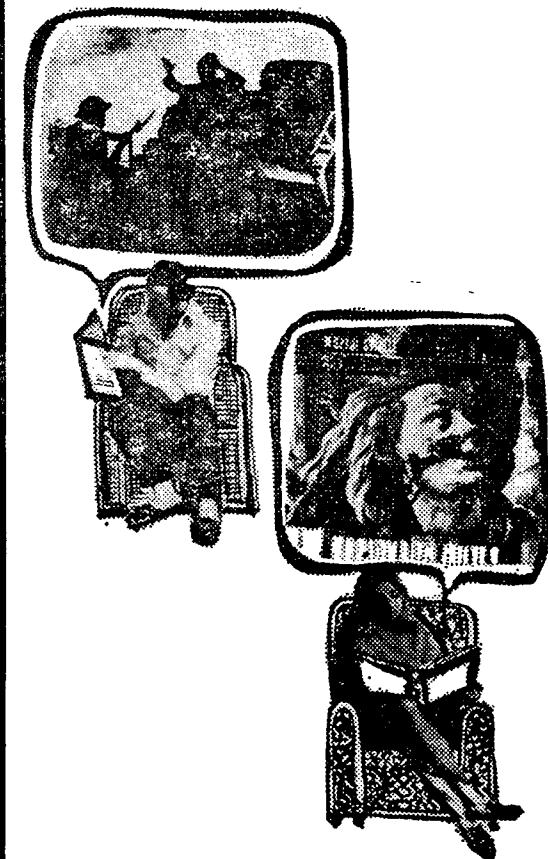
Matica hrvatska poziva sve prirodoslovce i tehničke stručnjake u Hrvatskoj da se pridruže navedenim akcijama i da svojim dopisom na adresu Matice hrvatske, 41000 Zagreb, Matičina 2, s oznakom »Za prirodoslovnu sekciju«, jave u kojoj od navedenih komisija žele suradivati.

Hrvoje Ivezović

NAJLAKŠI PUT DO KNJIGE

Budite suvremeni!

Pristupite KLUBU PRIJATELJA KNJIGE, suvremenoj organizaciji izdavanja i nabavljanja knjiga!

— Članovi će moći nabavljati knjige uz cijene najmanje 25% niže od knjižarskih
— Izdavač se obavezuje za članove izdati, u početku, najmanje pet djela godišnje, a kasnije i više
— Svoje će članove redovito obavještavti o izdavačkom planu, svim novim izdanjima i o radu Kluba
— Članovi se obavezuju da će redovito mjesечно uplatiti najmanje 15 dinara, što će im se obraćunavati kod preuzimanja knjiga
— Također se obavezuju da će preuzeti knjiga najmanje u vrijednosti godišnje uplate
Mjesečna uplata je UŠTEDA koja će vam omogućiti da u svojoj biblioteci imate vrlo vrijedne i dobro opremljene knjige. Članovi su u prednosti, jer se na kupnju knjige mogu odlučiti nakon njenog izlaska iz tiska, a i tada je dobivaju po 25% nižoj cijeni od prodaje.

Početni izdavački program predviđa:

A. Šenoa: »Kletva« i »Diogeneš«
E. Kumčić: »Kraljica Lepa« i »Urota zrinsko-frankopanska«
K. Š. Đalski: »Osvit« i »Za materinsku riječ«
J. M. Simmel: »I Jimmy se približava dugi«
E. Malpass: »Carolija punog mjeseca«
I. Levin: »Rosemaryne dijete«
A. MacLean: »Topovi s Navarone«
M. Proust: »U traganju za izgubljenim vremenem: Enciklopedijski zbornik KRUG ZNANJA
— Od pješaka do raket I/II

— Knjiga o sportu III

Oto Bihači-Merin: »Naivni umjetnici svijeta«

C. G. Jung: »Čovjek i njegovi simboli«

K. Clark: »Civilizacija«

R. Göock: »Evropski glavni gradovi«

R. Wilfort: »Ljekovito bilje«

M. Schubert: »Što sve treba znati o vrtu«

Program će se dopunjavati najvrednijim domaćim i stranim djelima.

Osim toga članovi će po nižim cijenama moći nabaviti i sva ostala izdanja »Mladost« koja nisu u ovom programu.

Ako i vi želite biti član, ispunite i pošaljite pristupnicu.

PRISTUPNICA

Pristupam Klubu prijatelja knjige Izdavačko-knjiažarskog poduzeća »Mladost«, Zagreb, Ilica 7.I.dvoište.
Obavezujem se da će redovito mjesечно uplatiti dinara na žiro račun

301-1-7603 IKP »Mladost«, Zagreb, Ilica 30, a izbor ču knjiga vršiti prema izdavačkom programu Kluba prijatelja knjige, najmanje u vrijednosti godišnje uplate.

Ime i prezime

Zanimanje

Točna adresa

(Vlastoručni potpis)

Još u prvoj polovici 1867. Francuska je morala uzmiti u svojoj politici prema Pruskoj; kako se nije odričala teritorijalnih pretensiona prema Njemačkoj (kojima se vješto i odrješito suprotstavlja Bismarck), budući sukob Francuske i Pruske općenito se predviđao. Režimu Napoleona III. bio je potreban saveznik. On će ga tražiti u Austriji, ali uzalud. Tako se dogodilo da se god. 1870. Francuska našla sama, i to vojnički nespremna. Ovakav rasplet sve zamršenijeg francusko-pruskog spora nije očekivao, iako se sa sukobom računalo; i politički listovi, pa tako i pravaški. Još prije Kvaternikova povratka u Austriju (god 1867.) pravaši su izdavali satirički list *Zvekan* koji je u specifičnom obliku postavio bitne smjernice pravaške političke agitacije, a ona će se nastaviti u političkim listovima »Hrvat« (dalje »Hrvat«, 1868. 6.) i »Hrvatska« (dalje »Hrvatska«, 1869.—1871.), kao mjesečnik, a zatim kao tjednik). Ostri i nepošteni bili su Zvekanovi stihovi i karikature na račun Narodne stranke i njenih voda; naglašen je stav da narodna politika Hrvata treba voditi računa o odnosima sile u Evropi. Tu Zvekan smatra da je odlučujuće ono što želi i kani car Frančuza Napoleon III., a nipošto ono što hoće i želi carska Rusija. To je osnovni razlog zašto Zvekan ne mari za slavjanstvo bilo koje vrste: Zvekan provjerava teoriju o slavjanstvu na odnosu tadašnje Rusije prema ruskoj Poljskoj, a ne priznaje ni domace slavjanstvo, pa mu je zato i kneževina Srbija samo — susjed, tj. takmac. Već se Zvekan bavio pitanjem hrvatske baštine u Bosni, a baš zbog Bosne će Kvaternik do kraja ovog razdoblja označiti istočno pitanje kao pitanje srpsko-hrvatskih odnosa. Pitanje Bosne pokretalo se u onim godinama s različitim strana, u osnovi kao sredstvo za naplatu političkih usluga. Povremeno je ono izbijalo i u evropski tisak, a ni diplomatski razgovori o tome nisu mogli ostati tajna. Može se sa sigurnošću tvrditi da su različite pravaške varijacije na temu istočnog pitanja u onim godinama neposredne reakcije na bosansko pitanje. Sa slavenskim, pa dosljedno i bosanskim pitanjem Zvekan se posebno razračunao u Starčevićevom članku *Bi li k Slavstvu ili ka Hrvatstvu* (Zvekan, X./XI. 1867.), koji je već po naslovu gotov program, a inače predstavlja analizu i kritiku ruske vanjske politike uopće, a one prema Turskoj posebno. Bez Rusije, kaže Starčević, nema »slavjanstva«, a to znači ili jednu (rusku) državu ili više saveznih slavenskih država, a »ne zna se. je li gore ovo ili ono.«

Što je to »slavjanska« politika?

God. 1868. Starčević će izdati *Ime Srb*, a Kvaternik Istočno pitanje i Hrvati. Uzvrsi dakle u obzir međunarodne razgovore o Bosni 1867. i dalje, pravašku ocjenu ruske vanjske politike prema Turskoj, sud da je istočno pitanje, s hrvatskog stanovišta, pitanje odnosa Srba i Hrvata, vidi se jasno i mjesto i uloga političkog pamfleta »Ime Srb«; njegovoj nesnošljivosti osnova je u ocjeni da je srpsvo samo sredstvo ruske »slavjanske« politike, kojom mali slavenski narodi, pa i Srb i Hrvati, samo riskiraju da izgube slobodu, a to će Kvaternik nešto kasnije gotovo doslovce tako formulariti.

S narodnjacima Kvaternik se 1868. posebno razračunavao u već spomenutoj »historijsko-pravnoj« raspravi »Istočno pitanje i Hrvati«, gdje prvenstveno nastoji fiksirati prvočitni teritorij Hrvata nakon doseljenja. Iz načina kako usporeduje prvočitnu historiju Hrvata i Srbu na jugu, jasno se vidi da mu je cilj pobijati srpsku nacionalnu propagandu, u vrijeme već spomenute međunarodne debate oko Bosne; tako su »sve-hrvatske« teze pravaši već izrečene u punom opsegu, a ponavljati će se i kasnije, baš u godinama zategnute međunarodne igre oko turske bastine.

God. 1869. u svibnju u Zagrebu se *incognito* bio pojavio Kvaternikov sugovornik iz god. 1860. i 1863. — princ J. Napoleon. Pravaški »Hrvat« nije kasnio da ovakav važan posjet iskoristi za svoju agitaciju, slaveći kraljevski grad Zagreb kao dostojan da u svojoj sredini kruni svoga kralja. Posebno su sa zadovoljstvom pravaši mogli konstatirati da je, usprkos svim novinskim najavama, princ Napoleon mimošao i Beč i Peštu i Beograd, da je zapravo putovao iz Pariza, preko hrvatske obale, do Zagreba i natrag.

U programu stranke prava (tiskanom 30. IX. 1868. u »Hrvatu«) proklamirana je bitna polazna točka pravaške agitacije: hrvatski je narod po svojem položaju, po svojoj snazi i po okolnostima vremena kadar da postane članom »velike obitelji naroda«. Za to hrvatski narod iskazuje i nagon i potrebu, i pravo i vojnu. »Napoleonske ideje«, tj. ukoliko su one odraz načela francuske revolucije, razradivat će Kvaternik, posebno u prilogu što će ga pisati iz broja u broju »Hrvatske« (»Javno ili državno pravo Hrvata«) u kojem dokazuje da države u suvremenoj Evropi ne mogu a da ne vode računa o unutarnjim pravnim odnosima drugih država. U tom je smislu, izlaže Kvaternik, državno pravo Hrvatske pod zaštitom međunarodnog prava, a Hrvatskoj pri tome ide u prilog i njen izvanredni »narodno-zemljopisni položaj«. U članku »Istočno pitanje razmatrano s hrvatskog stanovišta« Kvaternik smatra da je Narodna stranka u rješavanju istočnog pitanja mimoilazila hrvatski interes i na ilirsko ime »nadovezala jugoslavensko, premda su pri svemu tome Srbci uvijek ustrajali pri svome narodnome imenu. Za pravaši se »slavjanstvo« i »rusofilstvo« poklapaju; pri tome su Rusi uvijek podupirali samovjesne Srbce, računajući da će mimo hrvatsvra a preko »slavjanstva« raznog imena »porusiti« i Hrvate i Srbe. Rusija, podržavajući Srbe na štetu Hrvata, provodi zapravo svoju politiku osnovanu na vjeri, a zapravo bi se trebala ravnati po načelu vjerske tolerancije.

Pravaši: »Narodnjaci rade u interesu Beća«

Pravaši će tisak ponavljati tezu da je budućnost na slavenskom jugu »hrvatska«; tvrdit će opetovanju, upravo u tome smislu, da su Srbci i Slovenci Hrvati, ali će — nema sumnje zbog kritike i prigovora — reći također kako Slovenci i Srbe ništa ne misli prisiljavati na zajednicu s Hrvatima. Pravaši žele dokazati da Slovenci i Srbi svoju budućnost bez Hrvata ne mogu zasnovati, a Hrvati su opet dužni braniti i obraniti

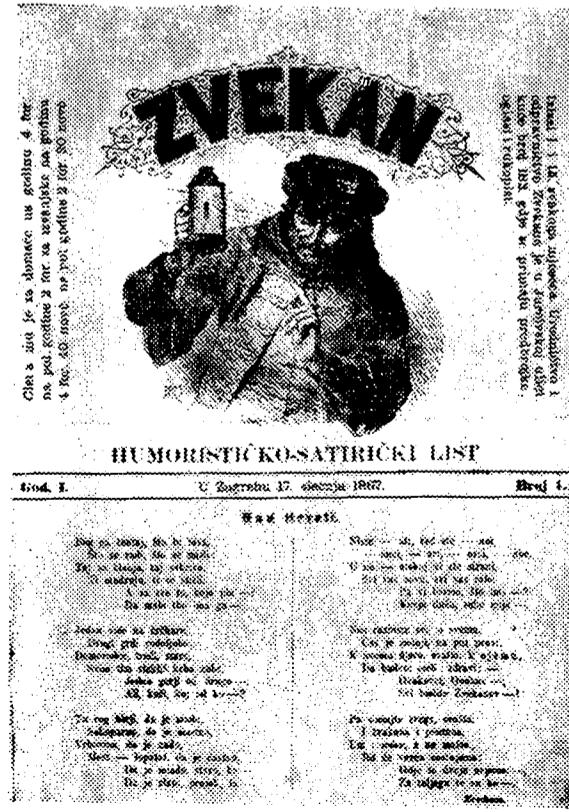
EUGEN KVATERNIK U BORBI ZA SLOBODNU HRVATSKU (5)

1871.—1971.
O STOTOJ
OBLJETNICI
RAKOVIČKE
BUNE

svoje državno pravo. A upravo to je ono što Slavosrbu ne čine, i to zato što ne poimaju ni pravi položaj hrvatskoga naroda ni pravo značenje njegovog državnog prava. Hrvatsko državno pravo, drže pravaši, branilo bi i Slovence, samim time što postoji, pa kao takvo ima međunarodnu težinu. I dok je to jasno kadan, slavisti (Šafarik, Vuk) dokazuju da su kajkavski Hrvati — Slovenci (»Javno ili državno pravo Hrvata«), a dogodilo se da te iste 1869. godine da je i u Zagrebu odštampano kako je kajkavski govor — slovenski. Sve »slavensko« i »slavističko« za pravaše je negacija hrvatskog imena i opstanka. Pravaši su vješti u pronaalaženju argumenta za svoje nepovjerenje, pa će tako citirati neki petrogradski list koji je pisao o puževim kućicama nekih malih slavenskih narodnosti, kojima da čak pada na pamet i da tek nastaju, kao na primjer — hrvatska. Ovakom međunarodnom nihilizmu pravaši su suprotstavljali svoje teze: »Ne veličina brojevna, nego moralna čini narode uvaženim: ne prostori zemlje, nego položaj zemljopisni čini ih političkim čimbenicima« (Razgled politike, »Hrvat« 5. 1869.). To »Slavosrbu« ne poimju, ne vide, ne slute niti mare za to, pa su — drži »Hrvat« — već čl. 42. god. 1861. pripremili podlaganje Hrvata Madarima, a prava im je zadača i 1848. i 1861. pa i 1869., bila i jest da sprječe sporazum Madara i Hrvata — u interesu bečke politike. Protivnike će Kvaternik u nizu nastavaka napadati pod naslovom »Sustav naših Slavosrb«, dokazujući da narodnjaci uopće nemaju nikakav sustav, već da su samo sredstvo tudinskih interesa, da sustavno vode samo takvu politiku koja »ne obvezuje na nikakovo načelo, na nikakovu krepst, nikakovo ustrajanje, nikakovu djelatnost, na nikakovu žrtvu«, »ostavlja sva vrata otvorena«, (Hrvat 6. 1869.), a bez takvih koristi, tj. samo na štetu hrvatskog naroda. U takvom optuživanju Kvaternik i Starčević bili su neumorni, sudeći u osnovi da su strategija i taktika Narodne stranke bile pogrešne i u nerazmjeru sa zadacima koje je nametalo vrijeme.

Ostavši upravo u to vrijeme bez novčane pomoći dr. M. Matoka, »Hrvat« je prestao izlaziti, ali se doskora obnovio pod imenom »Hrvatska« (dalje: »Hrvatska«). U članku »Sustav Slavosrbak polemizira Kvaternik s »pozorašima«, lako dolazeći do zaključka da zapravo svi pozoraški »slavizmi« smjeraju k federalizaciji Austrije, tj. k austroslavizmu. Tvrđnja o slabosti naroda oduzima mu samopouzdanje, a austroslavizam za njega također nije rješenje, jer po njemu Hrvatska žrtvuje od svojih posebnih prava zbog austrijskih Slavena, što

Naslovna strana prvoga broja »Zvekan« — prvog pravaškog glasila

može samo ići na ruku germanizaciji ili centralizmu, a Slavenima slabo pomoći, jer se oni i ne razumiju i nesložni su. Panslavizam pak u austrijskih Slavena najbolje je sredstvo da se Evropa pridobiće da štiti i brani Austriju kao svoj štit od slavenstva Rusije. Kvaternik tumači da Stranka prava nije slijepo pristala na svoju franko-hrvatsku politiku jer će ona uza nju biti tako dugo »dok mi vidimo, da Francuska ustraje na onom putu, na koj se je stavila od vremena Krimskog rata; dok mi gledamo plod te politike, pogledom na oslobođene dosad narode«.

Pitanje ukidanja Granice posebna je briga »Hrvatske« 1869. godine i više ono i neće siti sa stranica lista. Granica je, kao rezervoar vrsne vojske, stalno ulijeva respekt neprijateljima Austrije, pa su zato svi odreda radili na tome da je ili oslabi ili paraliziraju ili predobiju.

Zahtjev: okaniti se svih političkih sanjarija

Kvaternik, kad prati »Sustav naših Slavosrb«, zamjera »Pozor« što je nestalan u odnosu prema Srbiji. Za odnos prema Bosni i Srbiji Kvaternik je stalna odrednica međunarodni sukob na tome području, ili bolje račun hoće li prevladati Istok ili Zapad. Pri tome se Hrvatska ne može odreći svojih posjeda u Turskoj ni pod koju cijenu, pa su i sami narodnjaci u čl. 42. 1861. govorili o »hrvatskim virtualnim pravima«. S druge strane, ostaje srpsko-hrvatsko pitanje, o čemu Kvaternik kaže: »Smatrajući istočno pitanje iz hrvatskog stanovišta, hrvatskoga državnika ne mogu zanimati, niti oni može bez uvrede svojega naroda uvažiti u prvoj liniji, ako ne, uz Hrvate, ono, što se još danas zove Srb; svi drugi življivi stupaju za nj u drugu i treću liniju, te nisu ako ne oruđe, materijal hrvatsko-istočne politike« (Hrvatska 3. 1869.). Tu se vidi da je Srbija od ranijeg »susjeda« postala nešto različito od sviju ostalih »živalja«, i to »živalje« koji ne može biti »oruđe« hrvatske politike na Istoku. Ovaj kompliment Srbiji odudara od nekih drugih Kvaternikovih iskaza. No »Pozor« je, želi reći Kvaternik, jednostavno nedoslijedan i besprincipijelan, a nije prijatelj ni Srbima ni Hrvatima. A da sam Kvaternik suradnju Srbu i Hrvata smatra prirodnom i nužnom, to on jasno kaže, samo ne onako kako to »pozoraš« rade, već uz uvjet da »posjede ravna prvotinu historija, naravna; ne razbojništvo i slučaj, što vas je i dotjeralo u sadanje ropstvo, iz kojega se već niste vršni sami oslobođeni« (Hrvatska 3. 1869.). Sa »Slavosrbima« bavio se Starčević i u članku »Nove starine«, koreći ih zbog političke nevidjelice; valjalo je znati što treba raditi kad Austrija dode u škrpac: »Na to pitanje bijaše naš odgovor sasvim naravan: okaniv se svih sanjarija i metafizičke politike, Hrvati imaju raditi za se, i to na temelju svoje povijesti, svoje narodnosti, svojega javnog, domaćeg i međunarodnog prava. Moguće je da se tim putem svrha ne dostigne danas, ni sutra, ni nikada. Ali ne samo moguće, nego sigurno, očito je, da se do one svrhe nikakovim drugim putem, nijednim drugim načinom ne može doći. Na probleme Granice pravaši su nadovezivali svoju slobodarsku propagandu, kao što je to očito u članku »Ukinuće Granice« (Hrvatska 2. 1869.). Zbog toga članka osuđen je Vj. Bach, a nešto kasnije stradao će i David Starčević. Vidi se i iz Kvaternikova dnevnika da su posebno vojni krugovi stali napadati pravaši zbog veleizdajničke rabote. Kad je ban Rauch Kvaterniku objasnjavao svoj postupak u oba spomenuta slučaja, tvrdio je da se sam vladar našao pogoden pravaškim tiskom i istupima. David Starčević istakao se u pravaškoj kampanji protiv slavljenja bana Jelačića (uključivši i pravaške demonstracije u travnju 1870.). Kvaternik je tada izdao posebnu brošuru: »Riječ u zgodno vrijeme«, gdje je napadao slavitelje Jelačića u Hrvatskoj i izvan nje i sažeto još jednom izložio pravaški program.

S povratkom u austrijsko državljanstvo u studenom 1869. Kvaternik je nastojao namaknuti sredstva za obnovu svoje odvjetničke prakse. Rauch je na Kvaternikov zahtjev da mu se dade zajam zahtjevao da Kvaternik piše u madaronskom listu »Sloga«.

U brigama oko opstanka naišle su zatim i brije druge vrste: kako je to Kvaternik priželjkivao i proračunavao, Francuska je Pruskoj navijestila rat, ali nije osigurala saveznike.

1. IX. Napoleon III. bio je zarobljen kod Sedana. Politički odnosi u Evropi sada će se umnogome izmijeniti: u listopadu 1870. Rusija je objavila da je odredbe Pariškog mira od god. 1856. više ne vežu; 23. XII. preselila se talijanska vlast u Rim. Stalni porazi francuske vojske doveli su do francusko-pruskog primjera u siječnju 1871., a zatim do mira početkom ožujka iste godine. U međuvremenu proglašeno je ujedinjenje Njemačke. Opkoljeni Pariz proglašio je Komunu, koja se organizirala i borila još u drugoj polovici svibnja 1871. Dramatska zbivanja na ratištu i u vezi s ratom pokolebala su privremeno dualistički sistem u austrougarskoj monarhiji, gdje je pod Hohenwartovim ministarstvom vladar pošao na »agodbu« u austrijskoj polovini monarhije, tj. na rješenje češkog pitanja. Taj program, plod neizvjesnosti u međunarodnim odnosima, pao je pod spregom interesa pruskog pobjednika i Madara. Hohenwartovo će ministarstvo pasti upravo u danima kad je Kvaternik dizao bunu u Rakovici.

Do toga vremena Stranka prava stalno je napredovala. Sredinom 1869. pisao je Starčević prijatelju i istomjensniku Eduardu Halperu: »Jedva što dodosmo nekoliku znaku o čistu Hrvatstvu, eto kako Beč evili nad svojim vredos u Hrvatskoj; eto kako se madarski patuljak trza, gledajući da ga mreža francuskih željeznih cesta u Istoku davi, i da ta mreža ide na korist Hrvata; eto kako Slavstvo i Srpsvo kod nas zamuknu, vani izgubi glas, ime i ugled.«

Ljerka Kuntić

(Svršetak u slijedećem broju)

Osvrti

PTUJ

Izložba hrvatske kajkavske književnosti

Od 15. listopada do 15. studenoga bila je otvorena izložba kajkavskih književnosti u Znanstvenoj i narodnoj knjižnici (Studijska i ljudska knjižnica). Ugodno smo iznenadeni ovim činom. Naime, dosad su krapniji kulturni potvahati najčešće bivali u Ljubljani ili Mariboru, a sad im se pridružio i Ptuj, i to potpuno neочекivano. Malo je reći »pridružio«, ispravljiv je kazati: nadmašio ih. Nigdje prije u Sloveniji nije bilo izložbe kajkavskih književnosti, a zasigurno se može dodati kako nisu česte ni u nas u Hrvatskoj.

Izložba je našla na odjek u slovenskim novinama i ostalim sredstvima javne riječi, a na licu mesta vidjelo se da je dobro posjećivana, upravo iznad očekivanja.

Na pripremanju izložbe lavovski je dio tereta na svojim ledima ponio profesor Jakob Emeršič, službenik Znanstvene i narodne knjižnice. Iako je završio studij svjetske književnosti na Filozofskom fakultetu Ljubljanskog sveučilišta, on je svoje znanstveno poučavanje upravio prema hrvatskoj književnosti, odnosno jednom njezinom dijelu, onom koji je pisan kajkavskim jezikom. Izložba je pokazala da je ovaj mladi čovjek dobar poznavatelj hrvatske kajkavskih književnosti i po dubini i po širini. Stoga sa svoje strane možemo združiti pozdraviti zanimanje i napor ovog znanstvenika iz susjedne Slovenije i pozletjeli mu uspjeh i u budućem radu. Ni u nas se mnogo ljudi ne zanima kajkavskom književnošću, a pogotovo su rijetki među ostalim narodima; tamo su pravo iznenadjenje. Kakva je spomenuta izložba i što ona pokazuje? Na prvome mjestu valja istaknuti njezinu sustavnost. Profesor je Emeršič znanstveno prisao poslu držeći se osnovnih zasada: predstaviti kajkavsku književnost u cjelokupnu tijeku povijesnoga razvitka i tomu pridodati najvrednija znanstvena djela o kajkavskoj književnosti i jeziku. Ništa poznatijega nije ostalo po strani! Kad se ima u vidu da je riječ o višestoljetnoj književnosti, nije teško zaključiti koliko je sebi bremeno natovario prof. Emeršič.

Najveći dio kajkavskoga pisanih blaga prikazanog na izložbi vlasništvo je ptujske Znanstvene i narodne knjižnice; neke je rijetkosti ustupila i tamnošnja Minoritska knjižnica. I u ovome je pogledu graditi Ptuj prilično otkriće. A kako ipak Ptuj nije mogao ponuditi sve, Znanstvena se i narodna knjižnica obratila srodnim knjižnicama u obližnjim gradovima, u Maribor, Ljubljani, Čakovec, Varaždin i Zagreb, te ponekim privatnim knjižnicama po sjeveroistočnoj Sloveniji i sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Ponešto je ustupio i sam izložitelj J. Emeršič.

U izložbenoj dvorani Znanstvene i narodne knjižnice, svakako najvećoj u čitavoj prostranoj knjižnici, poredano je 14 dugačkih vitrina, u njih je smješteno više od 130 izložaka. Dakle ukupno više od 130 knjiga i časopisa. Po prilici, tri su četvrtine izvorna djela kajkavskih književnosti i znanstvena literatura o njima, ostalo pripada jeziku (rječnici, gramatike, studije o kajkavskim govorima i jeziku pojedinih pisaca). Kako je rečeno, kajkavška je književnost prikazana u povijesnom razvitu od svoje pojave do naših dana. Vidnijih slabosti uopće nema. Počevši od Pergošićeva prijevoda Verbočizjeva Tripartitura, objavljenoga 1574. godine, pa do zadnjeg broja časopisa »Kaj«! Od Pergošića do Bencea! Dakako, do Pergošića je Antun Vramec. Slovenci se ponose što su upravo u Sloveniji, u Ljubljani, najprije izdjevile najvrednije kajkavске knjige: Vramečeva Kronika i Krležine Balade Petrice Kerempuha. Posebno je vrijedna Prekmurska pesmarica; gotovo bih rekao kako je ona za nas velika novost. Ona nije omedena samo na prekomurske narodne pjesme, tj. slovenske, u njoj su i najstarije kajkavске narodne pjesme, dakle hrvatske. U njoj je i jedna duža epaska pjesma o padu grada Sigeta; njezin postanak stavlja prof. Emeršič na kraj 16. stoljeća. Ako je tako, onda znači mnogo. Bilo bi to neposredno nakon izlaska Hektorovićeva Ribanja i ribarskog prigovaranja, u kojem su uopće prvi put ugledale sunčevno svjetlo četiri hrvatske narodne pjesme. Ptujška je knjižnica izložila kajkavski dio te pjesmarice i prvu stranicu Sigetske pjesme. Naravno, Prekmurska pesmarica zasluguje posebnu pozornost hrvatskih povjesničara književnosti, a mišljenje J. Emeršića o vremenu postanka Sigetske pjesme ne može se uzeti kao gotova stvar: mora joj se prići sa širih gledista, da bi se odredilo približno mjesto i vrijeme njezina postanka, a tako i ostalih pjesama.

Za grad Ptuj značajno je nekoliko podataka vezanih uz izložbu. Naime, priloženo je pismo trgovca Jurja iz Zagreba iz 1579. godine; u njemu je grad Ptuj, zapisan slovenskim nazivom, danasnjim, a to je prvi zapisani njegov slovenski oblik. Zatim, hrvatski književnik Juraj Milovec tiskao je u Ptiju svoje nabožno djelo »Nebeski Pastir išče izgubljenu ovcu«. Ništa neobična ne bi bilo u ovome kad ovaj podatak ne bi svjedočio o postojanju tiskare u Ptiju. Podatak je veoma važan za povijest slovenskog tiskarstva i kulture u širem značenju.

Dobro je zastupljena znanstvena književnost o kajkavskoj književnosti i jeziku. Osim hrvatske naša je svoje mjesto i slovenska, zatim poneko djelo na njemačkome i engleskom jeziku. U 19. stoljeću o kajkavskoj književnosti pisao je Fekonja i kresi, o jeziku Oblak, zatim u zadnje vrijeme F. Ilešić i J. Juranič.

Na dan otvaranja izložbe priredjena je u Ptiju Kajkavska večer. Bila je to večer kajkavskih književnosti, presrek kroz višestoljetno stvaralaštvo. Nju su u živo riječi izrekli glumci kazališta Augusta Cesara iz Varaždina. Uvodno je predavanje imao prof. Jakob Emeršič, zatim su varaždinski umjetnici odglumili odломke iz Hipokondruša, Matijaša gra-

bancijaša i Neje vsaki cipelish... Pročitano je više pjesama suvremenih hrvatskih pjesnika kajkavskog izraza, a naravno, čula se i pokoja narodna uz tamburice. Večer je bila na zavidnoj visini, a posjet iznad očekivanja. Steta je što izložba neće obići barem dva-tri slovenska grada, a još je veća steta što neće prisjeti u Hrvatsku, na primjer u Zagreb, Čakovec i Varaždin. Požaliti je što se zatvaranjem u Ptiju i raspada! No bez obzira na to, ona je postigla pun uspjeh, veći nego predmet jevju Ptujski knjižničari. Ujedno je dokaz zanimanja slovenske javnosti za hrvatsku kulturu, za nas Hrvate. Poznajući slovenske prilike, čini se kako se neće na ovome stati; bit će i ubuduce slični potvhodi. Na nama je da užratimo. — Hoće li se medju Hrvatima uskoro naći čovjek ravan Jakobu Emeršiču i učiniti za Slovence ono što je on učinio za Hrvate?

Mate Simundić

Iz ograna

OGULIN

Osnivačka skupština

U Ogulinu je 13. rujna 1971. godine osnovan Inicijativni odbor za osnivanje ograna Matrice hrvatske. Odbor broji 44 člana. Od dana osnutka do danas Odbor je održao osam sjednica.

Dosad su izvršene sve pripreme, pa je utvrđeno da se osnivačka skupština održi u nedjelju, 14. studenog 1971. god., i to u velikoj dvorani Radničkog sveučilišta u Ogulinu, uz prigodni program, s početkom u 10 sati.

Gradanstvo Ogulina i bliže okolice upoznato je kada se održava osnivačka skupština, a upoznato je i sa zadacima ograna, odnosno programom rada. U tu su svrhu izvršeni već 7. studenoga 1971. plakati, a o svemu tome izvijestila je i ogulinska lokalna radio-stаницa.

Za osnivačku skupštinu u Ogulinu i okolici vlasti veliko zanimanje, pa treba očekivati da će skupštini prisustvovati velik broj građanstva i mnogi dosad upisani članovi.

Inicijativni odbor

DELNICE

Pripreme za osnivanje ograna

Konačno je započeo rad na osnivanju ograna Matrice hrvatske u Delnicama. Prvi su koraci učinjeni još 1968. godine, zatim slijedi nekoliko pokušaja idućih godina, ali je bio i stanoviti slabosti, otpora i nerazumijevanja, tako da se sa stvarnim pripremama moglo početi tek ove jeseni. Sada su takve početničke teškoće prebrođene, te se nakon opsežnijih savjetovanja s društveno-političkim organizacijama u srijedu, 3. studenoga, sastao Inicijativni odbor. U sastav odbora uljili su članovi-radnici Matrice iz Delnica i Ravne Gore, a za predsjednika izabran je Zlatko Klepac.

Uglavljiv je dan održavanja osnivačke skupštine ograna: 5. prosinca 1971. Inicijativni je odbor zatim raspravljavao o okvirnom programu rada tog ogranka i izabrao povjereništvo koje će taj program nadopuniti i podrobneje razraditi. Odmah valja istaknuti da osnivanje ogranka pada u vrijeme kad je nakon višegodišnjeg nazadovanja kulturni život u Delnicama i ovom dijelu našega lejepog goranskog kraja gotovo posve zamro. Ostvari li delnički Ogranak svoj program, bit će to veliki dobitak za ovaj kraj i za sve nas. Predviđeno je da Ogranak u okviru svoje prosvjetno-kulturne i gospodarske djelatnosti između ostalog priredjuje izložbe i predavanja, osnove literarne društine i pjevačko društvo, pridruži se proslavi velikih hrvatskih objektivica, te osobito poradi na objelodanjanju radova o povijesti Gorskih kotara od naselejena do NOB-a naših dana. Posebno je istaknuto da valja posvetiti više pažnje i brige njegovanju i uporabi hrvatskog književnoga jezika u našoj svagdašnjici.

Također je izabrano povjereništvo koje će osnivačkoj skupštini podnijeti izvješće o tijeku pripreme za osnutak Ograna.

Predložena su i tri nova kandidata za članove-radnike Matrice, te izabrani predstavnici koji će u ime ovoga odbora biti nazočni na osnivačkoj skupštini Ograna MH u Ogulinu 14. studenoga. Inicijativni je odbor zakazao svoj sljedeći sastanak za 17. studenoga.

Na ovom sastanku Inicijativnog odbora bilo je nazočno i desetaka studenata, daka i mladih radnika, koji su veoma živo sudjelovali u raspravama. Istečem to kao ilustraciju zanimanja koje vlada za osnutek Ograna. Dosad je učlanjeno preko stotinu novih članova, a onima koji su pokazali zanimanje i došli sa zeljom da se učlane razdjeljeno je preko dvije stotine pristupnica.

Stjepan Stimac

Pokušaji difamacije

U naša doba, kada u društvenim poslovima dominiraju masovna sredstva javnog prometa sve ono što se lansira preko mass media smatra se »kao da je istina« ako nije isti način i u istoj nakladi demantirano i općenito opovrgnuto. Pa i tada strana koja demantira mora računati s time da ni demanti neće posve poniti već postignuti društveni učinak dezinformacije. Malo se tako danas obavire na »niskotiražne« podatke, ma koliko oni bili netočni i neugodni, te mnogih članaka sličnih ovome najvjerojatnije i ne bi bilo kad u visokotiražnom dnevnom i drugom tisku, na radiju i televiziji ne bi ponekad dobivale publicitet neosno-

vane dezinformativne izjave i tvrdjave nekih društveno-političkih radnika i nedobronamjernih člankopisaca. Rad je Matice hrvatske javan. Ne samo zato što po jednoj odredbi njezinih Pravila, sjednicama organa Matice hrvatske imaju pravo prisustvovati, predstavnici javnih sredstava informacije ili zato što se izvještaji i drugi važniji materijali o djelovanju Matice hrvatske objavljaju u cijelini ili u pojedinim izvacima u odgovarajućim njezinim izdanjima. Javni karakter djelovanja Matice hrvatske proistiće iz same biti njezine kulturne djelatnosti: čuvanja svega onoga što je vrijedno i aktualno u tradiciji, pa po tome i nadvenično u hrvatskoj kulturi, te stvaraštva suvremenih kulturnih dobara uopće. Ali nisu javni samo rezultati rada Matice hrvatske, javan je i sveukupan kulturni i društveni aktivitet Maticina članstva. Na javnosti pak tog rada temelji se, omogućujući ga, spontanitet i dobrovoljnost aranžmana hrvatskih kulturnih radnika da stvaraštvi djeleju slobodno udruženi u Matici hrvatskoj, te da demokratički i samoupravno normiraju načine njezina funkciranja kao kulturnog društva. Matica hrvatska nije ni hijerarhijska, a ni disciplinska organizacija. Njezina organizacijska kohezija počiva na intelektualnom autoritetu ideja što tvore njezinu kulturnu politiku. Ogranec Matice hrvatske samostalan su, što je i statuirano u njezinim Pravilima. Relativna organizacijska stabilnost i homogenost Matice hrvatske kao društva postoji u onoj mjeri u kojoj postoji trajno zajedništvo vitalnih interesa hrvatske kulture diljem hrvatskog narodnog prostora. Praktično je rad i društveno ponašanje ogranača više izloženo utjecajući društveno-političkih organizacija određene sredine. Unatoč činjenici da na ograne Matice hrvatske veći utjecaj imaju lokalni društveno-politički faktori — koji se ponekad služe i raznim nedemokratskim mjerama političkog i psihičkog pritiska zasnovanima na zloupotrijeti svojega autoriteta — samostalnost ogranača nije nikad bila narušena. Nažalost, iako su vrata ogranača posve otvorena i u sudjelovanju u radu, i državno su političke organizacije zainteresirane da realiziraju svoj utjecaj, a vrlo, vrlo rijetko da sudjeluju u radu ogranača.

U posljednje su se vrijeme širile glasine da Matica hrvatska pokusava osnivati ograne u pojedinim poduzećima. Ne ulazim ovom prigodom u motive s kojih su neki pojedinci učinili to, ali mogu reći da se realiziraju svoji utjecaj, a vrlo rijetko da sudjeluju u radu ogranača. Način na koji se realiziraju ovaj utjecaj je, učinak, da se u pojedincima pojedinci s tribinama svojih foruma učestalo napadali Maticu hrvatsku zbog — kako su to oni formulirali — rada njezinih pojedinačnih ili grupno organiziranih emisara koji navodno s nacionalističkim tendencijama pokusavaju osnivati ograne Matice hrvatske da na statuiranom poduzeću svoga djelovanja osniva ogranku i povjereništvo. To je pravo s jedne strane legalno, a s druge kulturno opravdano. Unatoč tome, neki su pojedinci s tribinama svojih foruma učestalo napadali Maticu hrvatsku zbog — kako su to oni formulirali — rada njezinih pojedinačnih ili grupno organiziranih emisara koji navodno s nacionalističkim tendencijama pokusavaju osnivati ograne Matice hrvatske u pojedinim mjestima u SR Hrvatskoj! A o čemu se zapravo radi? Radi se uistinu o spontanim i konstruktivnim inicijativama kulturnih radnika — članova Matice hrvatske da u svojim mjestima legalno, na osnovu prava što im ga daje statut Matice hrvatske te odobrenja središnjih Matičinih organa, osnivaju ograne Matice hrvatske. Oni kojima to ne ide u njihov politički račun služe se dobro poznatom metodom pausalnog političkog etiketiranja. Tako nosioce inicijativa na — inicijativne odbore, dakle kolektivna tijela — neodgovorno, tendenciozno i uvredljivo nazivaju »semisarima«, a indicirane i autentične kulturne potrebe iz kojih se inicijativne projekte označavaju kao nacionalističke tendencije. Kad se zna i to da središnji organi Matice hrvatske, a i sami inicijativni odbori kad se konstituiraju, pravodobno izvješćuju lokalne društveno-političke organizacije i javnost o pokretanju inicijativa da se u nekom mjestu osnuje Matičin ogranač, onda je jasno da ne može biti govor o nekakvom nelegalnom djelovanju tobožnih emisara, k tome na nacionalističkoj osnovi, nego o neosnovanom, tendencioznim i uvredljivim pokusajima političke diformacije Matice hrvatske.

Tvrtko Sercar

Prostorije za Ogranak

Naoko pasivan Ogranak Matice hrvatske u Virovitici izlazi je za širi krug građanstva iz anonimnosti otkako je od

Zanatsko-štедioničko-kreditne zadruge pod veoma povoljnim uvjetima dobio prostorije. Njih je uredio kao klub i ured u kojim navraćaju Matičini prijatelji. Namještaj za ovu prostoriju Ogranaku je poklonio Drvno-industrijski kombinat. I ostala su poduzeća pokazala volju da pomognu nastojanjima Ogranača na koordinaciji kulturnih akcija u gradu. Ogranak je prihvatio suradnju s Novinsko i radio-informativnom ustanovom, koja će mu omogućiti četiri puta godišnje da pod posebnim naslovom objavljuje napise s područja znanosti i kulture. Sve ovo obvezuje Ogranak Matice hrvatske u Virovitici da se pouzda u vlastite snage i nastavi svojim doprinosima obogaćivati kulturni život ovoga grada.

Jozo Erpačić

Vijesti

ZAGREB

Zahtjev za isključenjem iz SK dr. Mladena Zvonarevića

ODBOR ZA KOORDINACIJU PRI PREDSEDNIŠTVU SKUPSTINE SS ZAGREBA

KULTA

Z. Blažić

MEĐUKONGRESNI ZAPISI (4.)

Iako nama kad za kulturu imamo toliko para da s njima ne možeš gotovo ništa pa ne moramo razbijati glavu a već nam ipak malo napukla ali počeli je lječiti naročito doktorica

ali čujem da netko pita kakve to veze ima sa satirom o kojoj je bilo riječi u zapisima tri sve je to povezano da je milina premda često put veze nema a pravi satiričar svoje veze nosi na rukama

a zapravo prvi put sad dođe i pravome satiričaru da svoje rukovodstvo nosi na rukama ako je zaista njegovo

to jest naše

a vrag će ga znati koja je lijeva a koja desna strana na primjer kugle

imamo slobodu štampe a da nam je još i slobodan tisak druge bismo mi pjesme pjevali osim kućice u evijeću pod navodnim znacima

bogami i pjevamo

a opet prije pisao mi kolega iz beograda kaže objavi mi to tamo kod tebe zagreb je bliži varšavi i zapadu

bilo je to prije a poslije su zabranili paradoks zbog kolača

nije za naše želuce a kruha i igara nikad dosta mislim ponovo na kućicu u evijeću i nogomet a fudbalu da ne govorimo

nekad je Zagreb imao tri humoristička lista a sad nema ni jednog ali zato imaju svi koji nisu imali ni jednog pa sad reci da se hrvati znaju smijati

i nije smijati

a je li to jedva čekate još jedan manje mislite kopije u trnje pa u trešnjevu i černomerec e nećeš evo vam ga nadlaktanj

neka ide sve skupa v — beograd

bogme je i išlo

bogme je i išlo

p. s.

u prvoj verziji prije pisanoj bilo je bogme i ide bogme i ide kasnije sam ubacio perfekt zbog svijetlijeg futura

PAJO KANIŽAJ

PISMA

BUNKERČIĆ

Nego, prije svega, ta izjava, mislim toga Društva književnika Hrvatske. Sve me nešto podsjeća na Deklaraciju, kao da se, oprosti bože, u međuvremenu ništa nije dogodilo.

Što imo to Društvo književnika Hrvatske protiv djeljivosti suvereniteta? Tako smo lijepo naučili vazda sve dijeliti, da bi nas sada neka tamo nedjeljivost upravo šokirala. A zašto, uostalom, ne bismo dijelili baš sada kad se, mi Hrvati, prestasmo množiti? Je li? I mogao bi opet neki tamo Žanko i njegova drugarica napraviti cirkus, a što nam je potrebno... Gleda jezika, imamo li fundamentalne bečke i novosadske dokumente ili nemamo? I svi su s njima zadovoljni, samo ti Hrvati nisu. Ali o njima je Marx, uostalom, rekao svoje. A novi pravopis u bunkeru — čujem. Lijepo spakiran, pa čeka li čeka da se novi i stari hrvatski unitaristi dosjetete te ga bez buke likvidiraju. Znate što? Možda jedan mali požar? A? U bunkerčiću? Zgodno, kaj ne? Nu, i tako opet bunker u vlastitoj zemlji. Kako je to neugodno znaju najbolje nogometništa.

A posmrtna zaostavština Maka Dizdara, čujem, nije baš zgodna. Htio tamo čovjek reći kako nema smisla tražiti hleba nad kruhom. I — umro, bogami. E sad kad je umro nema smisla te ilegalne misli još i tiskati.

A ono nešto Šošić u Makarskoj — marš u zatvor, kopilad hrvatska. Pa tamo čitatje Radićeve »uzničke uspomene«, da vidite kako je to nekoč bilo, a sad se spominjalo. Momčilo Janjetović i Ante Nemčić nositi će vam u uze — fige. Vidjeste li kako zbrisala Dino Radojević iz »Gavelle«, a Vesna Butorčeva iz HNK? Kao negda narod Židovski iz Sodome i Gomore. A čujem, sastane neki dan Jozo Pušićević Veselcu Tenžeru na stepenicama pa ga pita: »Je li vi, otkud vam ideja da pišete kazališne kritike istu večer nakon...«

A Fadil se Hadžić spremio bio na »Politički zločin«, kad on nema love. Onda se uputio u »Love na jelena« budući da je jelen sada aktuelan, i — stigla lova. A bogami, gotovo je Fadil ostavio zeca da se smije, a sam poginuo u financijskom krizu.

A kulturni amandman za novi Ustav Hrvatske, čujem, sastavljao neki polaznik tečaja za nepismene.

Da nije Josip Tomić? Ma nije, valjda, ima on svojih, novozavjetnih briga. Brine kako će svojih četiri razreda pučke škole raspodijeliti na 26.000 samoupravljača koji nikako ne shvaćaju kako to njihovih 26.000 glasova vrijede manje od dinara.

HRVOJE HITREC

ZAGREBULJE

Držite se vi — a ne mi!

•Gdo bu se držal, to bumo još videli! Razlučeni gradanin

Jedan »Vjesnikov« naslov objavljen neki dan kao najava budućem poskupljenju komunalnih usluga (Zagrepčani držte se — poskupljuje to i to!) toliko je razljuto neke sudionice uobičajene sjednice za novinstvo da je sam predsjednik Štef morao nekoliko puta intervenirati skrećući polemiku u smjeru znatno ublaženih odluka. Taj naslov sadrži u svome podtekstu, u načinu, u zvučnosti i boji neku vrstu obijesne veselosti kao da se radi o kazališnom komadu koji opisuje dogodovštine neke šaljive družbe u pokrajini. Kao da se radi o nekoj djetinjariji, a ne o veoma ozbiljnim stvarima što pogadaju džepove onih Zagrepčana koji baš nemaju novaca za razbacivanje. Neumjereni, anarhoidni i beskrupulozni rast cijena u našem gradu toliko je očit da takva vijest, odnosno tako sročena vijest, mrože izazvati uznemirenje javnosti, ali ne u operetnom, nego u bitnome. Tramvajski prijevoz, voda, čišćenje i odvoz smeća, struja itd., dakle sve same neizbjegljivosti u životu gradana jednog velikog grada, po svojim znatno poskupljeni. Istodobno se uz tu obavijest objavljuje i jedna umirujuća vijest — o tome da benzин zadržava svoju staru cijenu. Pa dobro, tko je lud u svemu tome? Poskupljuje prijevoz tramvajem, a benzin, pogonsko gorivo za automobile, ostaje na staroj razini tržišne vrijednosti. Drugim riječima, poskupljuje nešto čime se služi većina manje imućnih građana, a ne poskupljuje ono što je dostupno samo soju bogatijih stanovnika ovoga grada. Vlasnici automobila lakše će podnijeti skupocu benzina (svoga kola nisu valjda platili kamenjem!) nego ljudi kojima su tramvaj i autobus jedino prijevozno sredstvo. Siromašniji će na taj način placati svoj prijevoz više, dok će bogatiji ostati na istome. I uza sva moguća stručno-prefrigantska razjašnjenja takvu socijalnu nepravdu teško ćemo progutati. Uostalom, što se nas tiče te stvari oko razjašnjavanja. Nama je važno jedino da se ljkistička razularenost na tome području gradskoga života obuzda, zaustavi i diskvalificira. Ne mogu valjda svaka dva-tri mjeseca ljudi plaćati pojedine usluge i do 50% više i tripteti bezobrazna poskupljenja najelementarnijih životnih potreba. Tko je to vido! Ako nešto škripi u općem gospodarskom sustavu ovoga grada, neka tu škripu podmazuju oni kojima su kotači zardali, a ne mi! Nek se drže oni, a ne mi! Neka idu k vragu oni, a ne mi!

Odlika je i oznaka primitivnog, kramarskog gospodarenja nabijanje cijena. Za takvo gospodarenje nisu potrebne škole, nego lihvarsко-grajzlerski mentalitet koji ne poznaje ni najosnovnijih pravila o dobrom, korektnom trgovacko-opskrbnom djelovanju i ponašanju. Taj mentalitet se ravna po isključivoj doktrini i logici sile i povlaštenih položaja. Taj mentalitet nagrdjuje ovaj grad ne samo u smislu o kojem sada govorimo, nego i u svim onim smislovima o kojima smo govorili i o kojima ćemo još govoriti. Ništa gorega za jedno gradsko trkivo od zakonom zaštićenog lihvarstva, grajzleraja i primitivizma. A što će se dogoditi kada Zagrepčani, jednom ne budu tako mirno i krotko primili udarce po svojoj grbači? Što onda? Tko će onda biti kriv? Tko će onda razjašnjavati niz odredaba kojima se izravno vrši otimačina i zapostavlja najobičnije građansko strpljenje? Tko će onda odgovarati za bogateliziranje socijalističkoga značaja gradske trgovine i opskrbe? Jesu li naši dragi gradskioci i o tome razmišljali? Ako nisu, to gore po njih! Ljkijeva perfidna takтика je: »zabavljajući« nas protulokalpatriotskim zmešarijama mislio je progurati neke druge stvari koje se tobože ne vide, ali će se kada osjetiti! Ljoki misli da mi nemamo nosa i za takve rušilačke rafinmane. Grdno se prevario! Briga o Zagrebu ne svodi se na isključivi pojavnopravnički oprez i ljepuškastu feljtonistiku!

To naš prijatelj ne bi smio zaboraviti!

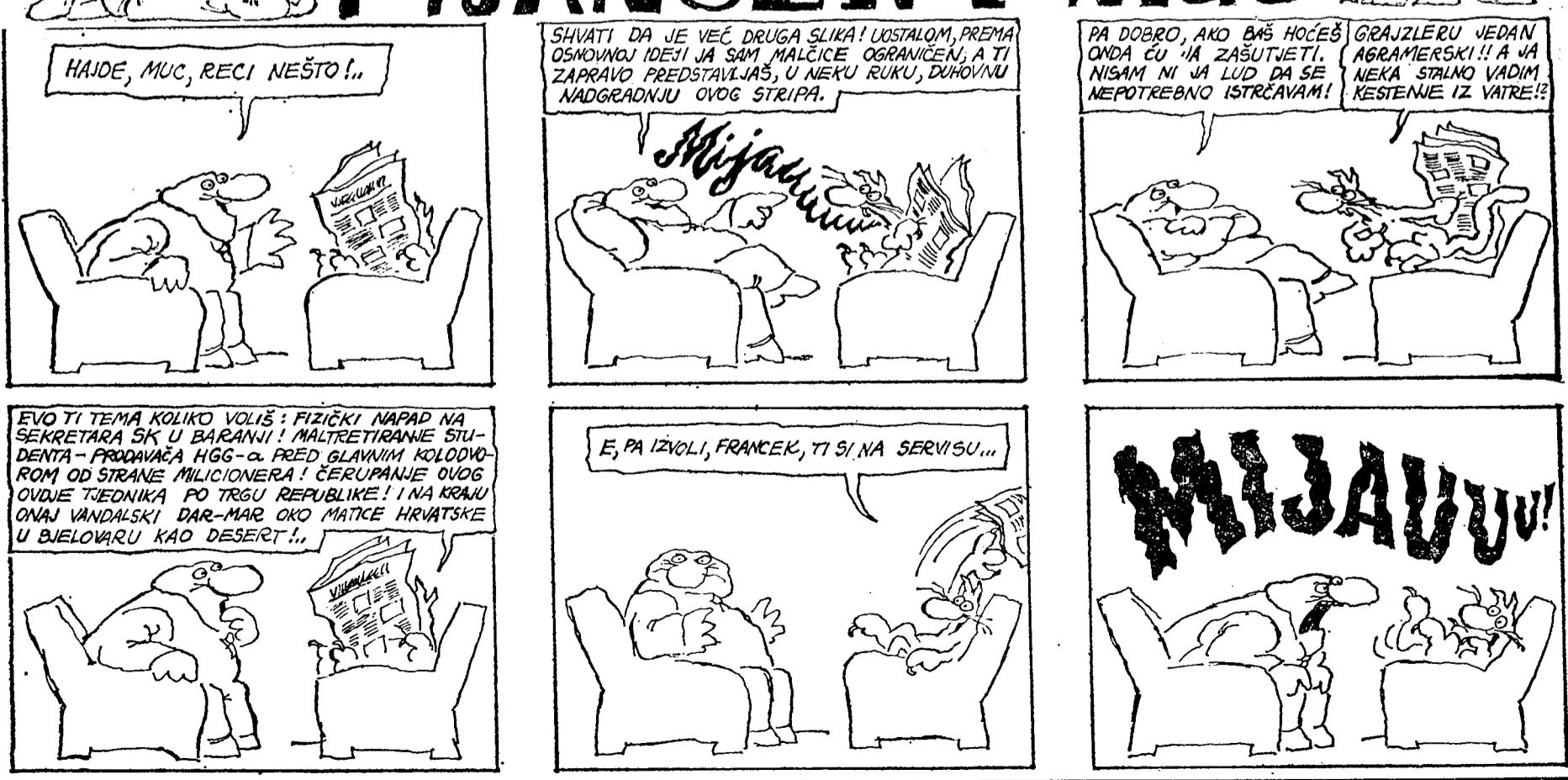
ZATO NEKA GRADSKI RAČUNARCI I GOSPODARSTVENI STRUČNJACI DOBRO RAZMISLE PRIJE NEGO ŠTO PONOVO DIGNU CIJENE U NEBEŠA. BIT ĆE TO I U NJIHOVOM I U NAŠEM INTERESU.

Vladimir Vuković

P. S. Kada će biti vršeno obnavljanje kavane i hotela »Dubrovnik«?

CRTA I PIŠE ZLATKO GRGIĆ

FRANCEK & MUC

karte na stol

PITANJA Drugu Milutinu Baltiću

Na 22. sjednici CK SKH punu podršku referatu dr. Savke Dabčevića - Kućar i politici SKH izrazili su gotovo svi sudionici ne samo u svoje ime, već mnogi i u ime partijskih organizacija iz svih krajeva SR Hrvatske te u ime društveno-političkih organizacija Saveza udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata, Socijalističkog saveza radnog naroda i dr. U dvodnevnoj diskusiji, u kojoj je sudjelovalo više od pedeset sudionika plenuma, Vi niste sudjelovali. Bilo bi zanimljivo znati je li Vaša šutnja "govorila" samo u Vaše osobno ime ili i u ime Saveza sindikata Hrvatske (što je teško prepostaviti)?

Drugu STEVI CVIJANOVICU, načelniku kadrovske službe Izvršnog vijeća Sabora SR Hrvatske

Raspravljanje o promjeni republičkog ustava »otvorilo« je i pitanje službenog jezika u SR Hrvatskoj. O tome su se već izjasnile brojne kompetentne hrvatske ustanove, društva i tijela, te narod sâm. Kako, znamo: službeni jezik jest HRVATSKI (Novosadski dogovor kao »po-klon vratu« je »darovateljima«). Pitamo Vas: da li Vi, možda, hrvatski jezik identificirate s jezikom na obrascu koji je još uvijek u uporabi u Izvršnom vijeću Sabora SR Hrvatske (naklada »Infomrator«, Zagreb, a s naznakom SIV — Beograd)? Naime, sav taj obrazac (»Karton podataka«) ispunjen je leksikom slijedećeg tipa: »opšti podaci«; »pol«; »devačko prezime«; »mesto«; »opština«; »broj dece«; »... kada i gde«; »u inostranstvu«; »primedbe«; »... učestovanje... na... savjetovanjima«; »... delatnost u...«; »... ove-rava...« i tome slično.

Ili možda taj obrazac izražava nečije »privatne pokusaje« rješavanja jednog »pitanja« u SR Hrvatskoj?

Prof. Stanislavu Leničeku, predsjedniku SSRN Petrinja

U pozivu na veliki narodni zbor i mimođed jedinicâ u povodu završetka velikog manevra »Sloboda 71«, a taj poziv potpisani je Vašim imenom (i položajem), naveli ste da se manevr »održava na području Banije, Korduna, Slovenije i Bosne«. U vezi s time javili su nam se mnogi od onih kojima ste taj poziv uputili i zamolili da Vas upitamo kako citirani navod iz Vašeg poziva treba shvatiti: smatraje li Vi da Banija i Kordun već sad imaju isti državno-pravni status kao Slovenija i Bosna (odnosno obrnuti?), ili pak tako nešto tek namjeravate predložiti?

Slaviju Belamariću, direktoru Pan-Adrije, Zagreb

Naši ljudi u prekomorskim zemljama, osobito u Australiji, Kanadi i Južnoj Americi, sve češće traže uspostavljanje pogodnih zračnih prometnih veza s domovinom (o tome je pisao i Hrvatski tjednik, posebno o zahtjevima Hrvata, iz Australije). Razumljivo, oni očekuju tako organizirane veze u kojima će im biti ponudeni prihvativi uvjeti, što im do sada postojeće zračne kompanije nisu nikako osiguravale. Molimo Vas da obavijestite javnost što ste do sada poduzimali i što mislite poduzeti da ovim opravdanim zahtjevima udovolji Vaša radna organizacija, i što možemo očekivati od Vas u pogledu ubrzanog razvijanja hrvatske zračne flote?

»Jugopetrolu«

Kada ćete na svojim benzinskim pumpama u SR Hrvatskoj postaviti napise na jeziku naroda kojem se obraćate i kojem prodajete svoje proizvode?

Jedinstveni i neheterogeni

»Vukovarske novine«, glasilo SSRN Vukovarske komune, u broju od 29. listopada o. g. donijele su između ostalog i dva po mnogo čemu zanimljiva teksta. Prvi je (na prvoj stranici) već poznato Saopćenje Općinskog komiteta SK Vukovara — »Neuspjela politička provokacija zagrebačkih studenata u Vukovaru«, kojem bi, nakon svega što se o tom slučaju saznavo, valjalo tek promjeniti subjekt (uvrstiti donosioce saopćenja — CK SK Vukovaru.) Drugi je (na drugoj stranici) izvještaj s plenarne sjednice Općinskog odbora Saveza boraca na kojoj su razmatrane predložene promjene u republičkom ustavu. Naslov tog izvještaja glasi »Za promjene u ustavnom i političkom sustavu«, no već podnaslov — po kojima se u pitanje stavlja elementarno pravo hrvatskog naroda da svoj jezik naziva svojim imenom, a tako i upit »Tko su emisari« — otkrivaju za kakve je »promjene« Općinski odbor Saveza boraca Vukovara.

Prvo saopćenje dano je, prema »Vukovarskim novinama«, nakon izlaganja Adema Islamovića i »diskusije u kojoj su sudjelovali Branko Mrkušić, Mihovil Juriša, Branko Runje, Đuka Mudri, Nikola Kukić, Svetislav Lodičić, Radoš Graora i Miloš Popović«.

Pitanje o identitetu i ulozi emisara postavio je na sastanku Općinskog odbora Saveza boraca — opet prema »Vukovarskim novinama« — rezervni potpukovnik Ljubiša Šijaković, a u »opsežnoj raspravi« o tome »u čije je ime Pedagoški savjet Hrvatske donio odluku o izmjeni materinjeg jezika u hrvatski jezik« (sic!) sudjelovali su: »... Nikola Malobabić, Ivan Žulj, Branko Mrkušić, Stjepan Gledić, Miloš Popović, Ljubo Kukolj, Ljubiša Šijaković, Savo Barvalac, Janko Sila i Veljko Radović«. Oni su govorili u ime područja »vukovarske općine, heterogene po nacionalnom sastavu ali jedinstvene«.

O nacionalnom sastavu diskutanata i tijela koja su donijela prvoispomenuto saopćenje (OK SK Vukovara) i drugospomenute stavove (OO Saveza boraca Vukovara) — nije se raspravljalo! A i zašto bi, kada su očvidno ne samo jedinstveni, nego uopće nisu »heterogeni«!

Blago siromašnima...

Ono što napisao Lovro Lisičić u »Nedjeljnoj Dalmaciji« od 24. listopada prelazi sve granice uljedene javne riječi i spada u krajnji primativ nedostajan sredine s tisuću godišnjom uljubom.

Citirat ćemo završni dio njegova teksta: »Kako bi kompletiralo idealnu sliku o svom radu (...) hrvatsko studentsko rukovodstvo izdalo je knjižicu s vrlo ambicioznim naslovom 'Za reformu hrvatskog sveučilišta'. Tekstovi nekolicine sveučilišnih profesora i nekolicine studentskih rukovodilaca s obaveznim fotografijama, odakle nas motre TASTE OČI U KOJIMA SE IZGUBIO SVAKI TRAG PAMETI, parada brojki i podataka, fraza, fraza, fraza i ništa više. Ti ljudi, koji su krasno položili politički ispit osvajanja vlasti, pali su na jednom, po našem mišljenju, mnogo odsudnjim« (verzal năš, op. ur.)

Tako, dragi čitatelji, preko glasila SSRN Splita profesori i sveučilištarci Hrvatskog sveučilišta proglašeni su idiotima (sic!). Blago siromašnima...

O Zvonareviću, Božiću i »sumnjivim« Mađaronima

Ima dosta njih kojima je »sporno« pitanje jezika hrvatskoga kao jezika službenoga u Hrvatskoj: u rasponu od »diverzanta« dr. Mladen Zvonarevića — što mnoge ne začuđuju — do hrvatskoga književnika i predsjednika Prosvjetno-kulturnog vijeća Sabora, Mirka Božića — što mnoge začuđuju, pa sve do vukovarskih otaca koji brinu brigu o ugroženoj ravnopravnosti — što nikoga ne čudi... I zaista, najšire se općinstvo mora zbuniti!: »mora da u nekom grmu leži neki zec...«

Da, ali u nekom DRUGOM grmu leži neki DRUGI zec. Podsjecamo: »U SVEKOLIKOM OBSEGU KRALJEVINA HRVATSKE I SLAVONIJE SLUŽBENI JE JEZIK HRVATSKI TOLI U ZAKONODAVSTVU, KOLI U SUDSTVU I UPRAVU.«

Ovo nije prijedlog za bolju stilizaciju ustavnih amandmana. Ovo je § 56. HRVATSKO-UGARSKE NARODBE iz 1868., pod kojom je Hrvatska punih pola stoljeća tavorila u austro-ugarskoj tamnici naroda... Dakako: raznorazni pl. Bedeković, Pejacsevichi, Žuvići i Vakanovići znali su smjerno prihvati »Nagodbu« po kojoj Hrvatskoj ostade — što se FINANCIJSKE SAMOSTALNOSTI TIĆE — »manje prava no što su prije 1848. imale Zupanijej (kako iste, 1868. godine, reče umjereni unijisti grof J. Janković); no, § 56. nije bio sporan ni za mađarsku stranu, jer i oni se dobro sjećaju Bachova absolutizma... Naime: § 56. nimalo nije ugrožavao »županijske prava Hrvatske...«

Na prvi pogled, prema mnjenju raznoraznih strahovatelja za ugroženu ravnopravnost u Hrvatskoj, Bedeković su & Co. prije više od stotinu godina najobičniji smutljiveci. Nemojmo se prevariti!! Nije »strahovateljima« do paragrafa 56.! Njima je do diskusije o hrvatskom jeziku — što više razgovora i buke oko njega, to manje oko drugih, temeljnih stvari: npr. financija. U tom je grmu zec.

ODGOVORI PTT-Osijek

Povodom napisa pod naslovom »U osječkom PTT-u dosljedni...« tiskanom u HT broj 22 od 17. rujna 1971. na strani 24. u rubrici »Karte na stol« na osnovu Zakona o stampi i drugim sredstvima informirana (član 34. i 35.) molimo da u našrednom broju HT na istom mjestu i pod istim naslovom tiskate slijedeće: PTT poduzeće iz Osijeka uistinu je dalo tiskati nekoliko tisuća primjeraka formulara za predaju brzovaja, ali ne srpskim jezikom, već latinsicom i iječavskim, dakle, hrvatskim jezikom.

Prije je ovo poduzeće takove formularne tiskalo u Štampariji PTT u Beogradu, kao i druga PTT poduzeća. Baš s namjerom da formulari budu tiskani hrvatskim jezikom i da dohodak ostane na našem području, prešli smo na tiskanje formulara za potrebe PTT-a u Štampariji u Đakovu.

Kako je još uvijek na snazi i upotrebi na cijelom području SFRJ Pravilnik o vršenju usluga u telegrafskom saobraćaju, štampan u Beogradu 1970. srpskim jezikom, to su i uzroci formulara za telegrafsku službu u tom pravilniku tiskani srpskim jezikom. Referent koji je dao tiskati te formularne prethodno je preveo uzorak iz pravilnika na hrvatski jezik i tako naručio tiskanje u Đakovu. Jedino nije preveo međunarodne riječi »telegraf« i »telegram«, koje nije smatrao sprskima već međunarodnima, te koje se u tom obliku upotrebljavaju u cijeloj Jugoslaviji i izvan nje.

Ako je netko »dosljedan«, onda su dosljedni oni u Zajednici JPTT, koji su 1970. godine za područje Hrvatske tiskali »Pravilnik o vršenju usluga u telegrafskom saobraćaju« srpskim jezikom — ekavicom i koji je još uvijek u upotrebi.

Budući da još nije izšao iz tiska hrvatski pravopis, referent u ovom poduzeću zadržao je riječi »telegraf« i »telegram« i nije ih zamjenio riječju »brzovaj«.

Količina naručenih formulara podmirit će potrebu do konca 1971. godine, pa će nakon izlaska iz tiska hrvatskog pravopisa biti bez štete moguće zamijeniti sporne riječi hrvatskim, kako budu u pravopisu napisane.

Zahvaljujemo na uvrštenju.

Pomoćnik direktora:

Stjepan Čižmeškin, dipl. ecc.

Kluba samouprav- ljica, Zagreb

Upravni odbor Kluba samoupravljača Zagreba s iznenadenjem je primio čudnovata pitanja, upućena mu u »Hrvatskom tjedniku« br. 28 od 29. 10. 1971. godine.

Odlučili smo poštujuti čitalaštvo lista odgovoriti vam.

Na pitanje: je li u Klubu samoupravljača Zagreba zabranjeno spominjanje hrvatskog imena, odgovaramo: u Klubu samoupravljača Zagreba nije zabranjeno spominjanje hrvatskog imena, naprotiv — ono se brižljivo njeguje u svim oblicima — Hrvat, hrvatski narod, Socijalistička republika Hrvatska i sl.

Na pitanje: je li to uobičajena praksa, odgovaramo: jeste, to je uobičajena praksa.

Na pitanje: je li se netko u ime Kluba samoupravljača Zagreba ispričao delegatu »Čistoće« zbog nanesene mu uvrede odgovaramo: nitko se u ime Kluba samoupravljača Zagreba nije i nema razloga ispričati delegatu »Čistoće« zbog nanesene mu uvrede. Prema saznanjima Upravnog odbora Kluba samoupravljača Zagreba nesporazum između sudionika puta u Mainz održanog u svibnju 1971. god. bio je između njih samih na licu mjesta izglađen.

Delegat »Čistoće« nikada nije izvjestio Upravni odbor Kluba samoupravljača Zagreba o nanesenoj mu uvredi, a prema našem saznanju delegacija Kluba samoupravljača Zagreba se je uvijek — u svim kontaktima s našim njemačkim prijateljima predstavljala kao hrvatska radnička delegacija.

UPRAVNI ODBOR
KLUBA SAMOUPRAVLJAČA
ZAGREBA

**ELIO FILIPPO
ACCROCICA (Italija)**

(Europaminima)

PROVOSI

(Provost)

... od Schelde razvijene od obale do obale
trajekti prevozi oči kroz maglu
vozni red na krimlja vještih galebova
rijeka se ukida...
do Meuse neprekidno uz rubove ruke
na mostu djevojka nadire promet
iznenadeno u izložima s kuršom valute
ulice nadsvodene svjetiljke-boje
italijanima povlači kakvu uspomenu
i dvije kutiće Bastosa za besan večer
magleno perje ovija prozore
na rimskoj četvrti u pozadini
nepomičnoj Maastrichtu...
sve da Dordrechta, nasip među vjetrenjačama,
šlepovi između semafora kroz Rotterdam
glas provosa potiče Krista
u krznjenom kaputu...

OD LIEGEA DO LUKSEMBURGA

(Da Liegi a Lussemburgo)

S liješkog kolodvora laka od kiše
ponovo izlazi kraljevska povorka
upućuju se u grb grada nestaje
ponut uhađene razglednice.
Ondje pozadi dvorac
dočekat će lica viđena samo na marki.
Mnoštvo se razlazi po dućanima:
»posao je posao...«.
Nebi sivi
nad trgom gde ostaje među redovima taksi
prometnili koji ucrata kretnje po zraku,
pomicaju kip...
... Luksemburg je znak što ga nosim u kovčegu
potec origine revue anime
složene ručne: točka Evrope
naslikana u magli što se razilazi
iznad pojasa, lebedeće im
u bakroreza koji postaje sjećanje
na lica i glasove (stabo u pidžamima)
verger pladanju za zimu,
jabuka na grani...

GLAS IZ ČEŠKE

(La voce di Boemia)

Glas si grada koji je uzbunio Evropu
tvoje proljeće nije vidjelo cvjetanja
u kolovozu su te obrali
jedan tvoj grozd prepun je čašu
glas iz Češke je tvoj najčešći kristal
traje plam onkraj stakla
gdje usna jedne ruže prosijava

PO LABIRINTIMA KANTONA

(Per i dedali dei cantoni)

Zapažena je prostrana sloboda što ovdje diše u Jezerskoj
svjetlosti, na obala koje produžuju trg, i pod trijemovima

i u dućanima gdje je roba tišina; u liku onoga koji zna
za tuđu prisutnost a ne zbrinjuje se, i ovija riječi prirođenom
mjerom koja postaje životna bit; u dnu oka koje po
zdravlja više od ikakve kretnje i otkrice je pravo ljudske
tvare koja hrani našu svakidašnjicu: ona bojadje i rasipa
svoje sjeme, neophodna koliko i zrak ove svjetlosti što mi
obnavlja korake, govor, zjenu...

Da, ostavi po strani zvona
iznenadna dugotrajna zvučna
za labude uši.

iz Limma se rada cirkša žila:
osoran profil

zagasita ulica puna piva i svjeća
vojska spasa s utjelovljenim notama,
stavi u podsloj piškavu trubu,
krisku Joycea uračunaj u večer
po labudinjem kantonu gdje poigravaju jezici.

Izblijedjetim će jezero sutra od žjele...

... kao u Losanni uzači će glas kuća s obale
sve do žume koja tu sakuplja ljubomoru na svjetlost
na dlanu jedne ruke.
Oslušku dašak što kalemi imena i vrijeme u korijenu.
Dje ježici ujedaju...

U PARIZU OKUS SVIBNJA

(A Parigi il sapore di maggio)

Doći ću ti jednom reći što mislim o tebi
razdaljina kućaj ne slabí

i istresti ću gomilu riječi
ali ti obećaj da ćeš mi osušiti misli

kao platio rastrio na tornju
i ne stavljaj krvati krila

koja još čuvaju okus svibnja.

Tražim i ja kao André Frénaud

»gdje mi je zavijaj? pas où je suis née.«

Evropa ima mnogo pupaka
a različiti su i sise.

Polusjena ukida početne bore
što ih prsti ni ne zamjećuju.

Bez brige, neću reći nikome...

* ne gdje sam rođen

JEDNOSTAVNE VERLAINEOVE FREŠKE

(Semplici affreschi di Verlaine)

U Bruxellesu jednostavne Verlaineove freske kidaju drevne
zaljive male, naslagane pred dućanima, pred pročeljima kuća,
pred ustimi njihovih osoba, freptavih prisutnosti u preranoj
jeseni što je brađaju taksiju.

Riječi koje u sebi izgovaram izljejavaju sokove
bljiđe svršetke prošlosti kad je poneka vespas
presijecala tramvajska pruga i kremene medu razvalinama
mojeg dalekoga grada prozelog tajnama.

Iz gužve tišina stanovnika parka
okus rijeke zamjećuje se u zraku,

u očima koje ne znaju razlikovati jesu ili crne ili zelene,
šal zapušuje ostatak glase.

Nebi je niže od krovova, nedodirljiva sjenja,
nastojim ga probušiti očima i micanjem glave
pri pokretnom čitanju natpisa: luda abeceda
kao ova nedjelja koju nazivaju blagdanom...

(iz časopisa ENOTRIA, br. 2/1971)

Preveo: Mladen Machiedo

Učinkovito izdvojeno

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,

čitati, ali ne i čitati, ali ne i čitati,